

Sergiu BRÎNZA,

**doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef al Departamentului Drept penal al Facultății de Drept a USM**

*Un om de valoare, un om de succes.
Astfel poate fi definită în câteva cuvinte
personalitatea unui mare savant,
împătimit al Dreptului penal. Jurist și
profesor prin excelență, Sergiu Brînza
a marcat în aceste zile de sublimă
primăvară o aniversare cu totul
și cu totul specială.*

Mult stimate Domnule Sergiu Brînza, numele notoriu și imaginea ireproșabilă de care Vă bucurați denotă profesionalism, acesta fiind expresia cunoștințelor vaste, a experienței și a zelului în muncă.

Prin forța viziunii analitice irepetabile, ați reușit să creați o impresionantă operă de construcție juridică. Abordând într-un mod enciclopedic tematicile pe care le tratați, reușiți să deschideți noi căi spre aprofundare și nuanțare, atât de necesare, contribuind direct la dezvoltarea sistemului de drept. Prin urmare, referințele la opera, opiniile și viziunile Dumneavoastră de mare profunzime sunt de primă mână pentru orice jurist.

Însușirile intelectuale și morale de înaltă probă ce Vă caracterizează își lasă adânc amprenta, marcând nu doar domeniul științelor juridice, ci și instruirea academică a generațiilor de studenți, pentru care sunteți un exemplu de demnitate, echilibru și perseverență.

Și dacă poetul se simte cel mai fericit atunci când îi este citită poezia, Dumneavoastră Vă simțiți sufletul în deplină armonie atunci când roadele muncii pe care o depuneți cu devotament nu s-au dovedit a fi zadarnice și aduc beneficii oamenilor.

În această remarcabilă zi a sufletului, Vă dorim sănătate. Să fiți mereu la înălțime și să stați pavază la formarea specialiștilor excepționali, așa cum Vă este caracteristic.

La Mulți Ani!

***Cu înaltă considerațiune,
Consiliul de administrație al Uniunii Juriștilor,
Ziarul Dreptul și Revista Națională de Drept***

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 4 (186) 2016

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare Antonina DEMBÎȚCHI

Asistență computerizată Maria BONDARI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoni Băias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînză (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar,
rectorul Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Vitalie STATI

Comercializarea motorinei importate pentru
consum propriu sau utilizarea acesteia contrar
destinației (art.240¹ CP RM): analiză de drept
penal 2

Lilia GÎRLA, Jacob RUB

Fight against terrorism by trial..... 9

Tatiana MACOVEI

Subiecții litigiilor de muncă..... 13

Valeriu KUCIUK, Udi RAHMANI

The legal basis for imposing taxes..... 18

Ion ȚÎGANAȘ

Unele clauze esențiale ale contractului de autor 23

Ludmila PROCA

Reglementări privind prestarea unor servicii de
asistență socială de tip comunitar și specializat 27

Ghenadie PAVLIUC

Fapta prejudiciabilă în cazul infracțiunilor pre-
văzute la alin.(1¹), lit.a) și c) alin.(2) art.349 din
Codul penal 38

Constantin BRAGOI

Contractul administrativ în serviciul public..... 49

Carolina BULGARI

Exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului
penal: conotații teoretice și practice..... 52

Dragoș CRIGAN

Aspecte terminologice aplicate procedurilor de
revizuire a constituțiilor 58

Alina BRAGARU

proportionalitatea interesului public și a inte-
resului privat în domeniul executării hotărârii
judecătorești 61

Gheorghe COSTACHI, Petru ȚURCANU

Recenzie la *Sunt un simplu cetățean & Prin
știință și credință spre adevăr*". Autor: Mihai
CORJ..... 66

COMERCIALIZAREA MOTORINEI IMPORTATE PENTRU CONSUM PROPRIU SAU UTILIZAREA ACESTEIA CONTRAR DESTINAȚIEI (art.240¹ CP RM): ANALIZĂ DE DREPT PENAL

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

În articolul de față se arată că, la alin.(1) și la alin.(2) art.240¹ CP RM, sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. La fel, se prezintă argumente în susținerea faptului că infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM sunt infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe. Se relevă că obiectul juridic special al infracțiunilor în cauză îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea comercializării pe piața internă de către producătorii agricoli a motorinei importate pentru consum propriu, precum și la utilizarea de către aceștia a motorinei importate exclusiv pentru consum propriu. Se ajunge la concluzia că obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM îl reprezintă motorina importată pentru consum propriu, în proporții ce depășesc: 500 unități convenționale (în cazul infracțiunii specificate la alin.(1)); în proporții mari sau deosebit de mari (în situația infracțiunii prevăzute la alin.(2)). Nu în ultimul rând, se stabilește calitatea specială a subiectului respectivelor infracțiuni: producătorul agricol înregistrat ca persoană juridică, fie persoana fizică ce reprezintă o astfel de persoană juridică, cu condiția că respectivul producător agricol are dreptul de a efectua import de motorină pentru consum propriu în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară.

Cuvinte-cheie: motorină importată; comercializare; utilizare; consum propriu; producător agricol; proporții ce depășesc 500 unități convenționale; proporții mari sau deosebit de mari.

* * *

In this article it is shown that par.(1) and par.(2) art.240¹ PC RM provide independent offences. Likewise, there are brought important arguments supporting the fact that the offences specified in art.240¹ PC RM are offences committed in the domain of foreign economic activity. It is shown that the special legal object of the offences in question is formed by the social relationships on preventing the trade of diesel oil within the internal market, performed by the agricultural producers who firstly imported it for personal consumption, as well as on the use of diesel oil imported exclusively for personal consumption by the same agricultural producers. We reached the conclusion that the material object of the offences referred to at art.240¹ PC RM is the diesel oil imported for personal consumption, in amounts exceeding 500 conventional units (with regard to the offence referred to at paragraph (1)) and in large or very large amounts (with regard to the offence referred to at paragraph (2)). Last but not least, within this article is established the special quality of the subject of the offences in question, namely it is: the agricultural producer registered as a legal person or the natural person representing such a legal person, only with the condition that the agricultural producer involved has the right to import diesel oil for personal consumption in as fuel for equipment, transportation or agricultural machinery utilized directly in agricultural activity.

Keywords: imported diesel oil; trade; usage; personal consumption; agricultural producer; amounts exceeding 500 conventional units; large or very large amounts.

Articolul 240¹ a completat Codul penal în urma adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova, la 03.12.2015, a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative [1]. Acest articol a intrat în vigoare la 31.03.2016. Prin aceeași lege a fost revizuită, *inter alia*, Legea privind piața produselor petroliere, adoptată de Parlamentul RM la 30.07.2001 [2]. Această din urmă lege conține principalele norme de referință pentru art.240¹ CP RM.

La baza remanierilor legislative reliefate *supra* se află proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.285 din 16.07.2015 [3]. În *Nota informativă* la acest proiect, sunt prezentate următoarele considerente în sprijinul oportunității incriminării faptelor prevăzute la art.240¹ CP RM: „Se introduc modificări ale Codului penal... referitoare la sancțiunile aplicate în cazul încălcării regulilor de import al motorinei pentru consum propriu, pentru a combate fenomenul de contrabandă cu motorină de către agenții economici cu profil agricol” [4].

Din raportul lui Șt.Creangă, președinte al Comisiei economie, buget și finanțe a Parlamentului RM, prezentat în cadrul ședinței plenare a Parlamentului RM din 30.07.2015, la care a fost examinat proiectul sus-menționat, aflăm că amendamentele propuse în *Legea privind piața produselor petroliere* au urmărit facilitarea importului de produse petroliere pentru consumul propriu al producătorilor agricoli, însă fără drept de comercializare pe piața internă. În acest scop, a fost propusă exonerarea licențierii tranzacțiilor respective [5].

Într-adevăr, conform art.15¹ al Legii privind piața produselor petroliere, „nu se supun licențierii importurile de motorină pentru consum propriu efectuate de către producătorii agricoli, înregistrați ca persoane juridice, în baza autorizației de import al motorinei [6] în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară”. Articolul în cauză permite producătorilor agricoli, care îndeplinesc anumite cerințe, să importe

motorină pentru consum propriu, fără a achita taxele de licență. În acest mod, respectivii producători pot procura motorina direct de la întreprinderile producătoare din afara țării, contractele fiind negociate în mod individual, fără a se recurge la intermediari. O asemenea asigurare a competiției s-ar exprima în stabilirea unui preț corect la motorină [7] pentru producătorii agricoli care o consumă. Ulterior, acest preț corect la motorină ar urma să se regăsească în prețurile finale la toate mărfurile și serviciile prestate cetățenilor Republicii Moldova.

Din cele consemnate *supra*, transpare pericolul social al infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM. Or – oferindu-i dreptul să importe motorină pentru consum propriu, fără a achita taxele de licență – statul îi acordă încredere subiectului acestor infracțiuni. Sfidând legea și abuzând de încrederea acordată, subiectul infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM fie comercializează pe piața internă motorina importată pentru consum propriu, fie o utilizează în alte scopuri decât pentru consum propriu.

În art.240¹ CP RM, sub denumirea marginală de *comercializare a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizare a acesteia contrar destinației*, sunt reunite două variante-tip de infracțiuni [8].

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.240¹ CP RM, se exprimă în comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizarea ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c.

Cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.240¹ CP RM, constă în comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizarea ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții mari sau deosebit de mari.

După trecerea în revistă a aspectelor tehnico-legislative, vom analiza în continuare caracteristicile infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM.

Astfel, **obiectul juridic generic** al acestor infracțiuni, în particular, și al infracțiunilor economice, în general, îl formează relațiile sociale cu privire la economia națională (*alias* relațiile sociale economice).

În tipologia infracțiunilor economice (specificate de cap. X al părții speciale a Codului penal), distingem tipul infracțiunilor săvârșite în sfera activității economice externe. Considerăm că din rândul acestora fac parte nu doar infracțiunile prevăzute la art.248 „Contrabanda” și art.249 „Eschivarea de la achitarea plăților vamale” din Codul penal. Din rândul infracțiunilor săvârșite în sfera activității economice externe, fac parte și infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM. Așa cum vom putea vedea *infra*, în favoarea unei asemenea abordări mărturisesc mai cu seamă caracteristicile obiectului material și ale subiectului infracțiunilor, reunite sub denumirea marginală de

comercializare a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizare a acesteia contrar destinației. Or, în esență, obiectul material al infracțiunilor în cauză îl constituie anumite mărfuri importate; subiectul infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM este persoana care are calitatea de importator. Importul este nu altceva decât totalitatea operațiunilor cu caracter comercial prin care în Republica Moldova se introduc mărfuri produse și cumpărate din alte state. În concluzie, infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM sunt infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe.

Din interpretarea art.240¹ CP RM, deducem că **obiectul juridic special** al infracțiunilor examinate îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea comercializării pe piața internă de către producătorii agricoli a motorinei importate pentru consum propriu, precum și la utilizarea de către aceștia a motorinei importate exclusiv pentru consum propriu.

Obiectul material al infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM îl reprezintă motorina importată pentru consum propriu, în proporții ce depășesc: 500 u.c. (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1)); în proporții mari sau deosebit de mari (în situația infracțiunii specificate la alin.(2)).

Remarcăm două caracteristici ale obiectului material al infracțiunilor examinate:

1) motorina importată pentru consum propriu (caracteristica calitativă);

2) valoarea exprimată în bani a acestei motorine trebuie să se exprime fie în proporții ce depășesc 500 u.c., fie în proporții mari sau deosebit de mari (caracteristica valorică).

Cât privește *prima* dintre aceste caracteristici, potrivit art.2 al Legii privind piața produselor petroliere, produse petroliere sunt petrolul și derivatele sale: benzină; motorină; kerosen; gazul lampant; petrolul turboreactor; combustibilul pentru cuptoare; gazele lichefiate; păcură; uleiuri; lubrifianti. Conform aceluiași articol, produse petroliere principale sunt benzina și motorina.

Totuși, calitatea de obiect material al infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM o poate avea doar motorina [9]. Nu pot avea această calitate nici alte produse petroliere, nici biocombustibilii.

Pentru a constitui obiectul material al infracțiunilor analizate, motorina trebuie să fie importată pentru consumul propriu al făptuitorului.

În conformitate cu pct.3 din Hotărârea Guvernului RM pentru aprobarea *Regulamentului privind modul de transportare a produselor petroliere importate*, nr.476 din 17.04.2002 [10], toate produsele petroliere introduse pe teritoriul vamal al Republicii Moldova urmează a fi supuse declarării și vămuirii obligatorii.

În corespundere cu art.2 al Legii privind piața produselor petroliere, prin „import” se înțelege regimul vamal în care mărfurile introduse pe teritoriul vamal

al Republicii Moldova preiau statutul de marfă introdusă în circuitul economic numai după ce au fost vămuite. De asemenea, potrivit alin.(1) și (2) art.31 din Codul vamal, adoptat de Parlamentul RM la 20.07.2000 [11], importul este regimul vamal în care mărfurile introduse pe teritoriul vamal primesc statutul de mărfuri puse în liberă circulație numai după ce sunt plătite drepturile de import și sunt aplicate măsurile de politică economică; statutul mărfurilor străine, puse în liberă circulație pe teritoriul Republicii Moldova, se echivalează cu statutul mărfurilor autohtone după acordarea liberului de vamă.

Așadar, din momentul vămuirii, motorina introdusă pe teritoriul vamal al Republicii Moldova obține statutul de marfă importată [12]. Până la acest moment, este de neconceput săvârșirea vreuneia dintre infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM.

În conformitate cu alin.(2) art.VI al Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 03.12.2015, ANRE, în termen de trei luni de la data publicării respectivei legi, va crea Registrul importatorilor de motorină pentru consum propriu.

Așadar, datele privind fiecare dintre importatorii de motorină pentru consum propriu urmează să se regăsească într-un asemenea registru. În lipsa unor asemenea date, răspunderea nu va putea fi aplicată în baza art.240¹ CP RM.

În continuare, vom examina cea de-a doua caracteristică a obiectului material al infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM: la momentul săvârșirii faptei, valoarea exprimată în bani a motorinei, importată pentru consum propriu, trebuie să depășească fie 500 u.c. (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1)), fie 2.500 u.c. (în situația infracțiunii specificate la alin.(2)). În ipoteza în care limita de 500 u.c. nu este depășită, răspunderea se va aplica în baza alin.(9) art.277 din Codul contravențional [13].

În cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.240¹ CP RM, este esențial ca valoarea exprimată în bani a motorinei, importată pentru consum propriu, să nu depășească 2.500 u.c. În principiu, singura diferență dintre infracțiunea specificată la alin.(2) art.240¹ CP RM și infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.240¹ CP RM ține de valoarea exprimată în bani a motorinei importate pentru consum propriu, care constituie obiectul material al infracțiunii. În ipoteza infracțiunii specificate la alin.(2) art.240¹ CP RM, se are în vedere că valoarea exprimată în bani a motorinei importate pentru consum propriu, care constituie obiectul material al infracțiunii, trebuie să depășească 2.500 u.c. La individualizarea pedepsei stabilite la alin.(2) art.240¹ CP RM, urmează a se lua în considerare dacă valoarea motorinei, importată pentru consum propriu, a depășit limita de 5.000 u.c. sau nu.

Actualmente, valoarea exprimată în bani a motorinei se stabilește în conformitate cu Hotărârea Guvernului RM privind aprobarea *Metodologiei de calculare și aplicare a prețurilor la produsele petroliere*,

nr.263 din 05.10.2007 [14]. În conformitate cu alin.(2) art.VI al Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 03.12.2015, ANRE, în termen de trei luni de la data publicării respectivei legi, va elabora și va aproba o nouă metodologie a formării și aplicării prețurilor la produsele petroliere.

Datorită specificului, infracțiunile prevăzute la art.240¹ CP RM nu au *victimă* [15].

Latura obiectivă a infracțiunilor examinate constă în fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de comercializare pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau de utilizare a ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. sau, respectiv, 2.500 u.c.

Putem deosebi două modalități normative cu caracter alternativ ale acțiunii prejudiciabile prevăzute la art.240¹ CP RM:

1) comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. sau, respectiv, 2.500 u.c.;

2) utilizarea motorinei importate pentru consum propriu în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. sau, respectiv, 2.500 u.c.

Prima dintre aceste modalități presupune transmiterea în posesia altuia a motorinei importate pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.), pe calea vânzării. Oricare altă transmitere în posesia altuia a unei asemenea motorine (de exemplu, schimb, donare, transmiterea în schimbul altui bun, transmiterea în contul reparării prejudiciului cauzat altei persoane etc.) nu constituie comercializare în sensul art.240¹ CP RM.

Acțiunea corelativă comercializării pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.), este procurarea motorinei în cauză. Persoana, care comite o asemenea acțiune, îndeplinește rolul de complice la una dintre infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM. Aceasta cu condiția că persoana respectivă a promis din timp că va procura motorina importată pentru consumul propriu al autorului infracțiunii, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.). În lipsa unei preordinări, adică fără o promisiune prealabilă, vom fi în prezența favorizării celui care comite una dintre infracțiunile prevăzute la art.240¹ CP RM. Aceste infracțiuni sunt: ușoară – infracțiunea specificată la alin.(1)); mai puțin gravă – infracțiunea prevăzută la alin.(2)). De aceea, favorizarea celui care săvârșeste una dintre infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM nu atrage răspunderea conform art.323 CP RM [16]. În această ipoteză, nu este aplicabil nici art.199 CP RM, deoarece motorina, importată pentru consumul propriu al autorului uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.240¹ CP RM, nu a fost obținută pe cale criminală.

Din dispoziția art.15¹ al Legii privind piața pro-

dușelor petroliere, deducem că cea de-a doua modalitate normativă a acțiunii prejudiciabile prevăzute la art.240¹ CP RM presupune utilizarea motorinei importate pentru consum propriu altfel decât nemijlocit în activitatea agrară, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.). Se are în vedere că respectiva motorină este utilizată nu în calitate de carburant pentru utilajul, transportul sau tehnica agricolă din posesia făptuitorului. Utilizarea motorinei importate pentru consum propriu în alte scopuri decât pentru consum propriu se poate concretiza în folosirea respectivei motorine în calitate de carburant pentru: 1) utilajul, transportul sau tehnica agricolă din posesia altor persoane; 2) tehnica din posesia altor persoane, care nu are o destinație agricolă; 3) tehnica din posesia făptuitorului, care nu are o destinație agricolă. Diferențierea acestor ipoteze poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei.

În altă privință, potrivit alin.(3) art.15² al Legii privind piața produselor petroliere, „este interzis importul unei cantități de motorină mai mare decât cea indicată în autorizația de import al motorinei”. Considerăm că nesocotirea unei astfel de interdicții intră sub incidența art.248 CP RM sau a alin.(10) art.287 din Codul contravențional. Or, într-o asemenea situație, atestăm trecerea motorinei peste frontiera vamală a Republicii Moldova, eludându-se controlul vamal ori tănuindu-le de el în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclararea sau declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.

Dintr-o altă perspectivă, la pct.6 al Hotărârii Guvernului RM despre aprobarea Regulamentului cu privire la depozitarea și comercializarea cu ridicata, prin sistem automatizat, a produselor petroliere identificate, nr.1116 din 22.08.2002 [17] se stabilește: „Agenților economici, ce desfășoară comerțul cu ridicata a produselor petroliere, li se interzice achiziționarea acestora pe teritoriul țării în scopul revânzării lor”. Este adevărat că producătorii agricoli, carora le este permis importul de motorină pentru consum propriu, nu au dreptul să desfășoare comerțul cu ridicata a produselor petroliere. Totuși, ne întrebăm: care ar fi calificarea în cazul în care astfel de producători agricoli ar achiziționa motorină pe teritoriul țării în scopul revânzării lor? Considerăm că fapta acestora s-ar încadra în dispoziția alin.(4) art.263 CP RM. Or, conform pct.39) alin.(1) art.8 al Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 30.07.2001 [18], comercializarea cu ridicata și/sau cu amănuntul a motorinei la stațiile de alimentare reprezintă un gen de activitate supus reglementării prin licențiere. De asemenea, Legea privind piața produselor petroliere prevede: participanți la piața produselor petroliere pot fi persoanele juridice care sunt titulari de licență sau

de autorizație tehnică, excepție făcând consumatorul, și care au reședință în Republica Moldova (alin.(1) art.3); participant la piața produselor petroliere este importatorul, transportatorul, depozitarul, vânzătorul cu amănuntul și consumatorul de produse petroliere (art.2).

Într-un alt registru, în corespundere cu Anexa la Legea privind piața produselor petroliere, textul cererii pentru acordarea autorizației de import al motorinei conține următoarea frază: „Cunoscând dispozițiile art.352¹ privind falsul în declarații din Codul penal al Republicii Moldova, declar că datele înscrise în acest formular, precum și documentele anexate sunt corecte și complete”. Precizăm că aplicarea răspunderii conform art.352¹ CP RM nu presupune că ar fi încălcat principiul inadmisibilității dublării calificării, care interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă. Or, în condițiile descrise în Anexa la Legea privind piața produselor petroliere, nu subiectul uneia dintre infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM este cel pasibil de răspundere în baza art.352¹ CP RM. Pentru fals în declarații urmează să răspundă cel care adresează ANRE o declarație necorespunzătoare adevărului, în vederea producerii unor consecințe juridice, și anume – pentru acordarea autorizației de import al motorinei. O astfel de faptă poate preceda comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.240¹ CP RM, însă nu poate coincide cu aceasta. Așadar, infracțiunile specificate la art.240¹ și art.352¹ CP RM pot forma un concurs real, nu un concurs ideal.

Încheind analiza laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM, menționăm că acestea sunt infracțiuni formale. Ele se consideră consumate din momentul comercializării pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau al utilizării ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșite în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.).

Livrarea, transportarea, expedierea, ofertarea sau alte asemenea operațiuni având ca obiect motorina importată pentru consum propriu, constituie pregătirea de una dintre infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM. Aceasta cu condiția că asemenea operațiuni au drept scop comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu, sau utilizarea ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.).

Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă. Se are în vedere că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii de comercializare pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu, sau de utilizare a ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 de u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.) și dorește să comită această acțiune. Intenția indirectă nu este posibilă, odată ce infracțiunile analizate sunt formale. Astfel, ar fi cu

neputință ca făptuitorul să admită în mod conștient că săvârșește acțiunea de comercializare pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau de utilizare a ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.). Săvârșind-o, făptuitorul poate numai să dorească comiterea ei.

Motivele infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM se exprimă în: interesul material; năzuința făptuitorului de a ajuta persoanele care-i sunt apropiate etc.

Subiectul acestor infracțiuni este, după caz:

- 1) persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani;
- 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

Din art.2 și 15¹ ale Legii privind piața produselor petroliere, reiese că doar producătorul agricol [19], înregistrat ca persoană juridică, are dreptul de a efectua import de motorină pentru consum propriu în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară. Rezultă că subiect al infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM este fie o astfel de persoană juridică, fie persoana fizică ce o reprezintă. Producătorul agricol cu statut de persoană fizică (de exemplu, gospodăria țărănească (de fermier)) nu poate fi subiect al infracțiunii analizate.

Din textul Legii privind piața produselor petroliere, mai desprindem și alte caracteristici ale subiectului infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM. Astfel, conform alin.(2) art.15² al legii în cauză, pentru a-i fi eliberată autorizația de import al motorinei, producătorul agricol trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) deține în proprietate sau în arendă terenuri agricole; b) deține în proprietate sau folosință depozite de păstrare a motorinei; c) deține în proprietate sau folosință tehnică agricolă care consumă motorină [20].

Cât privește condiția stabilită la lit.b) alin.(2) art.15² al Legii privind piața produselor petroliere, potrivit art.2 al aceleiași legi, depozit petrolier este depozitul autorizat de către Ministerul Economiei, destinat depozitării și păstrării produselor petroliere. O asemenea autorizare se face în acord cu Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la acordarea autorizațiilor tehnice pentru exploatarea depozitelor de produse petroliere și stațiilor de alimentare cu produse petroliere și gaze lichefiate, nr.1180 din 30.09.2003 [21].

De asemenea, din pct.10 al Anexei la Legea privind piața produselor petroliere aflăm că la cererea pentru acordarea autorizației de import al motorinei se anexează: copia de pe certificatul de înregistrare de stat al producătorului agricol; copii ale documentelor care atestă forma de deținere a terenurilor agricole (proprietate sau arendă); copii ale documentelor care atestă forma de deținere a depozitelor de păstrare a motorinei (proprietate, locațiune etc.); certificatul de

conformitate pentru depozitele de păstrare a motorinei; copii ale documentelor care atestă forma de deținere a tehnicii agricole care consumă motorină (proprietate, leasing etc.).

În legătură cu certificatul de conformitate pentru depozitele de păstrare a motorinei, precizăm: potrivit art.2 al Legii privind piața produselor petroliere, certificat de conformitate este documentul, eliberat de către Inspectoratul Principal de Stat pentru Supravegherea Tehnică a Obiectelor Industriale Periculoase producătorului agricol care solicită dreptul de efectuare a importurilor de motorină pentru consum propriu, ce confirmă capacitatea acestuia de a desfășura activități ce vizează obiectele industriale periculoase.

În concluzie, subiect al infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM este fie producătorul agricol înregistrat ca persoană juridică, fie persoana fizică ce reprezintă o astfel de persoană juridică, cu condiția că respectivul producător agricol are dreptul de a efectua import de motorină pentru consum propriu în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară.

Încheind analiza infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM, menționăm: aplicarea răspunderii în baza acestui articol nu exclude retragerea de către ANRE a autorizației de import al motorinei în cazul stabilit la alin.(5) art.15² al Legii privind piața produselor petroliere: „producătorul agricol a utilizat motorina importată în alte scopuri decât pentru consum propriu”.

Ca rezultat al investigației întreprinse, formulăm următoarele **concluzii**:

1) la alin.(1) și la alin.(2) art.240¹ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs;

2) infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM sunt infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe;

3) obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea comercializării pe piața internă de către producătorii agricoli a motorinei importate pentru consum propriu, precum și la utilizarea de către aceștia a motorinei importate exclusiv pentru consum propriu;

4) obiectul material al infracțiunilor în cauză îl reprezintă motorina importată pentru consum propriu, în proporții ce depășesc: 500 u.c. (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1)); în proporții mari sau deosebit de mari (în situația infracțiunii specificate la alin.(2));

5) datorită specificului său, infracțiunile prevăzute la art.240¹ CP RM nu au victimă;

6) latura obiectivă a infracțiunilor examinate constă în fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de comercializare pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau de utilizare a ei în alte scopuri decât pentru consum pro-

priu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. sau, respectiv, 2.500 u.c.;

7) comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.), presupune transmiterea în posesia altuia a motorinei importate pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.), pe calea vânzării;

8) utilizarea motorinei importate pentru consum propriu în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.), presupune utilizarea motorinei importate pentru consum propriu altfel decât nemijlocit în activitatea agrară, săvârșită în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.). Se are în vedere că respectiva motorină este utilizată nu în calitate de carburant pentru utilajul, transportul sau tehnica agricolă din posesia făptuitorului;

9) infracțiunile specificate la art.240¹ CP RM sunt infracțiuni formale. Ele se consideră consumate din momentul comercializării pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau al utilizării ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, săvârșite în proporții ce depășesc 500 u.c. (sau, respectiv, 2.500 u.c.);

10) latura subiectivă a infracțiunilor examinate se caracterizează prin intenție directă. Motivele infracțiunilor specificate la art.240¹ CP RM se exprimă în: interesul material; năzuința făptuitorului de a ajuta persoanele care-i sunt apropiate etc.;

11) subiectul infracțiunilor prevăzute la art.240¹ CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice);

12) calitatea specială a acestui subiect este cea de producător agricol înregistrat ca persoană juridică, fie de persoana fizică ce reprezintă o astfel de persoană juridică, cu condiția că respectivul producător agricol are dreptul de a efectua import de motorină pentru consum propriu în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.361-369.

2. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.107.

3. Proiectul legii privind modificarea și completarea unor acte legislative (Legea privind piața produselor petroliere – art.2, 4, 7, ș.a.; Codul fiscal – art.97, 24; Codul penal – 248¹; ș.a.). <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2790/language/ro-RO/Default.aspx>

4. Proiectul Legii privind modificarea și completarea

unor acte legislative (Legea privind piața produselor petroliere – art.2, 4, 7, ș.a.; Codul fiscal – art.97, 24; Codul penal – 248¹; ș.a.). Notă informativă. <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2790/language/ro-RO/Default.aspx>

5. Parlamentul Republicii Moldova. Sesiuni parlamentare. Ședințe plenare (30.07.2015). <http://parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=2oS7ld%2f7qYY%3d&tabid=128&mid=506&language=ro-RO>

6. Conform art.2 al Legii privind piața produselor petroliere, autorizație de import al motorinei constituie actul permisiv, eliberat de Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE), care confirmă dreptul producătorului agricol, înregistrat ca persoană juridică, de a efectua import de motorină pentru consum propriu în calitate de carburant pentru utilaj, transport sau tehnică agricolă, utilizate nemijlocit în activitatea agrară.

7. Până la implementarea remanierilor legislative analizate, acest preț nu putea fi stabilit corect. Una dintre explicațiile acestei stări de lucruri o găsim în Raportul asupra activității Comisiei speciale a Parlamentului Republicii Moldova pentru elaborarea și aprobarea de către Parlamentul RM a pachetului de modificări legislative în vederea susținerii agricultorilor*: ineficiența pieței petroliere își are cauza în existența prea multor stații pentru alimentarea cu combustibil a autovehiculelor. Conform datelor statistice, în Republica Moldova sunt aproximativ 600 de astfel de stații, raportate la aproximativ 660 mii tone de produse petroliere vândute. Pentru comparație, în România sunt aproximativ 1.400 de stații pentru alimentarea cu combustibil a autovehiculelor, raportate la aproximativ 5 mil. tone de produse petroliere vândute. Din confruntarea acestor indicatori, putem deduce eficiența piețelor petroliere în aceste țări. Or, toate cheltuielile suplimentare aferente construirii și exploatării stațiilor pentru alimentarea cu combustibil a autovehiculelor se reflectă asupra prețului final al produsului, care este suportat de consumator.

* Raportul asupra activității Comisiei speciale pentru elaborarea și aprobarea de către Parlamentul Republicii Moldova a pachetului de modificări legislative în vederea susținerii agricultorilor. <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=%2BH%2BtNGyxnnk%3D&tabid=220&language=ro-RO>

Un alt factor deloc neglijabil care influențează stabilirea prețului la motorină îl reprezintă lipsa concurenței pe piața produselor petroliere. Aceasta reiese din textul Raportului auditului performanței „Își îndeplinește adecvat Consiliul Concurenței funcțiile atribuite, cu utilizarea economă a fondurilor alocate în condițiile măsurării și raportării obiective a rezultatelor obținute?”, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr.11 din 31.03.2015*: „Raportul auditului performanței „Își îndeplinește adecvat Consiliul Concurenței funcțiile atribuite, cu utilizarea economă a fondurilor alocate în condițiile măsurării și raportării obiective a rezultatelor obținute?”, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi, nr.11 din 31.03.2015: „Auditul a atestat că pe unele piețe și sectoare prioritare din economia națională persistă bariere concurențiale, după cum urmează: ... piața produselor petroliere – cadrul normativ limitează accesul pe piața importului de carburanți prin impunerea unor condiții restrictive: deținerea depozitelor în volum

de 5,0 mii m³ și a capitalului propriu de 8,0 mil.lei... Ca urmare a desfășurării procedurilor de verificare din oficiu și transmiterii de informații de către alte autorități publice, în perioada mai-iulie 2014, Direcția Anticartel a înaintat Plenului Consiliului Concurenței 4 propuneri de inițiere a investigațiilor ce vizează acorduri anticoncurențiale... În 2 cazuri, în calitate de sursă pentru inițierea investigațiilor au servit probele acumulate în cadrul altor dosare: un caz – raportul de audit al Curtii de Conturi, și alt caz – conform semnelor de cartelizare depistate în cadrul studiului util privind comercializarea produselor petroliere”.

* *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.110-114.

8. Accentuăm că la alin.(2) art.240¹ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.240¹ CP RM. De fapt, la alin.(1) și la alin.(2) art.240¹ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs.

Literalmente, o circumstanță este o împrejurare (particulară) care însoteste o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen. Pe cale de consecință, o circumstanță agravantă prevăzută de legea penală îndeplinește rolul de apendice, de adaos, de supliment, de anexă la componența de bază a infracțiunii. Ceea ce este prevăzut la alin.(2) art.240¹ CP RM nu corespunde acestei condiții.

Explicația faptului că la alin.(1) și (2) art.240¹ CP RM se stabilește răspunderea pentru două infracțiuni de sine stătătoare constă în următoarele: nu există o componență „de bază” de comercializare a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizare a acesteia contrar destinației, componență care: 1) nu ar presupune o valoare anumită a motorinei importate pentru consum propriu și 2) pe care s-ar grefa în calitate de circumstanță agravantă valoarea exprimată în proporții mari sau deosebit de mari a motorinei importate pentru consum propriu.

Iată de ce săvârșirea infracțiunii în proporții mari sau deosebit de mari nu poate fi privită ca circumstanță agravantă pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.240¹ CP RM, infracțiune care presupune și ea o valoare anume a semnelor bănești sau titlurilor de valoare false, și anume – valoare exprimată în proporții ce depășesc 500 u.c. Or, valoarea exprimată în proporții mari sau deosebit de mari a motorinei importate pentru consum propriu nu poate fi privită ca apendice, ca adaos, ca supliment, ca anexă la componența de infracțiune specificată la alin.(1) art.240¹ CP RM, care deja presupune o valoare anumită a unei astfel de motorine.

9. Se are în vedere combustibilul folosit în motoarele cu autoaprindere, reprezentând un produs lichid constituit dintr-un amestec de hidrocarburi C15-C21, cu punctul de fierbere de 300-370°C, obținut prin distilarea țițeiului sau a unor produse sintetice.

10. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.57-58.

11. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.160.

12. Conform lit.b) pct.3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la Sistemul automatizat de evidență a produselor petroliere, nr.958 din 19.07.2002*, toate datele privind cantitatea

(volumul) și calitatea produselor petroliere importate sunt incluse într-un asemenea sistem de evidență.

* *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.110-112.

13. Această normă prevede răspunderea pentru comercializarea pe piața internă a motorinei importate pentru consum propriu sau utilizarea ei în alte scopuri decât pentru consum propriu, dacă aceste acțiuni nu constituie infracțiune.

14. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.168-170.

15. Sub acest aspect, suntem de acord cu I.Selevestru: „Doar în conjunctura dreptului penal internațional, un stat poate evolua ca victimă a infracțiunii (de exemplu, ca victimă a agresiunii din partea unui alt stat). În contrast, în conjunctura dreptului penal național, în calitate de victimă poate apare o persoană juridică care reprezintă statul, nu statul însuși. Statul este cel care apără ordinea de drept împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din alin.(1) art.2 CP RM. Ar fi impropriu ca, din postura de victimă a infracțiunii, statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat, care evoluează în această postură, este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent”.*

* Selevestru I. *Victima infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM*. În: *Revista științifică a USM „Studia universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2015, nr.3, p.194-199.

16. La art.323 CP RM se prevede răspunderea pentru favorizarea dinainte nepromisă a infracțiunii grave, deosebit de grave sau excepțional de grave; nu sunt pasibili de răspundere penală pentru favorizarea infracțiunii soțul (soția) și rudele apropiate ale persoanei care a săvârșit infracțiunea.

17. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.122-123.

18. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.108.

19. În conformitate cu art.2 al Legii privind grupurile de producători agricoli și asociațiile acestora, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.12.2013*, producător agricol este persoana fizică care practică activitatea de întreprinzător sau persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, înregistrată în modul stabilit, ale cărei activități principale sunt producția, creșterea sau cultivarea de produse agricole, inclusiv recoltarea acestora, de asemenea creșterea, mulsul și deținerea de animale în scopuri agricole.

* *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48.

20. La alin.(4) art.15² al Legii privind piața produselor petroliere se precizează: în cazul autorizării importului motorinei pentru consumul propriu al cooperativelor de întreprinzător care includ mai mulți membri producători agricoli, condițiile prevăzute la lit.a) și c) alin.(2) din același articol sunt obligatorii pentru fiecare membru în parte, iar condiția prevăzută la lit.b) alin.(2) art.15² al Legii privind piața produselor petroliere se aplică pentru cooperativele de întreprinzător.

21. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.211.

FIGHT AGAINST TERRORISM BY TRIAL

Lilia GÎRLA,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Jacob RUB,

*or. Haifa, Israel,
doctorand (USM)*

Scopul principal al cercetării prezentate constă în analiza detaliată a examinării judiciare specializate ca o metodă relevantă de combatere a infracțiunilor cu caracter terorist. Această lucrare științifică este bazată pe descrierea și studiul necesității de a îmbunătăți sistemul judiciar prin introducerea unui nou algoritm de examinare judiciară de către reprezentanții publici în cadrul procesului judiciar al făptuitorului care a săvârșit atacuri teroriste și alte infracțiuni conexe faptelor de terorism. Autorul a reușit să demonstreze că, la nivel internațional, statele trebuie să întreprindă eforturi pentru a dezvolta și a menține un sistem judiciar eficient și bazat pe lege, prin urmare, care ar asigura drepturile fundamentale procesuale și libertățile persoanelor care au comis fapte infracționale de terorism pe parcursul arestului, urmăririi penale și al examinării judiciare.

Cuvinte-cheie: principii și valori aflate în conflict; fapte infracționale conexe terorismului; drepturile omului; Curtea Penală Internațională; decență și justiție; curtea cu jurați; reprezentanți publici în instanță; curți mixte; sentință; instanțe judiciare antiteroriste; atacuri teroriste.

The essential purpose of this scientific research consists in the detailed analysis of the specialized judicial trial as a relevant method for struggle with criminal offences of terrorist character. This scientific paper is based on the description and studying of the necessity of judicial system improvement by means of introduction of special lay judges for the criminal offenders who had committed the terrorist attacks and other crimes of terrorist character. There have been demonstrated that on the international level states must endeavor efforts to develop and maintain an effective and rule of law-based of national criminal justice system that can ensure, in planning, or perpetration of terrorist acts or in support of terrorist acts with due respect for human rights and fundamental freedoms after terrorist suspect has been arrested, charged, detained and prosecuted.

Keywords: conflicting values and principles; criminal offences related to terrorism; human rights; International Criminal Court; decency and justice; jurors; public representatives (lay judge); terrorism victims; lay judge system; mixed courts; sentence; anti-terrorism trials; terrorism attacks.

Crimes against humanity and attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack are Terrorism. Terrorism plagues many countries. The United States realized its devastating power on September 11, 2001. Other countries, such as Israel, have suffered from terrorism for a long time. While terrorism poses difficult questions for every country, it poses especially challenging questions for trial cases, because not every decision is effective of a legal means. Democratic nations should conduct the struggle against terrorism with a proper balance between two conflicting values and principles. On one hand, we must consider the values and principles relating to the security of the state and its citizens.

Human rights are not a stage for national destruction; they cannot justify undermining national security in every case and in all circumstances. Similarly, a constitution is not a prescription for national suicide. But on the other hand, we must not consider the values and principles relating to human dignity and freedom. It is true that National security cannot justify undermining human rights in every case and under all circumstances. National security does not grant an unlimited license to harm the individual. For example, judges of the International Criminal Court (ICC) consist of 18 judges of the Court, organized into three chambers, the Pre-Trial Chamber, Trial Chamber and Appeals Chamber, which carry out the judicial functions of the Court. Judges are elected to the Court by

the Assembly of States Parties. They serve nine-year terms and are not generally eligible for reelection [1]. All judges must be nationals of states parties to the Rome Statute, and no two judges may be nationals of the same state. They must be „persons of high moral character, impartiality and integrity who possess the qualifications required in their respective States for appointment to the highest judicial offices” [2].

The Prosecutor or any person being investigated or prosecuted may request the disqualification of a judge from „any case in which his or her impartiality might reasonably be doubted on any ground”. Any request for the disqualification of a judge from a particular case is decided by an absolute majority of the other judges [3]. A judge may be removed from office if he or she „is found to have committed serious misconduct or a serious breach of his or her duties” or is unable to exercise his or her functions. The removal of a judge requires both a two-thirds majority of the other judges and a two-thirds majority of the state’s parties [4].

To our opinion, the level of effectiveness, decency and justice of the International Court in its rulings is not clear, since it is unlikely that a professional judge without public representatives or suitable jurors will issue maximal justice. The importance of reasoning of public representatives in the social aspect, as reflecting the atmosphere in society, in understanding the position derived from understanding the goals

of ruling, in great. Public representatives serve as an example in criminal courts in USA, the UK and Eastern-European countries in positions of judges in criminal instances or as jurors in instances of murder, for example. So how can we explain the fact that public representatives/jurors do not serve in the International Court that passes on criminal aspects?

In several high-profile terrorism cases, Dagestan judges and juries have failed to convict suspected terrorists brought to trial by the authorities. In a system that once found nearly everyone brought to trial guilty this outcome is unexpected. These cases show that Russian law does matter: juries and judges are throwing out terrorism cases [5]. Trial by jury was first introduced in the Russian Empire as a result of the judicial reform of Alexander II in 1864, and abolished after the October Revolution in 1917 [6]. Lay judges were in use in the Soviet Union. After a 1958 reform they were elected for 2 years at general meetings of colleagues at their place of work or residence, or at higher levels appointed by the Soviet Union [7]. The incidents of lay judges overruling professional judges was rare, and was officially reported in only 1 case by the late 1960s [8]. Unlike the juries of the United States, lay judges were not selected from panels that are cross-sections of the entire population, but selected by institutions in each district. The jury trial was reintroduced in Russia in 1993, and extended to another 69 regions in 2003 Fabricated Evidence and Fair Jury Trials [7].

In the USA, a jury dealt with a claim of terrorism victims against the Palestinian Authority. The trial of the claim conducted against the Palestinian Authority and PLO due to execution of terrorist attacks in Israel opened in January 2015 in New York. The legal strategy of the Palestinian Authority was: the Intifada terrorism attacks and shooting incidents in the years of 2001-2004 were done by individuals that acted on their own without any connection to the Authority itself. The Palestinian Authority will have to defend against dozens of testimonies of terrorism victims, terrorism specialists and eye witnesses that will represent the claims of the prosecution. The chosen jurors, ordinary American citizens, may hold in their hands the key to international legal statements on the subject of terrorism damages responsibility in general, and in the Israeli Palestinian arena in particular. The plaintiffs are 11 families, casualties of acts of hostilities with Israeli and American citizenship, represented by Israel Law Center organization, and sues by power of American Law that enables American citizens to sue terror organizations in the US due to terrorist attacks that have happened outside the USA as well. The families accuse the PLO leadership and the Palestinian Authority in financing, planning and execution of seven terrorist attacks and shootings against Israeli citizens in Israeli territory, through the activation of clerks, officers, security personnel and other paid employees that are working for them. The compensation sum sued is more than one billion dollars, based on legal precedents in the USA in terrorism suits. The

jury – with neither Muslims nor Jews, and that are very distant from the Israeli - Palestinian dispute [9].

In Japan On May 28, 2004, the National Diet passed a law requiring selected citizens to participate as judges (and not juries) in trials for certain severe crimes. Citizens chosen for such service, called „saiban-in”, are randomly selected out of the electoral register and, together with professional judges, conduct a public investigation of the evidence in order to determine guilt and sentencing. In most cases, the judicial panel is composed of six saiban-in and three professional judges. In cases where there is no substantial dispute over guilt, the panel is composed of four saiban-in and one professional judge. Unlike under the older jury system, the defendants are not allowed to waive trial by saiban-in. The saiban-in system was implemented in May 2009 [10].

The Silent Lay Judges Influence in the Community Falls Short of Expectations. Germany for example, has a mixed court system: lay assessors and professional judges form part of the panel of judges. They hear the cases and together they decide on all procedural matters that arise during the main hearing. In the end, they deliberate and rule as one body. Tellingly, lay judges at criminal court are called „Schbffen”, which derives from the German verb for „to make something”. They „make law” recognizing that a peoples’ law is not only formulated by parliaments, but also specified in daily court rulings. At other branches of the courts, lay judges are called „honorary judges” which emphasizes the significance of the office and the absence of material interests. There are a number of reasons that are commonly given for the participation of lay judges. Lay judges provide special knowledge in some more specialized branches of the courts, like the juvenile courts. Or they represent the public in courts with general jurisdiction-administrative secure a careful deliberation of cases. Lay judges should also contribute to the „education of the public” on the law and the legal system. Broadly conceived, lay judges could provide others with information about the law and its application, about professionals working in the area of law, and about the inner workings of the courts. Ultimately, such knowledge could enable citizens to make a more competent use of the law, which might also have repercussions on legal policy. Armed with this knowledge, citizens may be better suited to influence political decisions as voters or as members of political associations. In a narrower sense, lay participation is seen as a source of legitimacy for the courts and the legal system; it can enhance the trust of the parties and of the broader public. 4 According to Max Weber’s famous definitions the „legitimacy” of a social order means a belief in its exemplariness and the „legitimacy” of a social order means a belief in its exemplariness and validity; a „legitimate rule” means that orders of an authority have to be obeyed even if their content is resented. The eminent politician and judge Rudolf Wassermann viewed the legitimating function as supported even by those jurists who otherwise disregard lay judges.6 In the past, empirical stu-

dies showed that citizens wanted courts to involve a lay element [11].

Another example the system of lay judges in Sweden. Unlike a jury system, where laymen are selected from a cross-section of society, Swedish lay judges differentiate themselves with regards to age, gender, profession and income from the rest of the population. A poll in 2008 by the SOM Institute in Gothenberg revealed that 37% of Swedish people consider the competency of lay judges to be low. A poll in 2011 by Swedish state television revealed that 60% of the professional judges have no confidence in the lay judge system. The dangers of having lay judges from a xenophobic party (SD) deciding in court cases became a hotly discussed issue in September 2010. The debate came about after the Sweden Democrat party (SD) soared in the Swedish general elections. Asylum determination cases were cited as an example in which party bias could compromise the outcome of the trial. Christian Diesen, Lecturer in Procedural Law at Stockholm's University, said: „It is possible that the SD [Sweden Democrat party] lay judges can influence the atmosphere in court and eventually create a harsher climate, especially for immigrants. If this happens it won't be discernible in the reasoning of the court, but it will be visible through longer term statistics of legal decisions... with NY Democratic [New Democracy, an extreme right-wing party in the 1990s] one could see a pattern: their lay judges made more reservations than the other lay judges from other parties, and their dissenting opinion had to do with giving immigrants from outside Europe harsher sentences than the rest. They also wanted to combine the sentence with deportation to a greater degree than the other judges. There are good reasons to carefully monitor what happens with the SD (Sweden Democrat party) lay judges.

In 2008 a lay judge for the Moderate party, Cecilia Uggla, was forced to resign. She was judging at the Arboga murder trial. Uggla stated to the tabloid Expression that she believed that the person who was accused in the trial she was adjudicating was guilty, while the trial was still ongoing. In 2010 a lay judge for the district court in Örebro, Katrin Tensmyr, revealed to the magazine Misstänkt that she wasn't so much interested in the evidence produced in the proceedings as she was in studying the body language of the defendants [12].

In Norway, In the district courts of Norway, lay judges sit alongside professional judges in mixed courts in most cases [13]. In most cases, 2 lay judges sit alongside 1 professional judge. The court leader (Sorenskriver) may decree that a case have 3 lay judges sitting alongside 2 professional judges if its workload is particularly large or if there are other significant reasons [14].

Decisions are made by simple majority. Lay judges also serve during criminal cases in the appellate courts. For smaller cases, the court is convened with three professional and four lay judges. If the crime carries a maximum sentence of six years imprison-

ment or more, the lay judges are replaced with a jury. The jury is chosen from the same list as the lay judges, meaning that lay judges in the appellate courts also serve as jurors. If the jury finds the defendant guilty, three of the jurors are selected at random to serve as lay judges during the sentencing. In the few cases there the professional judges overturn the jury's verdict, regardless of whether the original verdict was one of guilt or innocence, the case is re-tried with three professional judges and four lay judges. In the Supreme Court, there are no lay judges. Lay judges are not considered to be representative of the population. About 75% of lay judges are nominated by the political parties in Norway [13].

For the purpose of discussion on the issue, following are the findings of an earlier statistical survey on an existing situation in the field of public representatives in Israel, conducted by the author of current article.

The survey was conducted for the purpose of current article, regarding effectiveness of the functioning of public representatives in the Regional Court of Labor and Social Security. The survey was by a questionnaire of 48 questions (appendix No. 2), during December of 2014. The research population numbered 41 people, about 70% of those who have filled out the questionnaire are lawyers and 30% are managers in companies attending a session in the Regional Court for Labor and Social Security.

The main findings of survey are the following:

- The most obvious and dominant data in the survey is that compatibility test are to be conducted upon acceptance to duty of all the public representatives, while 73% on the respondents state a total agreement and 15% state low agreement.

- On the other hand, it was found that 49% of the questionnaire respondents think that there is a difficulty in public representatives to understand the legal proceeding and content of the subjects deliberated in the Court.

- A sweeping tendency was found by rate of 77% that justice can come to light in trials with public representatives.

- 46% of the respondents think from a low to complete agreement that the opinions of public representative affect the outcomes of a legal discussion, and that the legal proceeding in Labor Court is fair (34% can't decide).

- There is a sweeping agreement of 78% that the public representatives are not dismissed from an obligation to some sort of decision.

- A level of 56% that participation of public representatives in trials socially reflects the common sense to a greater extent, than a trial with a professional judge alone.

- 46% of the respondents claim that they would rather personally be in a trial in which public representatives are involved, in a personal case as a „defendant” in any legal proceeding.

- Should public representatives serve in criminal court there is no conclusive finding whether they will

have difficulties or feel uncomfortable in determining guilt.

- Public representatives will not have a tendency to acquit the defendant.

- Public representatives will fear making a decision due to fear of the defendant: 34% of the respondents tend to think there is fear amongst public representatives and 25% think they will fear completely.

- Should public representative serve in a criminal court, they will almost tend to not convict innocents (39% agree totally, and 29% can't decide on the subject), and they will tend to respect the rights of casualties/victims to a little extent by rate of 39%, and to a complete extent by rate of 17%.

- A prominent finding is that 71% of the respondents claim that from little extent to completely, that it will not be easy to public representatives to judge other people, in a criminal court and that it will be hard for them to judge whether a person is guilty or not guilty.

More to be said, in the Labor Courts in Israel, some judges have positive attitude towards public representatives, however, others see them as redundant and unnecessary. And so, there is a deficiency in a legal proceeding since there is often room for interpretations, there is room for a choice between alternatives and there is even room for proposing alternatives. Every legal system needs social legitimacy. Without it, its rulings have no right to exist; without it only use of sheer force will guarantee social order. A modern society is not based on existence of a uniform and consolidated value system but rather on agreed-upon and acceptable system of rules.

Our recommendations in current article is to pass by legislation an application of a substantial change (structural and administrative) in general, in the role of public representatives or jurors in courts of law.

As an opening, it will be said right away that expertise in the aspect of the law in state courts and in international courts and tribunals should be saved for judges and the public representatives should be specialized in achieving the goals of Law, as reflectors of the atmosphere in society and social justice from the aspect of „reasonable justice” rather than the Law.

Therefore our unambiguous recommendation is to train public representatives to appear as judges for every matter also in criminal aspects of international courts and also in state courts and particularly in the anti-terrorism trials as it happens in non-democratic states like Russia and China and in democratic European countries and the USA. The public representatives or the jury should be freer than a judge from Evidence Law and different precedents that encumber a proceeding, and to represent more moral aspect in the direction of justice rather than the Law [15].

So, as a result of our investigation we have concluded that in the Global Terrorism Strategy and Plan of Action, States must make every effort to develop and maintain an effective and rule of law-based of national criminal justice system that can ensure, in planning, or perpetration of terrorist acts or in support

of terrorist acts is brought to justice, on the basis of the principle to extradite or prosecute, with due respect for human rights and fundamental freedoms after terrorist suspect has arrested, charged, detained and prosecuted. Guaranteeing due process rights, including for individuals suspected of terrorist activity, is critical for ensuring that anti-terrorism measures are effective, respect the rule of law and are seen to be fair. On the other hand, Human rights are not a stage for national destruction; they cannot justify undermining national security in every case and in all circumstances. Similarly, a constitution is not a prescription for national suicide. But on the other hand, we must not consider the values and principles relating to human dignity and freedom.

References:

1. International Criminal Court. http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/Pages/default.aspx
2. Rome Statute of the International Criminal Court. <http://www.preventgenocide.org/law/icc/statute/part-a.htm>
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*.
5. Trochev Alexei. *The Russian Fight against Terrorism: Case Studies from Dagestan*. 02/06, Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University, Kingston, Canada. pp.7-10. ISSN 1863-0421 © 2006 by Forschungsstelle Osteuropa, Bremen and Center for Security Studies, Zürich. http://www.css.ethz.ch/publications/RAD_issues_articles_EN?b_start:int=580&b_id=0148ec5; Trochev, Alexei. Fabricated Evidence and Fair Jury Trials. *The Russian Fight Against Terrorism: Case Studies from Dagestan*, Institute of Intergovernmental Relations, Queen's University, Kingston, Canada. <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-2-7-9.pdf>
6. Terrill Richard J. (2009). *World Criminal Justice Systems: A Survey* (7 ed.). Elsevier, Lexis Nexis, 2009, (809 p.) p.641-642 (ISBN 978-1-59345-612-2).
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. תעיבתב תוידע עומשל הנושארל לזה ב"הראב מעבשום רבח. פ"שרה דגנ רורט יעגפנ <http://www.takdin.co.il/Pages/Article.aspx?artId=4850298>
10. *Ibidem*.
11. Green Stephen. *Ichihashi trial key test of legal reforms: Extensive media coverage could sway lay judges*. In: *Military Times*, December 8, 2009, p.12. <http://www.japantimes.co.jp/community/2009/12/08/issues/ichihashi-trial-key-test-of-legal-reforms-2/>
12. Machura Stefan. *Silent Lay Judges – Why Their Influence in the Community Falls Short of Expectations*, Issue 2, Symposium on Comparative Jury Systems Article 11, Volume 86, Chicago-Kent Law Review, January 2011, p.769-788. <http://scholarship.kentlaw.iit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3800&context=cklawreview>
13. *Ibidem*.
14. Malsch Marijke. *Democracy in the Courts: Lay Participation in European Criminal Justice Systems*. 2009, Ashgate Publishing, p.47. ISBN 978-0-7546-7405-4. <http://www.ashgate.com/isbn/9780754674054>
15. Egypt: Council of Ministers Approves New Amendment to Code of Criminal Procedure. http://www.loc.gov/lawweb/servlet/lloc_news?disp2_l205404316_text
16. Rub, Jacob. *The original author survey about lay judge in Israel* 10/2014-12/2014 Haifa university.

SUBIECȚII LITIGIILOR DE MUNCĂ

Tatiana MACOVEI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Litigiile de muncă reprezintă acele divergențe care nu au fost soluționate de către subiecții raportului material litigios și pentru a cărui soluționare legea prevede o anumită procedură de urmat. Potrivit legislației în vigoare, subiecți ai litigiilor de muncă sunt: salariații, sau orice alte persoane titulare ale unor drepturi și/sau obligații, în temeiul prezentului cod; angajatorii persoane fizice și juridice; sindicatele și alți reprezentanți ai salariaților; patronatele; autoritățile publice centrale și locale, după caz; procurorul, conform legislației în vigoare. În prezentul articol științific ne propunem a cerceta particularitățile subiecților litigiilor de muncă prin prisma categoriilor acestora, calitatea acestora (reclamant, pârât, intervenient, modul de reprezentare în judecată etc.

Cuvinte-cheie: litigii de muncă; salariați; angajatori; sindicate; patronate; autorități publice locale; procuror.

* * *

Labor disputes represent those divergences that have not been solved by the subjects of the litigious material relationship, while the law prescribes a certain procedure to be followed. According to the legislation in force, the labor disputes subjects are: the employee or any other right holders or persons bounded by obligations under the present code; the employers physical persons or legal entities; trade unions and other employee's representatives; employer's representatives; central and local public authorities, depending on situation; the prosecutor, according to the legislation in force. The present scientific article aims to research the peculiarities of the subjects of labor disputes depending on their categories, their quality in dispute (plaintiff, defendant, etc.)

Keywords: labour disputes; employee; employers; trade union; employer's representatives; central and local public authorities; the prosecutor.

Dreptul la muncă reprezintă un drept fundamental al omului. În exercitarea dreptului la muncă însă deseori pot apărea anumite litigii, care poartă denumirea de „litigii de muncă”.

Litigiile de muncă sunt divergențele apărute între salariat și administrație, care nu pot fi soluționate pe cale de tratative directe ale părților sau cu participarea sindicatelor, în problemele de creare a condițiilor de muncă și aplicarea lor, pentru soluționarea acestora legea prevede o anumită ordine, stabilește procedura și termenele de înaintare a plângerilor în organele competente, examinarea lor, adoptarea unei hotărâri și aplicarea ei. Divergențe dintre subiecții raportului juridic de muncă apar în momentul în care părțile au viziuni diferite asupra unui aspect ce derivă dintr-un raport juridic de muncă. Spre exemplu, salariatul solicită suspendarea contractului individual de muncă pe motiv de îngrijire a copilului în vârstă de la 3 la 6 ani, iar angajatorul refuză cererea salariatului. Momentul refuzului angajatorului în admiterea cererii salariatului reprezintă momentul debutului litigiului de muncă, deoarece anume în acest moment a apărut divergența dintre părți.

Potrivit art. 349 Codul muncii al Republicii Moldova [1] pot fi părți ale litigiilor individuale de muncă și ale conflictelor colective de muncă:

a) salariații, precum și orice alte persoane titulare ale unor drepturi și/sau obligații, în temeiul prezentului Cod;

b) angajatorii persoane fizice și juridice;

c) sindicatele și alți reprezentanți ai salariaților;

d) patronatele;

e) autoritățile publice centrale și locale, după caz;

f) procurorul, conform legislației în vigoare.

Salariații, precum și orice alte persoane titulare ale unor drepturi și/sau obligații. Conform art. 1 din Codul muncii, prin *salariat* se înțelege: persoana

fizică (bărbat sau femeie) care prestează o muncă conform unei anumite specialități, calificări sau într-o anumită funcție, în schimbul unui salariu, în baza contractului individual de muncă. Pot avea calitatea de salariat cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii care lucrează în baza unui contract individual de muncă pentru angajatori care își desfășoară activitatea în Republica Moldova.

Fiind subiect al raportului juridic de muncă, salariatul are un șir de drepturi și obligații prevăzute în art.9 din Codul muncii. Obligațiile salariaților sunt concretizate în instrucțiuni de funcții, în regulamentele interne, în alte acte normative locale, precum și în contractul individual de muncă.

Salariații sunt părți ale litigiilor de muncă, atunci când acestea au ca obiect exercitarea unor drepturi sau îndeplinirea unor obligații ce le revin în temeiul legii ori al altor acte normative, precum și în temeiul contractelor colective sau individuale de muncă. Salariații pot fi părți în conflictele de drepturi, indiferent dacă sunt încadrați cu normă întreagă sau cu fracțiune de normă, pe durată nedeterminată sau pe durată determinată, cu munca la domiciliu ori cu contract de muncă temporară [2].

Salariații pot apărea în calitate de părți ale litigiilor de muncă atât individuale, cât și a litigiilor colective. În cazul în care salariații consideră că le-au fost încălcate anumite drepturi de muncă de către angajator, aceștia se pot adresa în instanța de judecată în vederea apărării drepturilor sale. Drepturile care salariatul pretinde că i-au fost încălcate pot avea o natură dublă, respectiv pot fi de natură patrimonială sau de natură nepatrimonială. Din categoria drepturilor de natură patrimonială fac parte drepturile salariatului care se exprimă în bani, și anume: plata salariului, plata indemnizațiilor de concediere sau pentru cazul de motiv de boală, plata altor compensații prevăzute de lege (de

ex., compensații suplimentare pentru salariații trimiși în deplasare în interes de serviciu) etc. Cu privire la drepturile cu caracter nepatrimonial, putem face trimitere la datele cu caracter personal ale salariatului, care au fost dezvăluite de către angajator terțelor persoane, fără acordul salariatului, ne referim în special la datele privind starea sănătății salariatului, date privind convingerile politice sau religioase ale salariatului etc.

Salariatul care a remis litigiul de muncă în judecată se numește „reclamant”, iar unitatea care contestă cerințele salariatului se numește „pârât”. Menționăm că adresarea salariatului în instanța de judecată este un drept al acestuia, dar nu o obligație. Astfel, salariatul decide de sine stătător, dacă va recurge la apărarea pe cale judecătorească a drepturilor sale sau nu va recurge la acest mecanism. Dacă salariatul a decis totuși să se adreseze în instanță, atunci el va trebui să respecte prevederile legislației în vigoare, și anume, ale Codului muncii și Codului de procedură civilă, care reglementează procedura de adresare în instanță. Salariatul se poate adresa personal în judecată sau o poate face prin reprezentant în condițiile legii (sindicate, avocat). Cele mai importante momente pentru adresarea în judecată vizează faptul că salariatul trebuie să depună o cerere de chemare în judecată și să respecte termene legale de adresare în justiție. În eventualitatea în care a expirat termenul legal de adresare cu cereri de chemare în judecată, salariatul are la îndemână dreptul de a cere repunerea în termen. Repunerea în termenul de adresare în judecată se va decide de judecător în funcție de motivele invocate de salariat.

În cazul în care salariatul a decedat, moștenitorii acestuia pot fi parte a litigiilor de muncă în următoarele cazuri:

- în cazul în care angajatorul nu achită acestora salariul și alte plăți care au fost calculate pentru salariatul decedat;

- angajatorul trebuie să achite indemnizația unică de deces sau cea de pierdere a unui anumit grad din capacitatea de muncă [3].

Important este a se reține că în conformitate cu art.353 din Codul muncii, salariații sau reprezentanții acestora care se adresează în instanțele de judecată cu cereri de soluționare a litigiilor și a conflictelor ce decurg din raporturile prevăzute la art.348 din Codul muncii (inclusiv pentru a ataca hotărârile și deciziile judecătorești privind litigiile și conflictele vizate) sunt scutiți de plata cheltuielilor judiciare (a taxei de stat și a cheltuielilor legate de judecarea pricinii). Și Codul de procedură civilă, prin intermediul art.85, stabilește că se scutesc de plata taxei de stat salariații-reclamanti în acțiunile de reintegrare în serviciu, de revendicare a sumelor de retribuire a muncii și în alte revendicări legate de raporturile de muncă.

Cel mai adesea, obiectul litigiului individual de muncă și al acțiunii, conținute în cererea de chemare în judecată, nu se limitează la cererea salariatului de a fi restabilit într-un drept de natură nematerială sau într-un drept de natură materială (salarială etc.). De cele mai multe ori, obiectul acțiunii este complex, adică cererea conține mai multe pretenții, denumite

capete de cerere, printre ele fiind și repararea prejudiciului material, ca un capăt de cerere subsecvent [4]. În aceste cazuri, acțiunea va fi examinată de instanța de judecată într-un singur proces judiciar, nefiind necesară respectarea procedurii prealabile de examinare a litigiului. Cele mai răspândite acțiuni de acest gen sunt cele prin care fostul salariat, concediat de către angajatorul său, cere declararea respectivei concedieri drept ilegale, restabilirea sa în funcția anterior ocupată și, totodată, ca și cerere subsecventă, repararea prejudiciului material sub formă de compensare a salariului pe care el nu l-a primit în legătură cu privarea ilegală de posibilitatea de a munci.

Deci salariatul poate apărea în calitate de subiect al litigiului de muncă în situația în care i-au fost încălcate unele drepturi sau, mai bine zis, aceste drepturi, din punctul de vedere al salariatului, au fost încălcate de către angajator. Dacă angajatorul refuză îndeplinirea cerințelor salariatului sau nu îndeplinește în termen cerințele salariatului aceasta poate genera un litigiu de muncă. Calitatea procesuală pe care o va avea salariatul în cazurile exemplificate va fi cea de reclamant. Însă salariatul poate apărea și în calitate de pârât, și anume, în cazurile în care angajatorul se va adresa în instanța de judecată cu acțiune împotriva salariatului privind răspunderea materială a acestuia.

De asemenea, în art.349 din Codul muncii la lit.a) în calitate de parte a litigiului de muncă legiuitorul indică și alte persoane titulare de drepturi și/sau obligații. Respectiv, în această situație persoana nu are calitatea de salariat, însă drepturile sale pe care intenționează să le apere în judecată au legătura cu raporturile juridice de muncă. Alte persoane titulare de drepturi și/sau obligații ce rezultă din raporturile juridice de muncă pot fi persoanele cărora li s-a refuzat angajarea în câmpul muncii, iar ele consideră că este un refuz neîntemeiat și decid de a se adresa în judecată. La fel, o persoană poate fi parte într-un conflict de muncă chiar după încetarea raportului juridic de muncă, dacă litigiul se referă la drepturi și obligații referitoare la activitatea desfășurată în timpul cât era angajată în acea unitate, spre exemplu concedierea ilegală, neachitarea salariului și a altor sume cuvenite salariatului în legătură cu încetarea raporturilor juridice de muncă.

Este important a menționa faptul că dreptul de a cere restabilirea sa într-un drept subiectiv, care i-a fost încălcat, îl are orice fost salariat, indiferent din care cauză a încetat contractul individual de muncă [5]. Respectiv, salariatul poate contesta concedierea, încetarea contractului individual de muncă în circumstanțe ce nu depind de voința părților, inclusiv în cazul încetării raportului de muncă prin acordul părților sau prin demisie. Deși demisia reprezintă încetarea raportului juridic de muncă din inițiativa salariatului, nu pot fi excluse cazurile de demisie forțată, ceea ce evident dă dreptul salariatului de a contesta demisia ilegală în instanța de judecată. În ceea ce privește încetarea contractului individual de muncă prin acordul părților, de asemenea, nu pot fi excluse cazurile când salariatul a fost silit să își de-a acordul pentru încetarea raportului

de muncă. Acestea ar putea fi cazurile când angajatorul a omis anumite termene de concediere sau nu întrunește condițiile legale pentru concediere și astfel „îl convinge” pe salariat să înceteze raporturile de muncă prin acord comun.

Conform regulii generale, capacitatea de exercițiu a drepturilor procedurale civile apare odată cu apariția capacității juridice de exercițiu depline: pentru persoana fizică – atingerea vârstei de 18 ani sau obținerea anticipată a capacității prin emancipare sau în urma încheierii căsătoriei; pentru persoana juridică – înregistrarea corespunzătoare. În același timp, în partea care ține de litigiile ce se nasc din raporturile de muncă, salariații minorii, inclusiv cei care încheie contract individual de muncă cu acordul părinților (cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani) la fel pot să-și apere personal drepturile în instanță, însă instanța, la propria discreție, poate constata necesitatea introducerii în proces a reprezentantului legal (părinți, tutori) [6].

În ceea ce privește succesorii salariatului, aceștia pot apărea în cadrul unui litigiu de muncă în cazurile ce țin de răspunderea materială a angajatorului.

Angajatorii persoane fizice și juridice – în calitate de subiecți ai litigiilor de muncă. Angajatorul este persoană juridică (unitate) sau persoană fizică care angajează salariați în baza contractului individual de muncă. Angajatorul poate apărea în calitate de parte a litigiului de muncă atât în calitate de reclamant, cât și în calitate de pârât.

Reprezentarea în judecată a angajatorilor este următoarea: angajatorii persoane fizice se pot reprezenta singure în proces sau pot fi reprezentate printr-un avocat sau altă persoană în condițiile legii. În ce privește persoanele juridice – angajatori, ele își exercită drepturile și își îndeplinesc obligațiile prin organele lor. În fața instanței de judecată, reprezentanții persoanelor juridice își vor justifica și calitatea – prin indicarea actului de numire, sau după caz, a actului prin care au primit în mod expres împuternicirea de a reprezenta în justiție. Salariații angajatorului împuterniciți cu reprezentarea intereselor angajatorului în instanța de judecată se vor legitima prin ordinul de angajare în câmpul muncii și procură. Salariații care reprezintă interesele angajatorului în judecată pot fi salariați permanenți sau pot fi angajați doar pentru reprezentarea în instanța de judecată. Iar dacă angajatorul va apela la serviciile unui avocat, atunci acesta va reprezenta interesele angajatorului în bază de mandat.

Dacă calitatea de reclamant a salariatului poate apărea într-un număr nedeterminat de litigii, angajatorul, în calitate de reclamant, poate apărea doar într-un singur caz, și anume – în cazurile de răspundere materială a salariatului pentru prejudiciul cauzat angajatorului. Faptul dat nu reprezintă o limitare a drepturilor angajatorului, or în celelalte aspecte ale raportului de muncă, unde pot fi afectate drepturile și interesele sale (încălcarea de către salariat a obligațiilor de muncă care nu s-a soldat cu cauzarea unui prejudiciu), angajatorul este competent să le apere personal, prin atragerea salariatului la răspunderea disciplinară [7].

Angajatorul apare în calitate de pârât în toate cazu-

rile în care salariatul înaintează cerere de chemare în judecată împotriva sa. Pretențiile formulate în astfel de pricini sunt dintre cele mai diverse, cum ar fi: refuzul neîntemeiat de angajare în câmpul muncii, transferul ilegal la o altă muncă, concedierea ilegală etc.

Sindicatele și alți reprezentanți ai salariaților – în calitate de subiecți ai litigiilor de muncă. Sindicatele sunt organizații obștești din care fac parte, pe principii benevole, persoane fizice unite după interese comune, inclusiv ce țin de activitatea lor, și constituite în scopul apărării drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor lor [8].

Prin alți reprezentanți ai salariaților se au în vedere reprezentanții aleși ai salariaților prin prisma art.21 din Codul muncii. Respectiv, salariații care nu sunt membri de sindicat au dreptul să împuternicească organul sindical, care să le reprezinte interesele în raporturile de muncă cu angajatorul. În unitățile în care nu sunt constituite sindicate, interesele salariaților pot fi apărute de reprezentanții aleși ai acestora. Reprezentanții salariaților sunt aleși în cadrul adunării generale (conferinței) a salariaților, cu votul a cel puțin jumătate din numărul total al salariaților (delegaților) din unitate. Numărul de reprezentanți aleși ai salariaților se stabilește de adunarea generală (conferința) a salariaților, ținându-se cont de numărul personalului din unitate. Împuternicirile reprezentanților aleși ai salariaților, modul de exercitare a acestora, precum și durata și limitele mandatului lor, se stabilesc de adunarea generală (conferința) a salariaților într-un act normativ la nivel de unitate.

Principala sarcină a sindicatului este de a reprezenta și apăra drepturile și interesele profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor săi în autoritățile publice de toate nivelurile, în instanțele judecătorești, în asociațiile obștești, în fața patronilor și asociațiilor acestora.

În conformitate cu art.73 alin.(1) din Codul de procedură civilă, precum și art.349 din Codul muncii, sindicatele au dreptul de a adresa acțiune (cerere) în justiție în scopul apărării drepturilor și intereselor legitime ale membrilor săi. Însă, pentru adresaarea în justiție în vederea apărării drepturilor salariaților, legea cere ca temei pentru reprezentare să fie cererea scrisă a salariatului – membru de sindicat în al cărui interes se înaintează cererea. Organele, organizațiile, persoanele fizice care au intentat proces în apărarea intereselor unor alte persoane au drepturi și obligații procedurale de reclamant, cu excepția dreptului de a încheia tranzacție și a obligației de a achita cheltuielile de judecată.

Sindicatele pot apărea în judecată în calitate dublă:

Ca parte a procesului – atunci când nemijlocit i s-au adus anumite încălcări ale statutelor sale sau au fost create impedimente în activitatea sa. Astfel, persoanele găsite culpabile de împiedicarea activității sindicatelor poartă răspundere disciplinară, materială, administrativă sau penală. Spre exemplu, conflictele de muncă pot avea ca obiect: nerespectarea de către

conducerea unității a drepturilor stabilite de lege în beneficiul organizațiilor sindicale, neasigurarea cu spații de către angajator, respectiv, în aceste cazuri sindicatul își apără interesele proprii. De asemenea, sindicatele pot apărea ca subiecți ai litigiilor colective de muncă.

În calitate de reprezentant al salariaților – atunci când acordă asistență juridică membrilor de sindicat. Sindicatele acționează fără a urmări valorificarea unor drepturi substanțiale proprii, ci a unor drepturi ale membrilor, aceștia din urmă fiind destinatarii regulilor de drept ce se urmăresc a fi valorificate [9].

Sindicatele participă la soluționarea conflictelor colective de muncă în problemele legate de interesele profesionale, economice, de muncă și sociale, de încheierea și îndeplinirea contractelor colective de muncă, de stabilirea unor noi condiții de muncă și de trai sau schimbarea celor existente. Drepturile sindicatelor în procesul de soluționare a unor asemenea conflicte sunt stabilite de legislație, de actele normative și de contractele colective de muncă. Sindicatele creează, în conformitate cu legislația, servicii juridice pentru reprezentarea drepturilor și intereselor membrilor lor în autoritățile publice, inclusiv în autoritățile judecătorești și în alte autorități. Modul de activitate a unor astfel de servicii este determinat în statutele (regulamentele) lor, aprobate de organul sindical respectiv.

Patronatele – în calitate de subiecți ai litigiilor de muncă. Patronatele sunt organizații necomerciale, neguvernamentale, independente și apolitice constituite în baza liberei asocieri și egalității în drepturi a patronilor din diverse domenii de activitate [10]. Patronul, la rândul său, este persoana juridică sau persoana fizică, înregistrată în modul stabilit, care administrează și utilizează capitalul, indiferent de forma acestuia, și folosește munca salariată în scopul obținerii de profit în condiții de concurență. Patronatele se constituie în scopul asistării membrilor acestora în capacitatea lor de patroni prin acordarea de servicii și consultații, protecția drepturilor și reprezentarea intereselor membrilor săi în relațiile cu autoritățile publice, cu sindicatele, precum și cu oricare alte organizații neguvernamentale pe plan național și internațional, în conformitate cu prevederile statutelor proprii și ale prezentei legi.

Patronatele pot apărea în cadrul litigiilor de muncă atât în calitate de reclamant, cât și în calitate de pârât. Patronatele pot fi părți ale litigiilor de muncă, atunci când acestea au ca obiect drepturi și obligații ce le revin în legătură cu raporturile de muncă. Patronatele pot fi parte a conflictelor colective de muncă, atunci când cealaltă parte contractantă a convenției colective de muncă nu și-a respectat și/sau executat obligațiile asumate prin convenție. În aceste situații, patronatele pot apărea ca părți în litigiile de muncă ce rezultă din parteneriatul social. Dar patronatele pot interveni și pentru a acorda asistență juridică unor angajatori în litigiile pe care aceștia le au cu salariații lor.

Autoritățile publice centrale și locale – în calitate de subiecți ai litigiilor de muncă. În conformitate cu art. 1 al Legii privind administrația publică locală

[11], prin *administrație publică locală* înțelegem totalitatea autorităților publice locale constituite, în condițiile legii, pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei unități administrativ-teritoriale.

Autoritățile administrației publice locale sunt de două niveluri:

– *autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi* – autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale;

– *autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea* – autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului, municipiului Chișinău, unității teritoriale autonome cu statut juridic special pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective.

Autoritățile publice centrale și locale pot apărea în calitate de părți ale litigiilor de muncă în următoarele cazuri:

a) reclamant sau pârât în calitate de angajator. Aceste litigii pot fi de două categorii: prima categorie o constituie raporturile de serviciu ale funcționarilor publici, iar a doua categorie o reprezintă raporturile de muncă ale personalului angajat în cadrul autorităților publice în calitate de salariat.

b) pentru a participa în scopul de a depune concluzii, în baza art. 74 al Codului de procedură civilă al RM (în acest caz, și angajatorul poate solicita introducerea în proces a autorității competente – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei sau un alt minister din domeniul respectiv, Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă, Inspectia Muncii, alte autorități competente, îndeosebi cu atribuții specifice – pentru ca acestea să expună concluziile privitor la situația creată, normele tehnice aplicabile).

Procurorul – în calitate de subiect al litigiilor de muncă. Baza legală a participării procurorului în procesele de judecată este art. 124 din Constituția Republicii Moldova [12] și art. 1 al Legii nr. 294 din 25.12.2008 [13] cu privire la Procuratură, care prevede că procuratura, prin exercitarea atribuțiilor sale, reprezintă interesele generale ale societății, apără ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor. Prin prisma prevederilor din Codul muncii, ce țin de jurisdicția muncii, urmează a se studia procurorul în calitate de subiect al litigiului de muncă atunci când el apără interesele altor persoane în condițiile legii și nu atunci când lui personal i s-au adus oarecare încălcări ale drepturilor sale în calitatea sa de angajat.

Potrivit art. 71 Cod de procedură civilă, procurorul participă la judecarea pricinilor civile în primă instanță în calitate de participant la proces, dacă el însuși l-a pornit în condițiile legii. Acțiunea în apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime poate fi întentată de către procuror numai la cererea scrisă a persoanei interesate, dacă aceasta nu se poate adresa în judecată personal din cauză de sănătate, vârstă înaintată, incapacitate sau din alte motive întemeiate.

Acțiunea în apărarea intereselor persoanei incapabile poate fi înaintată de procuror, indiferent de existența cererii persoanei interesate sau a reprezentantului ei legal. În cazurile prevăzute de lege, procurorul este în drept să se adreseze în judecată în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unui număr nelimitat de persoane.

Din cele relatate *supra* rezultă că procurorul poate apăra doar drepturile salariaților, deoarece drept motive de intervenție a acestuia le constituie cauza de sănătate, vârsta înaintată, incapacitate sau din alte motive întemeiate, specifice doar unei persoane fizice și nicidecum unei persoane juridice. Cu toate acestea, nu este exclusă posibilitatea de a interveni pentru a apăra interesele angajatorului persoană fizică, dacă acesta se va regăsi în situațiile enunțate *supra*.

Procurorul este persoana ce participă la proces având doar interes procesual în pricina examinată, ceea ce presupune participarea în numele propriu, dar în interesele altor persoane [14].

Conform art.72 Cod de procedură civilă, procurorul care a înaintat acțiune are drepturi și obligații procesuale de reclamant, cu excepția dreptului de a încheia tranzacție de împăcare. Procurorul nu poate fi reclamant, deoarece el nu este subiect al raportului material litigios, nu poate dispune pe deplin de obiectul acțiunii. Lui îi revine doar posibilitatea de a dispune de drepturi procesuale, de a alege modalitatea și mijloacele procesuale de apărare a drepturilor altor persoane. Respectiv, procurorul nu poate apărea nici în ipostaza părâtului în cazul înaintării unei acțiuni reconvenționale. Aceasta este îndreptată împotriva reclamantului (persoana fizică concretă). Pentru a participa la procesul civil, procurorul trebuie să depună în instanță o cerere de chemare în judecată.

Conform lit.f) alin.(1) art.85 Cod de procedură civilă, cererea depusă de către procuror este scutită de taxa de stat. Procurorul nu suportă în genere cheltuieli de judecată, chiar dacă pretențiile înaintate și susținute de el sunt respinse. Renunțarea procurorului la pretențiile înaintate în apărarea intereselor unei alte persoane nu o privează pe aceasta sau pe reprezentantul ei legal de dreptul de a cere examinarea pricinii, în fond. Dacă reclamantul renunță să intervină în procesul intentat de procuror, instanța scoate cererea de pe rol. În cazul în care reclamantul renunță la acțiune, instanța încetează procesul doar dacă renunțarea reclamantului nu contravine legii și nu încalcă drepturile și interesele legitime ale altor persoane. Neprezentarea procurorului, citat legal, în ședința de judecată nu împiedică examinarea pricinii dacă persoana în interesele căreia s-a înaintat acțiunea susține examinarea cauzei în lipsa procurorului. Dacă procurorul a pornit procesul, el respectiv are dreptul de a ataca hotărârea emisă cu apel, recurs sau de a depune cerere de revizuire.

Subiecți ai litigiilor de muncă cel mai adesea sunt salariații și angajatorii. O problemă întâlnită în practică este frica salariaților de a recurge la calea judi-

ară de apărare a drepturilor de muncă. În acest sens, urmează a se ține cont și de factorul psihologic, deoarece majoritatea salariaților, cu toate că acțiunile angajatorului încalcă drepturile lor, totuși evită adresarea la organele competente pentru apărarea drepturilor lor. Aceasta se explică prin faptul că după soluționarea litigiului respectiv salariatul oricum rămâne „față în față cu angajatorul” în cazul în care raporturile de muncă continuă, iar salariatul întotdeauna se află în dependență față de angajator [15].

Din analiza celor enunțate *supra*, putem concludiza faptul că legislația în vigoare prevede condițiile pe care trebuie să le întrunească persoanele fizice sau juridice pentru a obține calitatea de subiecți ai litigiilor de muncă. Aceste condiții se referă la statutul lor procesual și la modul de reprezentare în judecată în cadrul raporturilor materiale litigioase din sfera raporturilor juridice de muncă.

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 154-XV din 28.03.03. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.03.
2. Eșanu O., Macovei T. *Litigii de muncă*. Ed. a III-a revăzută și adăugită. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p. 45.
3. Boișteanu E., Romandaș N. *Dreptul muncii*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.374.
4. Sadovei N. *Modalități legale de apărare a drepturilor salariaților prin intermediul sesizării organelor de jurisdicție a muncii*. În: *Dreptul muncii*, 2007, nr.3, p.22.
5. *Ibidem*, p. 31.
6. *Manualul judecătorului pe cauze civile*. Ediția a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 463.
7. *Ibidem*.
8. Legea sindicatelor nr.1129-XIV din 07.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.130-132/919 din 19.10.2000.
9. Boroi Gabriel. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*. Vol. I. București: All Beck, 2001, p.173.
10. Legea patronatelor nr.976-XIV din 11.05.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 141-143/1013 din 09.11.2000.
11. Legea privind administrația publică locală nr.436 din 28.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.32-35/116 din 09.03.2007.
12. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 din 12.08.1994.
13. Legea cu privire la procuratură nr.294-XVI din 25.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.55-56/155 din 17.03.2009.
14. *Drept procesual civil. Partea specială*. Redactor științific prof. Alexandru Cojohari. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p.30.
15. Secrieru O., Macovei T. *Litigii de muncă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p. 7-8.

THE LEGAL BASIS FOR IMPOSING TAXES

Valeriu KUCIUK,
doctor în drept
Udi RAHMANI,
doctorand (USM)

Esența colectării taxelor constă în crearea de resurse financiare pentru finanțarea activităților curente ale statului. Printre aceste activități, pot fi găsite domeniile sănătății, securității, educației, de infrastructură, alte activități conexe etc.

Există multe investigații științifice care cercetează subiectul privind acordul cetățenilor de a vărsa plăți pentru serviciile statului prestate pentru societate. Concluzia generală este că oamenii sunt de acord să plătească impozitele și taxele de stat, drept o contribuție la un tratat social încheiat, care să le ofere serviciile în domeniile sus-menționate.

Consecința acestui fapt este necesitatea obiectivă atât în Israel, cât și în întreaga lume, de a avea un cadru legal corent, care să reglementeze colectarea impozitelor și a taxelor de stat.

Cuvinte-cheie: secțiunea de limitare; legalitate; legislație; baza de impozitare; dreptul de bază; sistemul fiscal; colectarea taxelor; interpretare intenționată; principiul egalității.

* * *

The essence of tax collection is the creation of financing resources in order to implement current activities of the state. Among these activities, we can find health, security, education, infrastructures related activities, etc.

Many researches expressed an opinion regarding the agreement of citizens that live in the country to pay for services that are rendered for the entire public. In general, it seems that the people are indeed ready to pay tax in order to create a social treaty that will bring about these services.

As a result, there is a need, both in Israel and worldwide, to have laws to regulate the collection of taxes.

Keywords: the limitation section; legality; legislation; tax basis; basic law; duties and fees; tax system; tax collection; purposeful interpretation; equality principle.

The legal basis for imposition of tax in Israel is determined by the State Economy Basic Law, section A (*the law states criteria for tax imposition by which there is no demand for tax payment that is not lawfully done*).

In order to achieve a just taxation policy, many modifications were made regarding tax laws over the years.

This should be done while maintaining principles of justice, fairness and a leading principle of good tax, defined by Adam Smith (who is considered by many to be the father of modern economy) as a tax that meets a number of leading principles:

1. Equality principle, which states that tax payments should be equal.

2. Certainty principle: the need of a person to understand clearly the amount and the purpose of the payment.

3. Comfort principle: an important emphasis should be put on the easiness and comfort of the payment.

4. Effectiveness principle: appropriate tax collection that will be done effectively so that the total income from tax collection will exceed the total costs of collection.

One of the basic principles in any democracy is that the government is not entitled to collect taxes (or spend money) unless the legislator stated it. In Israel there is a large variety of taxes based on compatible laws, such as income tax in accordance with the Income Tax Ordinance, value added tax in accordance with the Value Added Tax Law, and payroll tax and capital gain tax in accordance with the Value Added

Tax Law. The legal basis for collecting these taxes is located in a few legislation comments:

1. Basic Law: „*The State Economy stipulates in section 1(a) that other taxes, fees, duty loans and duty payments will be imposed only in accordance with the law and their rates will not change unless determined by law*”.

2. The Budget Foundations Law, section 30: „*Imposing tax, fees and other duty payments in favor of a corporation and the changing of the rates require the approval of the Minister of Finance in addition to the required approvals in accordance with any other law*”, and Section 31: „*The Minister of the Interior, with the consent of the Minister of Finance, will set the rules for imposing taxes, fees and duty payments in favor of the local municipalities and the changing of their rates*”.

3. The Municipality Order, section 251: „*by Municipal law, the council is authorized to determine the provisions regarding –*

- 1) *Payments of fee, levies, or participation fees by any person, aside from the municipality, regarding the stated in section 250.*

- 2) *Granting a license or a permit regarding the same issues and payment of fees for the license or the permit.*

- 3) *Compensation payment for anyone who was damaged by the same issues.”*

4. Local Council Order, section 14: „*Subject to the provisions of the Formation Order, the local municipality will have the authorization, upon the consent of the commissioner, to impose these duty payments:*

1) City taxes, including education, on assets located in the village, or in a group of villages, or in the area, or the quarter, which will be paid by their owners or holders. It is allowed to impose city taxes for education according to this section in addition to the education city taxes that are imposed in accordance with section 12 of the Education Order.

2) License fees or any other fees, as well as levies that municipalities are allowed to impose at the time or that a local council is allowed to impose in accordance to any legislation.

3) Fees for services rendered by the local council to be paid by those who receive the services.

4) Participation fees of the residents in the village, or a group of villages, or the area, or the quarter, for education purposes or others, however, the commissioner is entitled to exempt people from payment of participation fee if there are grounds to believe that they and their children are not likely to benefit from the participation.

5) City tax per capita, which will be imposed on the residents of the village, or the group of villages, or the area, or the quarter.”

The hierarchal order of taxation – constitution, law (Income Tax Ordinance), injunctions and rules, court order (Minister of Finance – authorization of treasury officials).

In Israel, there is a separation of powers: there is a legislative authority (the Knesset), the executive authority (government) and the judiciary (court).

Types of legislation – a tax has to be imposed by force of law or by a primary legislation.

1. Primary legislation – this legislation is done in the Knesset and within its framework the legislator determines the provision of the law in general terms.

2. Secondary legislation – in order for the government to be able to perform its duties in accordance with the laws, it determines, via orders and injunctions, provisions for the implementation of the law. This means injunctions, orders and legislation, which are at a lower level compared to the primary legislation. These are not legislated by the Knesset plenum but by a minister with the consent of the Knesset committee.

3. Judicial legislation – a ruling by the High court is considered to be a binding law like legislation and the only way to cancel a ruling of the High court is by legislating a bypass section.

4. The legislative authority currently tends to legislate general laws and orders, allowing the authorization of ministers and authorities to make orders based on the understanding that they would save time versus the regular legislation process in the Knesset. Nevertheless, the legislator saves the right to change laws, which directly affect the incomes and expenses of the State.

Parallel to the usual laws, fundamental laws have been passed which were chosen by the Knesset chose for a gradual consolidation of a constitution for the state of Israel. The ability to distinguish between different meanings that usually exist between types of

laws is expressed through the interpretation given to those laws – „Indeed, the assumption is that the interpretation given to the law instruction – and that prevents the need to examine its constitutionality – is a possible interpretation. The wording is not to be bent, and not to be interpreted opposite to the acceptable interpretation rules. The interpretation of the law according to the constitution is only possible if it chooses an interpretive option that is legitimate according to the acceptable interpretation rules. Otherwise, a law will never contradict a fundamental law, and thus the purpose that lies both in the basis of a law and a fundamental law will be thwarted. The loyalty of the interpreter-judge to legislation obliges him to give the law an interpretation which terminology can endure and that fulfils its purpose. If this interpretation matches the law and the constitution, it is good and proper. If this interpretation introduces a contradiction between the law and the constitution, there is no way to go around it. Indeed, the desire to bring about harmony between a law and the constitution or a fundamental law operates in the frame of interpretation rules, in general “internal purpose” interpretation assists the consolidation of a purpose of the constitution, and it is not able to bring about an enforced adjustment of interpretation of a law to the constitution or a fundamental law”.

The influence of fundamental laws is expressed as well in all matters related to tax laws. Tax laws are greatly affected by fundamental laws and raise many questions on the matter of violation of the principle of equality.

Since the legislation of fundamental laws dealing with human rights, a process that in many instances was called „the constitutional revolution”, constitutional aspects were added to Israeli laws. This process did not pass over tax laws.

A tax is just an economic expression of the relationships created in a social treaty between a civilian and the government. On the other hand it should be remembered that tax laws constitute a continuous threat on human rights: a tax can constitute a harm to the ownership of an individual; a tax law can discriminate between equal taxpayers; tax laws can harm the living standard of an individual to the length of harm to human dignity; tax laws give the Taxes Authority powers the extent of which impact can be severe, such as authorities to gain information, interrogation authorities and entering the field of an individual and enacting of authorities while harming the rules of natural justice and the principle of equality. An extremely intriguing question is whether a tax, from its definition, constitutes an offence to a constitutional right. If it is found that a tax harms a constitutional right, it should be examined if the tax meets the demands of „the limitation paragraph” that in section 8 of the fundamental law: Dignity of Man and his Freedom”.

In the state fundamental laws, there are three sections relating to the legality of the tax imposition:

1. State Economy Fundamental Law, according to which taxes should not be imposed and their rates should not be changed unless by law.

2. Dignity of Man and his Freedom Fundamental Law (section 3) „no harm will be brought unto the possession of Man”.

3. Dignity of Man and his Freedom Fundamental Law section 8 of same law states: „no harm will be brought unto the rights according to this law but by law appropriate to the values of the state of Israel, intended for an appropriate purpose, only if it is not more than required or by a law as stated out of its specific qualification”.

This section, called „the limitation paragraph”, is limiting the Knesset upon its legislating a law that contradicts a fundamental law: the Dignity of Man and his Freedom.

Imposing a tax constitutes harm to a fundamental right, as stated by Judge Haim Cohen on the matter of this offence in comparison to section 8 “Imposing taxes as a constitutional harm to the right of ownership, in all legal systems anywhere and anytime as a necessity that will not be condemned. Nevertheless, the legislator will face an issue of “necessary” harm, it is not only a question of extent whether it is „not more than required” but also the purpose question whether it is „proper”.

A person who claims a harm to human rights, should persuade the court in the existence of four cumulative conditions:

1. The harm to human rights is done by force of a law.

2. The legislation harming the fundamental right is compatible with „the values of the state of Israel”.

3. The harming legislation was intended for „a proper purpose”.

4. The legislation harms the fundamental right „to an extent that is not more than what is required”.

Income tax was collected for the first time in Israel in 1941. Until then the British Mandate government received most of its income from customs and possession taxes. The Income Tax Ordinance was legislated for the first time in 1941 and was based on the British and the English law provisions. The tax was imposed based on the ability to pay. When the (Israeli temporary) government took its first steps it inherited from the British Mandate an income tax division with some 90,000 tax-payers that were known at the time.

In 1948, the general authorization was published, transferring the authorities of the British Mandate government to the temporary government, including collection authorizations of the district heads, according to which the Tax Ordinance (collection) and the Income Tax Ordinance were transferred to the Minister of Finance.

The globalization process and the aggressive tax planning in the 1990s forced decision makers to revolutionize the concept of income tax in Israel. Since both the territorial and the personal systems possessed

many disadvantages, it was decided to adopt a combined approach, which increased the tax grid and reduced the ability to evade payments.

As of 2003, Israel has been using the „combined system”. Each income that was produced or grown in Israel is taxable in Israel and each income, which was produced by an Israeli resident, even if produced abroad, is taxable in Israel. The combined system enables the State to levy a tax on anyone who produced the income in Israel even if they are foreign residents. Today, tax collection in Israel is done by the Ministry of Finance and it carries it out via the Israel Taxes Authority, which was established in 2004 in order to unite the tax collection entities under a single roof. The Authority is allowed to collect taxes from residents by force of the Tax Collection Ordinance.

The legislation authorized the Israel Taxes Authority to impose foreclosure and perform other actions even without approaching the court or the Execution Office.

In England, the same principle embodies one of the most important achievements of the people in the long-time battle between the King and the Parliament. Already in Magna Carta, the King’s right to impose taxes was limited. In later periods, especially in the 17th century, the power of the Kings the legal court-houses justified imposing taxes by force of the royal prerogative.

The 1688 revolution marked the end of tax imposing without the consent of the Parliament and in 1689 the Bill of Rights stated that money collection for the crown without the consent of the Parliament, in a manner which was not approved by the Parliament and for a longer time than allowed, is forbidden. The important fact here is not only the principle itself, which bans tax imposing without the Parliament consent, but particularly the time limitation since this is one of the most important measures in the English constitution, by which the Parliament restrained the power of the King. The permit is given for one year and without new legislation by the Parliament, the source of most of the income the King needs, is stopped and when there is no money, there is no government. Until today, a major part of the taxes in England require new legislation every year. In Israel, taxes are imposed indefinitely and the government does not need to approach the Knesset every year to receive the required means. The Justice and Government Order requires legislation in order to impose a new tax or increase an existing one but when the tax is imposed, the government is entitled to support it without temporary limitation unless it was specifically limited by the legislator.

The problems in method of collection

As stated in the beginning, many changes occurring in the law are indicated here, which despite their purpose to improve, bring about a lot of confusion to a taxpayer.

Such is for example, the Dignity of Man and his Freedom fundamental law that details in section 3 the

banning of harming the property of a person, who faces a debt he needs to pay from his property for taxes.

The question asked is does the obligation imposed on that person to pay tax, harm his property?

Several approaches exist for this:

a) The expanding approach – according to which, any tax imposed on a citizen, harms his property, but nevertheless, the state has the possibility, to impose taxes upon a citizen as long as those meet the limitation paragraph that was intended in actuality to enable harming human rights, as they are not absolute, and alongside with human rights stand the human duties as part of society. But any harm to them is limited, and must pass the tests that examine its purpose, and the means it uses. Those tests are cumulative tests:

- 1) The harm is effected by a law.
- 2) The law is compatible with the values of the state of Israel.
- 3) Its purpose is proper.
- 4) The harm is to an extent that is not more than what is required.

b) The narrow approach – maintains that tax does not harm property, since tax money is not defined as property in the first place.

c) Intermediate approach – according to which there are taxes that harm property, the demand to pay tax will be just, as long as it reflects the contribution of the state to the welfare of a citizen.

High Court of justice address of the question

Zandberg verdict – the petition to the High Court of Justice was submitted on the background of inflation. At that time, it was forbidden to raise prices and fees just taxes. Member of the Knesset Zandberg petitioned against the law and the Court determined, that in every examination of legality of a law, two things should be examined: 1. Does the law harm a fundamental law, 2. If it does, does it meet the requirements of the limitation paragraph.

Regarding harming a fundamental law – the court remains requiring further consideration, this is why it is not clear whether a retroactive taxing is harmful. Regarding the limitation paragraph – the Court determines there is a proper purpose.

Regarding the demand of proportionality – the way the right of property is harmed the least, is examined, in comparison to a number of options that exist in actual fact, the Court will choose the one which is least harmful.

Tax burden, which is the extent of burden a tax-payers senses as a result of its payment – is affected by the tax collection system.

In Israel the tax collection system is progressive, and it is designed for equality in tax burden between people of low and high income.

The overall tax burden on the population is expressed in the ratio between the total taxes and national income.

Tax burden in Israel reduced from 34.7% in 2007 to 30.5% in 2013. The tax burden remained low, as

well, by 3% compared to the level in 2007 (before the recession) in two other states beside Israel – Iceland and Spain.

The ratio between the total income from taxes and the GDP, registered the highest drop amongst the OECD countries according to a report published by the Organization for Economic Cooperation and Development.

It is customary to think that a low tax burden, or a drop in tax burden may be caused by descend in services rendered by the state and also that the tax burden index is not an index for equality, but rather only to the total extent. On the other hand, too high tax burden may encourage negative emigration and harm to economic growth.

For comparison, in OECD countries the tax burden in 2013 reached 34.1% – an increase of 0.4%, compared to 33.7% in 2012 and 33.3% in 2011. Historically, the ratio between income from taxes and the GDP increased during the 90's to a peak of 34.3% in 2000. Between 2001 and 2004, a drop in tax burden was registered, but the rate has risen again until 2007 – before the world crises which again brought about a drop in tax burden.

In 2013, the tax burden went up in 21 out of 30 states, similar data as of 2012, which points a tendency of increase in income from taxes. The countries in which the steepest growth in tax burden was registered in 2013 are Portugal, Turkey, Slovakia, Denmark and Finland. The steepest drops registered in Norway, Chile and New Zealand.

Additional factors to the increase in tax burden between 2012 and 2013 are related to income tax on employees and companies, as the income of companies and salaries are increasing more rapidly than the Gross Product in periods of economic recovery. Changes in tax policies have as well played a part in many countries that raised taxes.

In Denmark, there is also the highest tax burden out of countries in the Organization (48.6%), and after it come France (45%) and Belgium (44.6%). In Mexico there is the lowest ratio between tax income to GNP (19.7%) and after it come Chile (20.2%), South Korea (24.3%) and the USA (25%).

In Israel, tax burden is affected not slightly by the number of sectors in which collection abilities and the demand of tax payment are low.

In the meantime, and in regards to one sector for example, more than half of the ultra-orthodox Jewish families in Israel are under the poverty line. If we will add the fact that in Israel 8,200,000 residents are currently living, out of them, 900,000 are ultra-orthodox (according to the Central Bureau of Statistics), which are 11% of the Israeli population, while the fertility rate (the number of average children) amongst them is about 6.1 – as opposed to 3.3 in the Arab population and 2.4 in the Jewish (non-orthodox) population, we will thus get a complex scene.

The meaning is actually, that the ultra-orthodox

population doubles itself every 10 to 16 years, so that fifth of the Jewish population in Israel in 10 years will be ultra-orthodox. thus, if the characteristics of the ultra-orthodox population will not change significantly in the future, the state of Israel can reach within four decades a majority of the ultra-orthodox – that will be poor, mostly not productive, relying on governmental supports and uninvolved in the Israeli society and economy.

Conclusions

The vast variety of taxes, imposed on citizens of the state, is not originated in a desire to harm the property of citizens and certainly not to burden them.

The purpose of those laws is, to constitute a base to regularization of the subject of money collection that is used by the state for execution of essential actions.

Regularization of tax ordinances in law creates order and clarity for a taxpayer and eventually brings him to the understanding that the law applies on everyone and that anyone who breaks the law is exposed to the sanctions that it might be said that are quite severe, that are determined by it.

The attitude that supports awarding freedom of choice to a citizen, same as was given in the biblical era, according to which “*every man who will give his heart, take the donation*” seems that it is not relevant to our times, in days when modernization supplies many options to a variety of subjects, that there will be collection that is arranged and legislated in anything connected to supplying public services that in our times become mostly basic.

Organization of tax collection, and an ambition to create equality amongst all the citizens of the state, will bring about a just distribution of the burden, will help the war with tax evasion phenomenon, (as those tax evaders will stop thinking they bear a larger portion of the burden), and stability of the government.

The demand from every citizen of the state to pay tax in a progressive method is right and fits a revised state.

The collection of tax itself does not contradict fundamental laws, and in perspective it can be seen that tax laws correspond with the entirety of laws including the fundamental laws.

As a whole, the population supports tax payments for public services, and even if tax payment is not the preferred action a citizen does, his motives are clear.

There is a problem that might develop in the future in all matters of tax burden distribution between all the citizens in Israel, in relation to sectors that contribute to non equal distribution of the burden. From that, as the gap expands between equal collection abilities between citizens of the state, the feeling of inequality and not proper distribution of the burden increases, which brings about amongst other things, the phenomenon of tax evasions.

Recommendations

From the data of the research division in Bank of Israel it appears that tax burden is lower by 3% than the average burden amongst the countries of the OECD organization, and in 2010 it summed up to 32%.

Emphasizing solutions for the phenomenon of black capital, encouragement of investments from abroad, encouragement of activity of the economy, will bring about a reduction in tax burden, and the fastest the state internalizes that a war against the harsh data, will eventually improve efficiency of collection, and will do everything in order to improve significantly the product that is received for tax payment, the state will regain the trust of civilians in the tax system and in its ability to collect a true tax in an equal and just method.

Bibliography references:

Literature

1. Michael Pickhardt. *Tax Evasion and the Shadow Economy 2012* (ISBN-13: 000-0857937030).
2. Jana G. Gravelle. *International Tax Avoidance and Evasion Paperback – February 12, 2013* (ISBN: 9781482527681).
3. Donald Morris. *Tax cheating 2012 State University of New York* (ISBN 978-1-4384-4271-6)
4. Donald Tobin. *Problems in Tax Ethics (American Casebook Series) 1st Edition* (ISBN:978-0314158994).
5. Edraei Josef M. *Tax events – the rise of taxes laws in Israel*, Nevo publicatuion, 2007, p.21.
6. Malcolm James the taxation of small businesses october 2008. (ISBN: 978-1907444-39-5).
6. Cohen Haim. *Values of a Jewish and democratic state – studies in the fundamental law the dignity and freedom of a human. The attorney – book of jubilee*, p. 42.
7. Graeme Stuart Cooper. *Tax avoidance and the rule of law*, 1997, p.181-182

Laws and regulations

- Fundamental Law: Economy of the State 1975, section 1(a) + b.
- Budget Fundamentals Law, 1985, 68, 1139

Rulings

- High Court of Justice no. 4562/92 member of the Knesset Eliezer Zandberg vs the Broadcasting Authority.
- High Court of Justice 1661/05 Gaza Shore Local Authority et al. vs Israeli Knesset et al., given on June 9th, 2005.
- High Court of Justice 10203/03 „the National Assembly” Ltd. vs the Government Legal Advisor (not published yet, given in 20.08.2008).
- Criminal Appeal 4424/98 Silgado vs the state of Israel verdict 56(5) 529, section 13 to the verdict of president A Barak.

UNELE CLAUZE ESENȚIALE ALE CONTRACTULUI DE AUTOR

Ion ȚIGANAS,
doctor în drept (AGEPI)

În articol sunt examinate câteva elemente ale Contractului de transmitere a drepturilor patrimoniale de autor, în special termenul, teritoriul și prețul acestuia. Autorul menționează că termenul contractului de autor este influențat nu doar de voința părților, ci și de prevederile legislative cu privire la durata de protecție a dreptului de autor. În articol este analizat conceptul locului încheierii și executării obligațiilor contractuale și se invocă noua dimensiune juridică, odată cu valorificarea digitală a operelor în mediul Internet și odată cu implementarea unor noi sisteme de licențiere. De asemenea, autorul examinează prețul contractului, polemizând asupra onerozității și gratuității acestuia. În general, este evidențiat principiul de acordare a garanțiilor pentru părțile considerate vulnerabile în negocierile contractuale, principiu care își găsește materializarea și în dispozițiile legale cu privire la termenul, teritoriul sau caracterul exclusiv al contractului de autor.

Cuvinte-cheie: contract; drepturi patrimoniale; elementele contractului de autor; termenul general și special; teritoriul și prețul contractului.

* * *

The author examines several elements of the contract of transfer the author's economic rights, in particular the term, territory and its price. The author underlines that the term of author's contract is influenced not only by the parties' willingness, but also by the legislative provisions in respect to the protection term of copyright. The article analyzes the concept of "place of conclusion" and "undertaking of contractual commitments", a new legal dimension being in place once with the exploitation of digital works on Internet and with the implementation of new licensing systems. Also, the author examines the contract price arguing on its onerosity and free of charge capacity. Overall, the author highlights the principle of granting guarantees for parties considered vulnerable during contract negotiations, the principle that finds its materialization also in the framework of the legal provisions in respect to the term, territory or the exclusive nature of author's contract.

Keywords: contract; economic rights; elements of the author's contract; general and particular term; place of conclusion and the price of contract.

Încheierea contractului de autor reprezintă manifestarea acordului de voință al părților asupra tuturor clauzelor care formează actul juridic. Dacă capacitatea părților nu a fost afectată, iar consimțământul acestora nu a fost viciat, atunci transferul drepturilor patrimoniale de autor se va prezuma a fi licit, în condițiile în care atât autorul, cât și beneficiarul și-au materializat voința prin acceptarea elementelor contractuale.

Similar altor acte juridice, negocierea și încheierea contractului de autor va produce efecte juridice pentru părțile semnate, iar clauzele agreeate vor avea un caracter obligatoriu, în corespundere cu principiul *pacta sunt servanda*.

Termenul contractului de autor

Termenul de valabilitate al contractului de autor reprezintă o clauză esențială a acestuia, asupra căruia părțile trebuie să se pronunțe.

Importanța elementului de timp este determinată de faptul că părțile urmăresc să cunoască momentul nașterii obligațiilor, precum și data la care debitorul urmează să execute obligația față de creditor. Prin natura juridică a drepturilor transmise, autorul trebuie să cunoască data la care va preda opera contractată, iar beneficiarul trebuie să știe termenul, în cadrul căruia este ținut să plătească remunerația cuvenită.

În general, părțile sunt libere să negocieze perioada în cadrul căreia se vor extinde obligațiile contractuale, prin stabilirea unui termen fix sau prin menționarea survenirii unor fapte sau evenimente. În cazul contractelor de autor, cel mai frecvent mod de reglementare a termenului are la bază menționarea unei perioade fixe de timp, care începe a curge din momentul încheierii

acordului. Dacă, în baza contractului, modul de valorificare a operei reprezintă un act singular și limitat, atunci valabilitatea contractului va fi restrânsă în timp.

Totuși, având la bază raționamente economice, beneficiarii drepturilor au tendința de a extinde la maximum valabilitatea contractului. În aceste condiții, valorificarea eficientă a operei va asigura obținerea beneficiilor economice suplimentare, iar termenul de plată a remunerației de autor (cu excepția remunerației unice) va fi unul relaxant, din punct de vedere financiar.

Termenul contractului de autor este influențat nu doar de voința părților, ci și de prevederile legislative cu privire la durata de protecție a dreptului de autor. Astfel valabilitatea relațiilor contractuale nu va putea depăși termenul legal de protecție a obiectelor dreptului de autor sau conexe, chiar dacă părțile vor insista asupra acestui fapt. Contrar principiului perpetuității drepturilor morale, legiuitorul a limitat în timp durata drepturilor patrimoniale. Actul de transmitere a drepturilor va avea legitimitate doar dacă se referă la o operă, termenul de protecție al căreia nu a expirat.

Potrivit legislației naționale, drepturile patrimoniale exclusive se protejează pe tot timpul vieții autorului și timp de 70 de ani după decesul acestuia. Autorii sau moștenitorii, după caz, își vor putea exercita drepturile în limita intervalului legal de timp. În cazul în care, obiect al contractului este o opera anonimă sau apărută sub pseudonim, termenul contractului dintre editor și beneficiar nu va putea avea un termen mai extins decât 70 de ani din data publicării operei.

Expirarea termenului de protecție a drepturilor patrimoniale constituie un temei și pentru încetarea con-

tractului de autor, având în vedere că deja opera face parte din domeniul public. Conform regimului lor juridic, operele intrate în domeniul public pot fi valorificate liber, cu condiția respectării drepturilor morale ale autorilor.

Deși clauza privind termenul contractului este de natură esențială, legislația admite situația în care părțile nu o vor prevedea. Potrivit Codului civil, în cazul în care termenul de executare a obligației nu este determinat și nici nu rezultă din natura acesteia, creditorul are dreptul de a pretinde oricând executarea ei, iar debitorul este îndreptățit să o execute oricând.

Pe de altă parte, Legea dreptului de autor statuează că în cazul în care în contractul de autor care prevede acordarea unei licențe nu este indicat termenul său de valabilitate, contractul de autor se consideră încheiat pe un termen de 3 ani de la data încheierii, dacă se referă la valorificarea unei opere fără modificări, și pe un termen de 5 ani, dacă se referă la valorificarea unei opere adaptate sau altfel modificate ori traduse. Considerăm reglementarea citată drept una judicioasă și pertinentă, care vine să protejeze autorul contra abuzurilor din partea beneficiarilor contractului.

Menționarea termenului general de valabilitate al contractului de autor nu exclude posibilitatea stabilirii altor termene privind executarea unor obligații concrete. Într-un contract de transmitere a drepturilor de reproducere și distribuire a operei de către instituția editorială părțile pot insera termene privind predarea operei [1], privind informarea părții contractante [2], privind penalitățile [3] și alte clauze [4] care rezultă din neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a contractului, precum și termene privind achitarea remunerației de autor. Fiind un element important al contractului de autor, legiuitorul a insistat nu doar pe clauze despre cuantumul remunerației sau baza de calcul a acesteia pentru fiecare tip de valorificare a operei, dar și pe obligativitatea stabilirii termenului de plată al remunerației.

Potrivit regulii generale, dacă termenul de executare a obligației este determinat de contractul de autor, se consideră că creditorul nu poate cere executarea înainte de termen. Debitorul însă poate executa obligația înainte de termen, dacă creditorul nu are nici un motiv temeinic pentru a refuza executarea.

Un alt aspect care merită a fi analizat se referă la momentul încheierii contractului de autor. Acest fapt merită atenție sporită din simplul considerent că în baza lui:

- se apreciază posibilitatea de revocare a contractului;
- se determină legea aplicabilă contractului;
- se soluționează problemele privind capacitatea părților, existența și valabilitatea obiectului;
- se stabilesc efectele contractului, care se produc din momentul încheierii lui;
- se determină calcularea termenului de prescripție.

Potrivit Codului civil, contractul se consideră încheiat din momentul primirii acceptului de către ofertant. Legislația Federației Ruse [5] menționează că momentul trecerii drepturilor patrimoniale asupra rezultatelor activității intelectuale de la titularul de drepturi către beneficiarul acestora se consideră a fi data încheierii

contractului de cesiune, cu excepția cazurilor în care părțile decid altfel sau atunci când transferul de drepturi este supus înregistrării de stat. În cel din urmă caz, momentul trecerii drepturilor patrimoniale se consideră data înregistrării contractului de către autoritatea competentă.

În privința termenului contractului, părțile trebuie să prevadă și posibilitatea prelungirii acestuia, temeiurile, condițiile și modul de realizare a acestei etape [6]. Lipsa prevederilor ce vizează prelungirea contractului presupune încetarea acestuia, iar intenția părților de a avea relații contractuale privind același obiect va putea fi realizat în contextul negocierii și încheierii altei convenții.

În general, importanța termenului de valabilitate al contractului de autor rezultă și din consecințele practice. Or, acesta este unul dintre elementele actului juridic cel mai des invocate în calitate de temei pentru rezilierea contractului de autor.

Teritoriul în contractul de autor

Locul executării obligației este determinat prin acordul comun al părților exprimat în contractul de autor. Legislația de specialitate califică clauzele privind spațiul în care se extinde valabilitatea contractului drept esențiale, iar părțile sunt chemate să stabilească teritoriul de acțiune a dreptului.

Examinarea contractelor privind transferul drepturilor patrimoniale de autor, conform practicii naționale, ne-a permis să identificăm două forme de tratare a clauzei de teritorialitate. Astfel, cel mai frecvent, părțile decid fie să utilizeze sintagma „Prezentul contract este valabil pentru întreg teritoriul tuturor țărilor lumii”, fie limitează valabilitatea drepturilor transmise la un spațiu concret (una sau mai multe țări). Cea din urmă formulare pare a fi în avantajul autorului sau titularului de drepturi, dat fiind faptul că oferă posibilitatea de a scoate foloase materiale prin încheierea altor contracte, pentru alte teritorii.

În condițiile exclusivității, mențiunea clauzei de teritorialitate permite beneficiarului contractului să valorifice drepturile primite pe întreg teritoriul asupra căruia își extinde valabilitatea. În același timp, cesionarul sau licențiatul se pot opune oricărei valorificări, care contravine contractului, din partea terților. Prin instrumentele puse la dispoziție de legislația națională, beneficiarii drepturilor contractuale, ce vizează un anumit teritoriu, pot sesiza autoritățile competente [7] în constatarea încălcărilor dreptului de autor, pot iniția proceduri în fața instanțelor judecătorești [8] sau pot întreprinde alte măsuri îndreptate spre protecția drepturilor lor.

Practica judiciară a cunoscut și cazuri în care cererile de chemare în judecată nu erau acceptate spre examinare din considerentul că pretinsul reclamant nu avea împuterniciri și pentru teritoriul Republicii Moldova, drepturile contractuale fiind limitate la teritoriul altor state (România, Federația Rusă, Ucraina).

În contextul în care legiuitorul face referire la termenul de teritoriu, fără a explica conținutul acestuia, presupunem că teritoriul de valabilitate al unui contract de transmitere a drepturilor patrimoniale de autor poate fi limitat la un spațiu mai restrâns, precum

un centru comercial, o rețea de restaurante, o companie sau o instituție anume de pe teritoriul unei țări. Clauza menționată dă posibilitate autorului să gestioneze mult mai profund drepturile sale, chiar dacă considerăm că obiect al asemenea contracte pot fi doar anumite drepturi patrimoniale de autor (dreptul la demonstrarea publică, dreptul la interpretarea publică).

În cazul în care locul executării contractului nu este determinat, nu rezultă din natura obligației sau nu dintr-o dispoziție expresă a legii, potrivit legislației civile, executarea urmează a fi efectuată:

- la domiciliul sau sediul creditorului în momentul nașterii obligației – în cazul obligației pecuniare;
- la locul aflării bunului în momentul nașterii obligației – în cazul obligațiilor de predare a unui bun individual determinat;
- la locul unde debitorul își desfășoară activitatea legată de obligație, iar în lipsa acestuia, la locul unde debitorul își are domiciliul sau sediul – în cazul unor alte obligații.

Totuși, urmând principiul de acordare a garanțiilor pentru părțile considerate vulnerabile în negocierile contractual [9], legiuitorul național declară că în cazul în care în contractul de autor lipsește clauza privind teritoriul pe care se exercită dreptul, dreptul transmis prin acest contract se exercită numai în limitele teritoriului Republicii Moldova.

Abordarea teritoriului contractului de autor a căpatat o nouă dimensiune juridică, odată cu valorificarea digitală a operelor în mediul Internet și odată cu implementarea unor noi sisteme de licențiere [10], care permit utilizarea liberă a operelor. În aceste cazuri, părțile vor prevedea clauze detaliate privind teritorialitatea contractului, întru evitarea interpretărilor generatoare de conflicte.

Prețul contractului de autor

Pornind de la prevederea legală care definește patrimoniul ca o totalitate de drepturi și obligații patrimoniale, privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate, ținem să afirmăm că actul de creație sau rezultatul intelectual reprezintă un bun. Privit în sens juridic, bunurile cuprind nu doar lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective, ci și drepturile patrimoniale, drepturi care, în momentul generării lor, măresc patrimoniul autorului.

Prin natura lor, drepturile patrimoniale presupun, întâi de toate, obținerea de către autor a avantajelor și foloaselor materiale ca rezultat al utilizării operei sale. Caracterul pecuniar reprezintă o primă deosebire pe care o comportă drepturile patrimoniale în raport cu cele morale.

În acest context, marea majoritate a autorilor afirmă cu certitudine că contractul de autor reprezintă un act juridic cu titlu oneros, prin care se procură unei părți un folos patrimonial pentru obținerea în schimb a unui alt folos patrimonial.

O abordare similară rezultă și din Legea dreptului de autor, care menționează că contractul de autor trebuie să prevadă cuantumul remunerației sau baza de calcul a acesteia pentru fiecare tip de valorificare a operei, condițiile și termenul de plată ale remunerației,

precum și alte clauze financiare pe care părțile le consideră esențiale.

Chiar dacă susținem teza privind caracterul oneros al contractului de autor, insistăm prin a menționa că, în funcție de opțiunea părților participante și în virtutea principiului libertății contractuale, transmiterea drepturilor patrimoniale de autor poate lua forma unui act juridic cu titlu gratuit [11]. Or, autorul unei opere poate conferi celeilalte părți anumite drepturi patrimoniale, fără a avea drept scop obținerea unui avantaj corelativ. Totuși, considerăm că părțile trebuie să se expună expres asupra gratuității contractului, prin prevederi contractuale clare, din care să rezulte cu certitudine voința acestora. Lipsa cu desăvârșire a oricăror clauze referitoare la prețul contractului poate constitui temei pentru anularea acestuia.

Revenind la contractul de autor cu titlu gratuit, menționăm că acesta ia forma unei libertăți, având în vedere că prin acest act se operează un transfer de valori patrimoniale de la autor către beneficiar, transfer care diminuează patrimoniul dispunătorului.

Drept suport al acestei teorii este și legislația rusă, care stabilește că în cazul contractului de licență *cu titlu oneros*, părțile trebuie să menționeze cuantumul remunerației de autor pentru valorificarea operei sau modul de achitare a acesteia [12]. Astfel, prin această normă, legiuitorul Federației Ruse acceptă că transferul drepturilor patrimoniale de autor poate avea la bază și un caracter gratuit.

Totuși, prin esența sa, contractul de autor se caracterizează prin onerozitatea sa, iar prețul constituie remunerația de autor pe care beneficiarul trebuie să o plătească autorului în virtutea obținerii drepturilor patrimoniale privind valorificarea operei.

Pentru stabilirea prețului contractului, lipsesc cu desăvârșire reglementări privind baza de calcul sau alte criterii la care părțile pot face referință sau pot fi luate în considerație. În pofida acestui fapt, la etapa negocierii prețului contractului, părțile țin cont de notorietatea autorului, persoana beneficiarului, valoarea operei, importanța operei, volumul drepturilor transmise, formele de valorificare a operei, teritoriul și termenul de valabilitate ale contractului etc.

Potrivit legislației naționale, în contractul de autor, remunerația de autor se stabilește în cote procentuale din venitul obținut ca urmare a valorificării în modul corespunzător a operei sau sub forma unei taxe forfetare, sau în conformitate cu tarifele remunerației aprobate de organizațiile de gestiune colectivă a drepturilor patrimoniale, sau în oricare alt mod. Considerăm această prevedere defectuoasă, în special pentru că creează confuzie cu remunerația din cadrul sistemului de gestiune colectivă a drepturilor patrimoniale de autor. Legislația României oferă mai multă claritate, prin a spune că remunerația de autor se stabilește prin acordul părților, fie proporțional cu încasările provenite din utilizarea operei, fie în sumă fixă sau în orice alt mod.

Așa cum demonstrează practica națională, părțile obișnuiesc să stabilească o sumă unică sub formă forfetară, plătită la încheierea contractului sau la anumite perioade concrete pe parcursul valabilității contractului. Stabilirea prețului fix este avantajoasă autorului

în situația în care acesta nu are posibilitatea verificării corectitudinii în care se valorifică opera. De asemenea, părțile se vor pronunța și asupra monedei, în care se vor face plățile, modului de plată (în numerar sau prin transfer) și alte detalii bancare.

Remunerația de autor plătită proporțional încasărilor provenite din valorificarea operei presupune o abordare mai echilibrată, argumentată economic și care pune accentul pe valoarea economică a operei și pe abilitățile manageriale ale beneficiarului. Prin „încasări obținute în urma valorificării operei” se înțelege, de obicei, venitul care se calculează ca diferența între sumele venitului brut obținut de către beneficiar de pe urma valorificării operei și sumele plătite cu titlu de taxă pe valoarea adăugată sau cu titlu de alte taxe giratorii datorate bugetului de stat.

Părțile pot stabili remunerația procentuală din orice sursă de venit obținută, inclusiv sumele încasate prin organisme de gestiune colectivă a drepturilor/dreptului de autor și conexe, redevențele pentru fiecare unitate (CD, DVD) comercializată, încasată și nereturnată, sumele efectiv încasate pentru licențiere (inclusiv avansuri), pentru sincronizare, pentru publicitate, sumele provenite din mobile content (rington-uri, realton-uri, ringbackton-uri, fulltrek-uri) sau din difuzarea electronică digitală (inclusiv în format MP2, MP3, MP4, WMA, WMF, AAC, MIDI) etc.

De asemenea, părțile au posibilitatea diferențierii remunerației de autor în funcție de perioada de calculare [13], de producerea sau consumarea unor evenimente sau alte criterii agreeate. În contextul stabilirii prețului contractului devine important consimțirea termenelor de plată (lunar, trimestrial, anual) și termenelor de furnizare a datelor privind decontul justificativ pentru sumele încasate, privind suma de plată, operele valorificate, perioada de utilizare la care se referă decontul, suma brută colectată etc. Cert este faptul că obligația beneficiarului privind calcularea și plata remunerației de autor se naște numai după încasarea mijloacelor bănești pentru valorificarea drepturilor.

Un element definitoriu al formei procentuale de stabilire a prețului este că, de obicei, autorul are dreptul să controleze la sediul beneficiarului, în orice zi lucrătoare, toate documentele legate de valorificarea drepturilor transmise, iar în cazul în care vor fi depistate neconcordanțe între sumele achitate în calitate de redevențe și cele ce trebuiau să fie achitate în realitate, beneficiarul va fi obligat la plata diferenței, într-un termen convenit, din momentul depistării acestor date. Neonorarea obligației impune beneficiarul la achitarea unor penalități, care să rezulte din suma datorată.

Pentru evitarea situațiilor abuzive, discriminante și neechilibrate, în cazul unei disproporții evidente [14] între remunerația autorului operei și beneficiile celui care a obținut drepturile patrimoniale, autorul poate solicita, instanțelor judecătorești competente, revizuirea contractului sau mărirea convenabilă a remunerației [15]. Lipsa unor prevederi similare în legislația Republicii Moldova constituie un motiv pentru părțile contractului să prevadă clauze speciale privind revizuirea prețului în momentul consumării unor evenimente sau fapte juridice.

Atunci când remunerația de autor nu este determinată prin contract, legislația unor țări [16] oferă soluția adresării către instanțele judecătorești în vederea stabilirii acesteia, ținându-se cont de sumele plătite uzual pentru aceeași categorie de opere, pentru aceeași destinație și durată a valorificării, precum și alte circumstanțe ale cazului.

Referințe:

1. Autorul se obligă să predea editurii opera definitivată în termen de 5 zile, în două exemplare. Editura se obligă să examineze manuscrisul prezentat în termen de 30 de zile, având dreptul să prelungească acest termen cu 4 zile pentru fiecare coală de autor și să comunice în scris autorului despre acceptarea sau neacceptarea operei în baza temeiurilor prevăzute de contract.

2. Beneficiarul are dreptul să transmită, parțial sau integral, drepturile și obligațiile sale, prevăzute în contract, altor instituții editoriale, informând despre aceasta autorul în termen de 10 zile din momentul efectuării transmiterii.

3. Partea, care a încălcat clauzele contractului, trebuie să plătească toată suma daunelor în termen de 15 zile din ziua descoperirii faptului încălcării clauzelor contractului.

4. În cazurile de neîndeplinire sau îndeplinirii neconforme a clauzelor contractului de una din părți, cealaltă parte are dreptul de a rezilia contractul, înștiințând cealaltă parte în termen de nu mai puțin de 30 de zile până la data rezilierii contractului. În timpul acestei perioade, părțile efectuează plățile reciproce.

5. Codul civil al Federației Ruse, art. 1234.

6. Contractul intră în vigoare din momentul semnării lui de către Părți pe un termen de cinci ani și nu poate fi reziliat până la expirarea acestui termen, cu excepția cazurilor direct menționate în contract. El se prelungește automat la expirarea sa, pe un termen nou de trei ani, în cazul când niciuna din părți nu a depus o cerere scrisă de terminare a contractului cu cel puțin un an calendaristic până la expirarea lui.

7. Conform Raportului național privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală, doar Secția de combatere a infracțiunilor din domeniul proprietății intelectuale a Inspectoratului General al Poliției a recepționat 143 de sesizări în 2013 și 82 – în 2014, preponderent din partea titularilor de drepturi din străinătate.

8. Art. 55 alin. (2) din Legea dreptului de autor.

9. Ficsor Mihaly, Berasneviciute Gyta. *Dreptul de autor și drepturile conexe*. Chișinău: Cartier, 2012, p. 96.

10. Licențele pentru software liber, licențele pentru sursă deschisă, licențele Creative Commons etc.

11. Practica din Republica Moldova constată că adesea părțile acceptă caracterul gratuit al contractului. Situația data se explică prin faptul că părțile, mai degrabă, vor să evite obligațiile fiscale.

12. Codul civil al Federației Ruse, art. 1286.

13. Pentru anul 1, interpretul primește o sumă fixă echivalentă cu 1000 USA lunar până la momentul începerii tururilor de concerte ori defalcărilor din alte părți comerciale ale proiectului, ca vânzarea licențelor către producătorii de CD-uri, plățile pentru drepturile de difuzare a videoclipurilor la TV și fonogramelor la radio, onorariile provenite din alte surse etc. Din anul 2, interpretul primește o sumă fixă echivalentă cu 2000 USA lunar până la momentul începerii tururilor de concerte ori defalcărilor din alte părți comerciale ale proiectului, ca vânzarea licențelor către producătorii de CD-uri, onorariile provenite din alte surse etc., iar din acest moment primește 33% din profit. Acest sistem de repartizare a profitului începe să funcționeze din momentul restituirii complete a tuturor investițiilor financiare depuse de către beneficiar în acest proiect.

14. Situația unei disproporții evidente poate fi considerată atunci când un autor renumit, operele cărui sunt cele mai difuzate la posturile de radio și TV, decide să transmită toate drepturile patrimoniale asupra tuturor operelor create până în acel moment pentru o sumă fixă, care ar echivala cu prețul mediu de achiziționare a drepturilor pentru o singură piesă.

15. Legea României cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, art. 43.

16. Legea Sloveniei cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, art. 81.

REGLEMENTĂRI PRIVIND PRESTAREA UNOR SERVICII DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ DE TIP COMUNITAR ȘI SPECIALIZAT

Ludmila PROCA,
doctor în drept

În sistemul de protecție socială al Republicii Moldova se află în proces continuu crearea, dezvoltarea și extinderea **serviciilor sociale comunitare**, alternative serviciilor sociale rezidențiale pentru copii și adulți, fiind considerate mai eficiente și mai puțin costisitoare pentru sistem. Ele constituie primul punct de contact pentru beneficiarii sistemului de asistență socială, care sunt orientate spre prevenirea sau limitarea situației de dificultate, soluționarea problemei la etapa incipientă, cu menținerea beneficiarului în familie și comunitate.

Extinderea serviciilor sociale la nivel comunitar reprezintă o sursă majoră pentru implementarea eficientă a politicilor sociale ale statului, în conformitate cu rigorile standardelor europene și internaționale.

În prezentul articol se propune analiza reglementării prestării unor servicii de asistență socială comunitară: serviciul de îngrijire socială la domiciliu, serviciul de asistență socială comunitară, precum și a celor specializate: serviciul de asistență personală, serviciul de asistență parentală profesionistă, serviciul echipei mobile.

Cuvinte-cheie: servicii sociale comunitare; asistent social comunitar; asistent social; manager de caz; asistent social supervisor; lucrător social; asistent personal; asistent parental profesionist; echipă multidisciplinară; managementul de caz; referire a cazului; manual operațional al Serviciului.

* * *

In the welfare system of the Republic of Moldova which is in a continuous process the creation, development and expansion of community care services, alternative to the residential social services for children and adults, being considered more efficient and less costly for the system. They constitute the first point of contact for beneficiaries of social assistance which are aimed to preventing and limiting the difficult situation, solving the problem at the incipient stage with maintaining the beneficiary in the family and community.

The extension of social services at community level is a major source for the implementation of social policies of the state, in accordance with the European and international standards.

In this article is proposed the analysis of regulation of carrying out social community services: social home care service, social service community, and those specialized: personal assistance service, foster care service, mobile service team.

Keywords: community social services; Community social worker; social work assistant; case manager; social worker supervisor; social worker; personal assistant; professional assistant/parental; multidisciplinary team; case management; referral of the case; Service operating manual.

Serviciile sociale, în special, cele de asistență socială, ocupă un loc aparte în sistemul de protecție socială și reprezintă unul din multitudinea și diversitatea serviciilor publice, care sunt activități ale autorităților administrației publice și ale altor parteneri sociali în vederea satisfacerii unui interes general, al comunității [1].

Republica Moldova este angajată plenar în procesul de racordare la valorile și standardele europene. Una din prerogativele statului în domeniul asistenței sociale este incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și eficientizarea dezvoltării sistemului de servicii sociale comunitare, alternative celor rezidențiale, pusă în sarcina fiecărei unități – administrativ-teritoriale [2].

Atât *Strategia de reformă a sistemului de asistență socială*, cât și un șir de convenții și declarații care au fost ratificate de către Republica Moldova prevăd dezvoltarea formelor alternative instituționalizării, și anume, a unor servicii sociale, ce ar micșora numărul persoanelor îngrijite în instituții, acestea fiind considerate mai eficiente, mai puțin costisitoare pentru sistem – denumite *servicii sociale comunitare* [3].

În perioada anilor 2010-2015, s-a acordat o atenție deosebită reglementării serviciilor sociale comunitare pentru persoanele cu dizabilități în vederea realizării prevederilor Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la New York de Adunarea Generală a ONU la 13 decembrie 2006, deschisă

spre semnare la 30 martie 2007 și care a fost semnată de toate cele 27 de state-membre UE și de alte 120 de state din lume, inclusiv de Republica Moldova [4].

Prin Legea nr. 166 XVIII/09.07.2010 Republica Moldova a ratificat această Convenție [5] în vederea elaborării și promovării politicilor în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, precum și ajustarea legislației naționale în vigoare la prevederile celei internaționale. Astfel, au fost elaborate și aprobate noi strategii de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități la nivel național, *noi regulamente de organizare și funcționare cu standarde minime de calitate pentru o gamă de servicii sociale de tip comunitar, destinate persoanelor cu dizabilități și altor persoane în situație de dificultate*.

La 5-10 iulie 2015 a avut loc Conferința internațională științifico-practică prilejuită de marcarea a cinci ani de la ratificarea de Republica Moldova a Convenției ONU cu privire la Drepturile persoanelor cu dizabilități cu genericul „Cinci ani de la ratificarea Convenției ONU cu privire la Drepturile persoanelor cu dizabilități. Analiza aspectelor juridice și practice”, organizată de Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova în parteneriat cu Institutul Național al Justiției, cu suportul PNUD Moldova, cu susținerea Uniunii Europene în cadrul Proiectului „Consolidarea capacităților naționale de protejare a celor mai vulnerabile persoane din Republica Moldova de tortură” [6].

S-a acordat o importanță majoră problemelor ce țin de exercitarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate, cu toți ceilalți membri ai societății, de elaborare a politicilor de integrare socială a persoanelor cu dizabilități, pus în sarcina autorităților responsabile atât publice centrale cât și locale [7].

Serviciile comunitare sunt oferite persoanelor, familiilor și comunităților aflate în dificultate, în situație de nevoie, adică acelora care nu dețin mijloace (resurse, capacități, informații) pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă. În acest caz, colectivitatea trebuie să acorde un sprijin special, adică sprijinul interpersoanal și comunitar spontan, definit ca asistență socială comunitară [8], care constă dintr-o totalitate de servicii de asistență socială.

Serviciile de asistență socială sunt definite ca programe specializate, activități organizate, tehnici de intervenție socială, metode de identificare a necesităților și tipurilor specifice de disfuncționalități ale persoanelor cu probleme [9]. Sistemul serviciilor de asistență socială se referă atât la sistemul instituțional, cât și la activitățile profesionalizate, cunoștințe teoretice specializate, îndemnări practice, programe de acțiune, tehnici de intervenție care sunt capabile să asigure aplicarea măsurilor cerute de politica socială [10].

Serviciile de asistență socială pot fi servicii de *asistență socială comunitară* și *servicii de asistență socială specializate*. Serviciile de asistență socială comunitară au un caracter primar general și se acordă la domiciliu, în familie și în comunitate. Serviciile de asistență socială specializate se acordă pentru nevoi speciale atât la domiciliu, cât și în instituții specializate sau în cadrul altor instituții, cum ar fi: școli, spitale, penitenciare și alte unități [11].

Legislația Republicii Moldova mai prevede o categorie de servicii de asistență socială cu specializare înaltă, care impun un șir de intervenții complexe, ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate [12].

Pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei/familiei în vederea depășirii situațiilor de risc sau dificultate, legiuitorul în art. 7 din Legea cu privire la serviciile sociale stabilește că prestatori de servicii sociale pot fi persoane fizice sau persoane juridice publice ori private [13].

În această ordine de idei, menționăm faptul că prestatorii publici de acordare a serviciilor sociale comunitare în unitățile administrativ-teritoriale sunt instituțiile de asistență socială [14]. (Structură teritorială de asistență socială și unitatea de asistență socială).

Structură teritorială de asistență socială este structură administrativă internă, înființată în temeiul principiului de autonomie organizațională de către autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea, în scop de implementare a politicilor de asistență socială [15].

Unitatea de asistență socială reprezintă o subdiviziune organizațională care activează la nivel de comunitate, cu finanțare asigurată de către autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea, în scop de prestare a serviciilor sociale cât mai aproape de beneficiar [16].

Unitatea de asistență socială, conform prevederilor legale, este Secția/Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei, un prestator public de servicii sociale comunitare și specializate și activează în baza unui regulament de organizare și funcționare, aprobat prin deciziile consiliilor autorităților administrației publice locale din republică.

Actualmente, Secțiile/Direcțiile de Asistență Socială și Protecția Familiei din republică, ca instituții de stat, oferă persoanelor și familiilor în situații de dificultate servicii sociale comunitare și servicii sociale specializate. Din categoria serviciilor sociale comunitare vom analiza: *serviciul de asistență socială comunitară*, *serviciul de îngrijire socială la domiciliu*, iar din categoria serviciilor specializate: *serviciul social de asistență personală*, *serviciul de asistență parentală profesionistă*, *serviciul echipei mobile*.

Funcția de prestare a serviciilor sociale comunitare în unitățile administrativ-teritoriale din republică se pune pe seama *asistențelor sociale comunitare* și altor lucrători din sfera socială, aceștia având responsabilitatea directă privind prestarea serviciilor sociale, orientare prioritar la menținerea beneficiarului în familia și comunitatea de unde provine.

Serviciul de asistență socială comunitară își desfășoară activitatea în conformitate cu Regulamentul-cadru de activitate al Serviciului de asistență socială comunitară, aprobat prin Ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului nr.54 din 10.06.2009. Acest serviciu se instituie pe lângă structura teritorială de asistență socială prin ordinul emis de șeful structurii teritoriale de asistență socială și este constituit din: șeful Serviciului de asistență socială comunitară, asistenții sociali supervizori, asistenții sociali comunitari, care sunt angajați conform legislației în vigoare [17].

Obiectivele Serviciului de asistență socială comunitară constau în:

a) Identificarea persoanelor în situație de dificultate din comunitate și facilitarea accesului acestora la prestații și servicii sociale.

b) Susținerea și mobilizarea comunității în vederea prevenirii și soluționării situațiilor de dificultate.

Beneficiarii Serviciului de asistență socială comunitară sunt: Comunitatea ca un tot întreg, persoanele, familiile și grupurile sociale aflate în dificultate din comunitate [18].

Funcțiile serviciului de asistență socială comunitară. Acest serviciu acționează la nivel de comunitate, la nivel de grupuri de beneficiari și la nivel de persoană aflată în dificultate. Susținerea comunității în vederea prevenirii și soluționării situațiilor de dificultate prevede:

a) Evaluarea problemelor sociale din comunitate;
b) Informarea populației privind problemele sociale din comunitate și organizarea activității în vederea prevenirii și stopării extinderii problemelor sociale în comunitate;

c) Identificarea resurselor în comunitate pentru soluționarea situațiilor de dificultate;

d) Mobilizarea potențialului comunitar pentru depășirea stării de dificultate și susținerea acțiunilor de voluntariat;

e) Organizarea cooperării și conlucrării între instituțiile locale și membrii comunității pentru implicare în soluționarea situațiilor de dificultate la nivel comunitar, de grup și individual.

Susținerea persoanei aflate în dificultate, în vederea soluționării problemelor sociale, prevede: prestarea serviciilor sociale primare, care se realizează conform procedurii *managementului de caz*, prin intermediul căreia asistentul social evaluează nevoile beneficiarului și ale familiei lui în colaborare cu ei, coordonează, monitorizează, evaluează și susține beneficiarul de servicii sociale, care să răspundă acestor nevoi. Pentru beneficiarii serviciilor sociale primare asistentul social este *manager de caz*. Managementul de caz este metoda principală de lucru a asistentului social și include următoarele etape de lucru cu beneficiarul [19]:

1. Identificarea persoanei aflate în dificultate din comunitate și înregistrarea cazului (presupune un proces de depistare a persoanei /familiei aflate în dificultate);

2. Evaluarea inițială (presupune o investigație sumară a situației beneficiarului pentru a decide dacă acesta se încadrează în criteriile de asistență socială); *Deschiderea cazului* (este ziua în care asistentul social, cu ajutorul supervisorului, decide cu privire la deschiderea cazului în vederea colectării informației și întreprinderii acțiunilor pentru soluționarea acestuia);

3. Evaluarea complexă (presupune o investigație și analiză amănunțită a tuturor elementelor, care sunt implicate în cazul respectiv: beneficiarul și mediul său de viață, familia și sistemul de relații sociale, factorii care au generat situația de risc, resursele posibile pentru dezvoltarea cazului etc.);

4. Planul individualizat de asistență (presupune o totalitate de măsuri, acțiuni întreprinse în scopul satisfacerii necesităților beneficiarului, cu participarea directă a acestuia);

5. Intervenția sau implementarea planului individualizat de asistență (presupune acțiuni specifice de intervenție realizate de către asistentul social, care este și managerul de caz, precum mobilizarea și implicarea tuturor resurselor umane, financiare, materiale, comunitare, identificate de către acesta, în vederea rezolvării cazului prin îndeplinirea obiectivelor planului individualizat de asistență al beneficiarului. În caz de necesitate, implică specialiști relevanți din comunitate cu referirea beneficiarului la servicii sociale specializate);

6. Monitorizarea (presupune urmărirea și evaluarea permanentă a situației beneficiarului pentru a se asigura starea de echilibru urmărită în soluționarea cazului);

7. Reevaluarea cazului și revederea planului individualizat de asistență (prevede evaluarea periodică a progreselor beneficiarului, precum și îmbunătățirea planului individualizat de asistență);

8. Închiderea cazului (este ziua în care asistentul social decide, prin consultare cu supervisorul său, să încheie orice implicare în cazul dat; închiderea cazului se poate realiza fie conform planului individualizat de asistență – atunci când au fost realizate obiectivele stabilite anterior, fie *prin referire către serviciile sociale specializate* – atunci când situația de risc nu poate fi rezolvată în cadrul serviciilor sociale primare).

Mecanismul de referire a cazului în sistemul de

servicii sociale reprezintă un set de reguli și proceduri standardizate privind traseul pe care-l parcurge beneficiarul în sistemul de servicii sociale. Mecanismul de referire este valabil pentru toate grupurile de beneficiari [20]. Aplicarea mecanismului de referire a cazului în sistemul de servicii sociale urmărește scopul de soluționare rapidă și eficientă a situației beneficiarului.

Mecanismul de referire a cazului în sistemul de servicii sociale este divizat în trei niveluri: nivelul comunitar, nivelul raional/municipal și nivelul național. Toate nivelurile sunt interdependente. Traseul poate începe de la orice nivel. Mecanismul de referire a cazului în sistemul de servicii sociale, de cele mai multe ori, începe la nivel de comunitate, unde asistentul social comunitar prestează servicii în conformitate cu procedurile managementului de caz. Referirea cazului spre alte servicii sociale se realizează la propunerea asistentului social comunitar prin intermediul asistentului social supervisor și șeful Serviciului de asistență socială comunitară [21].

Șeful Serviciului de asistență socială comunitară facilitează colaborarea asistenților sociali comunitari și asistenților sociali supervisor cu șeful Serviciului de îngrijire socială la domiciliu, cu lucrătorii sociali și cu alte servicii și angajați din sistemul de asistență socială, pentru intervenție în soluționarea cazurilor complexe la nivel de comunitate.

Serviciul de îngrijire socială la domiciliu – a fost instituit în Republica Moldova în anul 1994 prin ordinul nr.16 din 22.04.1994 al Ministerului Muncii și Protecției Sociale și plasat în localurile secțiilor de asistență socială din republică, precum și în clădiri aparte, repartizate de către consiliile locale [22]. Activitatea serviciului a fost reglementată, mai mult de 20 ani, de Regulamentul-tip cu privire la secțiile de ajutor social la domiciliu al bătrânilor singuratici și cetățenilor inapți de muncă, coordonat cu Federația Sindicatelor Independente a Republicii Moldova și Ministerul Finanțelor, aprobat prin ordinul indicat *supra*.

La 31.12.2014 prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1034 s-a aprobat un nou Regulament-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu și a Standardelor minime de calitate privind organizarea și funcționarea Serviciului de îngrijire socială la domiciliu [23].

În conformitate cu Regulamentul nou, Serviciul de îngrijire socială la domiciliu reprezintă *un serviciu public* (creat în subordinea structurii teritoriale de asistență socială) sau privat (creat de către fundații, instituții private fără scop lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația, având domeniul de activitate în sfera socială).

Actualmente, Serviciul își desfășoară activitatea în conformitate cu Regulamentul nominalizat, Standardele minime de calitate, dispoziția autorității publice locale de nivelul al doilea, precum și cu prevederile legislației în vigoare [24].

Serviciile de îngrijire socială la domiciliu reprezintă o gamă de servicii acordate la domiciliu beneficiarilor, de către lucrătorii sociali, pentru a spori gradul de independență al acestora. **Lucrătorul social** este per-

soană care a beneficiat de instruire specială în domeniul îngrijirilor la domiciliu și oferă aceste servicii [25].

În unele situații, beneficiarii serviciului de îngrijire socială la domiciliu sunt deserviți de *echipă multidisciplinară*, care reprezintă un grup de specialiști din mai multe domenii, incluzând un asistent social comunitar și un lucrător social, care colaborează la soluționarea situațiilor de dificultate ale beneficiarului, instituit de autoritatea administrației publice locale de nivelul întâi.

Calitatea serviciilor prestate este evaluată periodic și la necesitate de către fondator și *Inspekția Socială*. Inspekția Socială este autoritatea administrației publice din subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care activează potrivit Regulamentului privind organizarea și funcționarea Inspekției Sociale, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.802 din 28.10. 2011 [26]. Misiunea Inspekției Sociale este de a inspecta modul de aplicare corectă și unitară a legilor și a altor acte normative, care reglementează toate tipurile de servicii sociale, impactul acestora asupra persoanelor în situații de dificultate.

Gama serviciilor prestate în cadrul Serviciului de îngrijire socială la domiciliu [27]:

1) *consiliere*; 2) *suport pentru următoarele activități*: a) procurarea, din mijloacele financiare ale beneficiarului, a produselor alimentare, a mărfurilor de uz casnic și a medicamentelor; b) prepararea hranei, livrarea prânzurilor calde (după caz); c) plata, din mijloacele financiare ale beneficiarilor, a unor servicii comunale; d) îngrijirea locuinței și a gospodăriei; e) predarea și ridicarea obiectelor de uz casnic și a hainelor la/de la spălătorie, curățătorie chimică, reparație; f) realizarea igienei personale; g) organizarea procesului de adaptare a locuinței la nevoile persoanei; h) antrenarea beneficiarului în activități sociale și culturale; i) întreținerea corespondenței cu rudele și cu prietenii; j) organizarea procesului de procurare și transportare, din mijloacele financiare ale beneficiarului, a combustibilului la domiciliu; k) după caz, încălzirea sobelor.

Managementul Serviciului [28]. Personalul Serviciului este format din șeful Serviciului, lucrători sociali, contabil și șofer. Șeful Serviciului dirijează nemijlocit activitatea organizatorică, acordă suport metodic-informațional, realizează controlul asupra activității personalului, în conformitate cu obligațiile sale funcționale stabilite în fișa postului. Șeful Serviciului se numește și se eliberează din funcție prin ordinul fondatorului Serviciului. Funcția de șef al Serviciului se instituie pentru un număr de 30 de unități de personal.

Unor lucrători sociali le revin în medie 8-10 beneficiari în localitățile rurale și 10-12 beneficiari în localitățile urbane. Numărul de vizite planificate pentru îngrijirea beneficiarilor la domiciliu se stabilește în funcție de necesitățile acestora atestate în urma evaluării, pornind de la numărul de 40 de ore lucrătoare pe săptămână pentru lucrătorii sociali angajați cu normă întreagă (de luni până vineri), dar nu mai puțin de 2-3 vizite pe săptămână la beneficiar.

Serviciile se acordă conform unui program flexibil, în funcție de necesitățile beneficiarului și de planul individualizat de îngrijire. Prestatorul asigură lucrătorii

sociali cu echipament necesar pentru desfășurarea activităților de îngrijire la domiciliu, conform Standardelor minime de calitate [29]. Serviciul este asigurat de fondator cu mijloc de transport pentru prestarea calitativă a serviciilor de îngrijire a beneficiarilor, în conformitate cu normativul de 150 de beneficiari la o unitate de transport.

Cheltuielile de călătorie în transportul public ale personalului Serviciului sunt acoperite prin procurarea abonamentelor de călătorie în transportul public sau prin compensarea cheltuielilor la deplasare în scop de serviciu, în baza documentelor prezentate în original. Pentru personalul din localitățile rurale, cheltuielile de deplasare se compensează pentru minimum două călătorii tur-retur pe lună, conform tarifelor de călătorie din localitatea unde activează până în centrul raional.

Scopul Serviciului este prestarea calitativă a serviciilor de îngrijire la domiciliu conform Standardelor minime de calitate prevăzute în Anexa nr. 2 la Hotărârea Guvernului nr.1034 din 31.12. 2014 [30] pentru îmbunătățirea calității vieții beneficiarilor.

Obiectivele Serviciului sunt următoarele:

1) asigurarea prestării serviciilor calitative de îngrijire la domiciliu pentru facilitarea integrării sociale a beneficiarilor, în conformitate cu necesitățile speciale și cu particularitățile de dezvoltare individuală, precum și pentru activizarea eforturilor proprii;

2) prevenirea instituționalizării prin menținerea persoanelor în mediul familial și comunitar;

3) încurajarea beneficiarilor pentru a duce un mod de viață independent, pe cât este posibil, în familie și comunitate;

4) sensibilizarea opiniei publice cu privire la problemele cu care se confruntă persoanele vârstnice și cele cu dizabilități;

5) mobilizarea comunității pentru soluționarea necesităților cu implicarea voluntarilor;

6) asigurarea evidenței centralizate a potențialilor beneficiari care locuiesc în raza unității administrativ-teritoriale.

Condițiile de funcționare a Serviciului de îngrijire socială la domiciliu trebuie să corespundă necesităților beneficiarilor, scopului, obiectivelor și conținutului Serviciului. Prestatorul de servicii asigură accesul gratuit și universal al potențialilor beneficiari la Serviciu.

Beneficiarii Serviciului. De serviciile gratuite ale Serviciului beneficiază următoarele grupuri de persoane [31]:

1) persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și persoanele cu dizabilități, lipsite de suport din partea copiilor, a familiei extinse și a altor persoane (prietenii, rude, vecini);

2) persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și cad sub incidența art. 2 alin. (1) din Legea nr. 274 din 27 decembrie 2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova, lipsite de suport din partea copiilor și a familiei extinse.

De serviciile contra plată ale Serviciului beneficiază următoarele grupuri de persoane [32]:

1) persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și persoanele cu dizabilități, ai căror co-

pii sunt obligați, conform legislației, să-i întrețină, dar din motive întemeiate nu-și pot realiza obligațiile;

2) persoanele vârstnice care au atins vârsta standard de pensionare și cad sub incidența art. 2 alin. (1) din Legea nr. 274 din 27 decembrie 2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova, ai căror copii sunt obligați, conform legislației, să-i întrețină, dar din motive întemeiate nu-și pot realiza obligațiile;

3) persoanele cu vârsta de peste 18 ani care, după spitalizare, necesită îngrijiri temporare în vederea recuperării stării de sănătate și nu au suport pentru îngrijire la domiciliu: persoanele care se externează din spital după intervenții chirurgicale; după accidente vasculare cerebrale, fracturi de col femural, paralizii;

4) bolnavii în fază terminală (cancer și ciroze);

5) persoanele care necesită îngrijiri de lungă durată: bolnavii cronici (cu excepția bolilor infecțioase) care, din cauza bolii, nu sunt capabili să-și desfășoare activitățile cotidiene (alimentare, igienă personală etc.), fiind imobilizați la pat și necesitând ajutor permanent.

Serviciul de îngrijire socială la domiciliu se amplacează în spații repartizate de administrația publică locală sau fondator, conform Standardelor minime de calitate [33]. Serviciile pot fi dezvoltate de autoritățile administrației publice locale de sine stătător sau în colaborare cu societatea civilă. Serviciul deține și gestionează baza de date a solicitanților și a beneficiarilor în conformitate cu legislația privind datele cu caracter personal. Serviciul este finanțat din contul fondatorului, al bugetelor unităților administrativ-teritoriale, al granturilor, al donațiilor oferite de persoane fizice și juridice, al contribuțiilor beneficiarilor, precum și din alte surse, conform legislației. Serviciul prestează servicii de îngrijire socială la domiciliu contra plată persoanelor specificate în pct. 12 din Regulamentul nominalizat, în baza unui contract de prestări servicii. Metodologia de calcul al costului serviciilor de îngrijire socială la domiciliu se aprobă prin hotărâre de Guvern [34].

Serviciul social „Asistență personală” a fost implementat în Republica Moldova în baza Legii nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități [35] și este un serviciu social specializat, instituit prin decizia autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea și ale mun. Bălți.

Actualmente, acest serviciu funcționează în baza: dispozițiilor autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea, Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și a Standardelor minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.314 din 23 mai 2012 [36]. Scopul Serviciului este de a oferi asistență și îngrijire copiilor și adulților cu dizabilități severe, în vederea favorizării independenței și integrării lor în societate (în domeniile: protecție socială, muncă, asistență medicală, instructiv-educativ, informațional, acces la infrastructură etc.). Prestator al acestui serviciu sunt: autoritatea administrației publice locale de nivelul al doilea și a mun. Bălți, precum și asociațiile obștești, fundațiile, instituțiile private fără scop lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația, având domeniul de activitate în sfera socială [37].

Obiectivele Serviciului sunt:

1) oferirea unor servicii de asistență și îngrijire flexibile, centrate pe persoană, care să îmbunătățească calitatea vieții și independența persoanelor cu dizabilități severe;

2) facilitarea accesului la educație și încadrare în câmpul muncii;

3) prevenirea instituționalizării persoanelor cu dizabilități;

4) sprijinirea beneficiarilor să mențină și să dezvolte relații sociale în familie și comunitate.

Personalul Serviciului este constituit din șeful Serviciului și asistenți personali. Serviciul este gestionat de șeful Serviciului. Se stabilește o unitate de șef al Serviciului pentru 30 de unități de asistenți personali.

Șeful Serviciului are următoarele atribuții [38]:

1) coordonează activitățile de admitere a beneficiarilor în Serviciu, de evaluare complexă, de elaborare a planurilor individualizate de asistență, precum și semnează acordurile cu beneficiarii;

2) supraveghează, monitorizează și evaluează activitatea asistenților personali;

3) elaborează rapoarte periodice privind activitatea Serviciului;

4) colaborează cu specialiștii din cadrul altor servicii implicate direct sau indirect în acordarea de asistență beneficiarilor Serviciului.

Asistentul personal are următoarele responsabilități [39]:

1) prestează activitățile prevăzute în contractul individual de muncă, fișa postului și planul individualizat de asistență al beneficiarului;

2) participă la instruirile organizate de prestatorul de Serviciu;

3) sesizează prestatorul de serviciu despre orice modificare în starea fizică, psihică sau socială a beneficiarului, de natură să modifice acordarea drepturilor prevăzute de Regulament;

4) colaborează cu specialiștii din cadrul altor servicii implicate în acordarea de asistență beneficiarilor Serviciului.

În funcția de asistent personal poate fi angajată orice persoană, inclusiv unul din membrii familiei sau rudele beneficiarului, care îndeplinește cumulativ următoarele condiții [40]:

a) are vârsta minimă de 18 ani;

b) nu a fost condamnată pentru săvârșirea unei infracțiuni care ar face-o incompatibilă cu exercitarea ocupației de asistent personal;

c) are capacitate deplină de exercițiu;

d) starea de sănătate corespunde cerințelor funcției ocupate.

Pentru a fi angajată în calitate de asistent personal, persoana depune la prestatorul de Serviciu un dosar conținând următoarele documente: a) cererea de angajare; b) copia de pe actele de identitate; c) copia de pe actele de studii; d) adeverința medicală eliberată de medicul de familie, conform formularului aprobat de Ministerul Sănătății.

Nu poate fi angajat în calitate de asistent personal părintele copilului cu dizabilități severe, care benefi-

ază de concediu de maternitate sau de concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului.

Admiterea beneficiarului în Serviciu. Pentru a solicita admiterea în Serviciu, persoana cu dizabilități sau, după caz, reprezentantul său legal depune o cerere scrisă la unitatea de asistență socială sau direct la prestatorul de serviciu din raza teritorială a domiciliului sau a reședinței sale. La cerere se anexează următoarele acte:

- 1) copia de pe documentul de identitate al solicitantului și, după caz, al reprezentantului său legal;
- 2) copia de pe certificatul de dizabilitate;
- 3) copia de pe hotărârea judecătorească și de pe decizia administrației publice locale de instituire a tutelei, în cazul în care beneficiarul a fost declarat incapabil.

Unitatea de asistență socială sau, după caz, prestatorul de serviciu înregistrează cererea de solicitare a Serviciului în Registrul de evidență, oferă solicitantului informații explicite privind modul de funcționare a Serviciului și, în caz de necesitate, îi acordă asistență pentru obținerea și pregătirea actelor necesare. Unitatea de asistență socială care a înregistrat cererea realizează evaluarea inițială a cazului și referă dosarul beneficiarului Structurii teritoriale de asistență socială sau prestatorului de servicii sociale.

Evaluarea complexă a solicitantului. Evaluarea complexă a necesităților solicitantului de asistență personală este realizată de către prestatorul de serviciu, cu implicarea echipei multidisciplinare de specialiști, în termen de 10 zile lucrătoare de la data preluării cazului. Scopul evaluării solicitantului este de a determina eligibilitatea acestuia pentru serviciu, tipul de servicii de asistență personală de care are nevoie și numărul de ore pe săptămână necesar pentru fiecare tip de activitate. În cadrul evaluării, echipa multidisciplinară efectuează vizite la domiciliu și, după caz, la locul unde învață sau activează solicitantul. Prestatorul de serviciu stabilește, de comun acord cu solicitantul sau, după caz, cu reprezentantul său legal, data și locul convenabil pentru vizita de evaluare. Eligibilitatea persoanei cu dizabilități severe pentru Serviciu este determinată de prestatorul de serviciu în baza recomandării instituției responsabile de determinarea dizabilității, precum și a evaluării efectuate de echipa multidisciplinară de specialiști, conform Instrucțiunii anexate la Regulamentul-cadru menționat *supra*.

Nu pot beneficia de Serviciu persoanele cu dizabilități, care se află la întreținerea deplină a statului în instituțiile sociale și persoanele care nu îndeplinesc condițiile de eligibilitate, stabilite în Instrucțiunea anexată la Regulament. Persoana cu dizabilități sau, după caz, reprezentantul legal al acesteia poate depune cerere pentru prestarea Serviciului cu o lună înainte de transferul planificat din instituție în comunitate sau în familie. În cadrul evaluării necesităților de asistență a solicitantului, prestatorul de serviciu verifică respectarea condițiilor de eligibilitate a solicitantului și emite o decizie privind acceptarea sau neacceptarea în Serviciu. În termen de 3 zile lucrătoare, prestatorul de serviciu comunică decizia luată solicitantului sau, după caz, reprezentantului său legal.

Planul individualizat de asistență [41]. În baza

evaluării necesităților, prestatorul de serviciu recomandă acțiuni de intervenție, care sunt fixate în planul individualizat de asistență al beneficiarului. Planul individualizat de asistență este completat, cu participarea beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal, în cadrul ședinței de planificare a asistenței. La ședință sunt examinate rezultatele evaluării necesităților de asistență și recomandările formulate de către echipa multidisciplinară de specialiști.

La solicitarea beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal, este permisă participarea la ședința de planificare a unei persoane de încredere a beneficiarului.

Planul individualizat de asistență conține informația detaliată despre serviciile oferite, numărul de ore de asistență repartizate pe zi și pe săptămână, timpul și locul oferirii serviciilor.

Responsabilitatea coordonării serviciilor incluse în planul individualizat de asistență revine șefului Serviciului. Planul individualizat de asistență personală este revizuit în cazul reevaluării necesităților beneficiarului. Reevaluarea necesităților beneficiarului se face o dată pe an sau la necesitate, în baza cererii beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal ori a prestatorului de serviciu, în caz de schimbări ale stării sănătății beneficiarului, locului de trai, condițiilor familiale sau altor circumstanțe importante.

Beneficiarul sau, după caz, reprezentantul său legal, pe de o parte, și șeful Serviciului, pe de altă parte, semnează un acord de colaborare în baza planului individualizat de asistență.

Acordul cu beneficiarul este semnat în termen de cel mult 15 zile lucrătoare de la data emiterii deciziei privind acceptarea beneficiarului în Serviciu.

Perfectarea contractului de muncă. Prestatorul de serviciu verifică condițiile de eligibilitate a candidatului pentru funcția de asistent personal, conform prevederilor pct. 13 și 14 din Regulament [42]. În urma constatării eligibilității candidatului pentru funcția de asistent personal, prestatorul de serviciu organizează cursul de instruire inițială a candidatului respectiv. După terminarea cursului de instruire inițială de către candidat pentru funcția de asistent personal, prestatorul de serviciu încheie cu acesta contractul individual de muncă. Un asistent personal poate fi angajat pentru maximum 40 de ore pe săptămână pentru un beneficiar. În perioada concediului asistentului personal sau în cazurile în care acesta nu își poate îndeplini temporar atribuțiile, prestatorul de serviciu este obligat să-i asigure beneficiarului un înlocuitor al asistentului personal sau un alt tip de serviciu corespunzător.

Oferirea serviciilor [43]. În funcție de planul individualizat de asistență, asistentul personal oferă următoarele servicii beneficiarului:

- 1) servicii de îngrijire personală – igienă personală, alimentație, îmbrăcare și dezbrăcare etc.;
- 2) mobilitate – deplasare în cadrul locuinței și în afara acesteia, ridicare și așezare, transfer, manipularea scaunului rulant etc.;
- 3) sarcini menajere de bază – suport pentru prepararea hranei, curățenie, spălatul hainelor, procurarea alimentelor și produselor, achitarea facturilor etc.;

4) participare la viața socială – suport pentru deplasare în exterior și comunicarea cu ceilalți, acces la serviciile comunitare, recreere, viața culturală și asociativă, educație și activitate de muncă;

5) supraveghere și îndrumare – ajutor pentru a se orienta în timp și spațiu, a-și asigura propria securitate, a-și dirija comportamentul său în relațiile cu ceilalți.

Serviciile de asistență personală pot fi îndeplinite în următoarele forme:

suplinire parțială – atunci când persoana poate realiza o parte a activității, dar are nevoie de ajutor pentru a o finaliza;

suplinire completă – atunci când persoana nu poate realiza o activitate și aceasta trebuie în întregime realizată de asistentul personal;

însoțire – atunci când persoana are capacitatea fizică de a realiza activitatea, dar nu o poate realiza din cauza dizabilităților mintale sau senzoriale.

Beneficiarul și asistentul personal, sub supervizarea șefului Serviciului și în baza planului individualizat de asistență, elaborează un program zilnic, săptămânal și lunar de oferire a serviciilor de asistență personală. În funcție de necesitățile beneficiarului, programul este revizuit periodic. Beneficiarul contrasemnează fișa zilnică de evidență a serviciilor de asistență personală prestate și a timpului real alocat pentru acestea. Beneficiarul este sprijinit de asistentul personal pentru a duce o viață cât mai independentă în comunitate, în conformitate cu necesitățile, interesele și preferințele sale. Asistența medicală a beneficiarului este asigurată de către instituțiile medico-sanitare, în conformitate cu actele normative în vigoare.

Monitorizarea și evaluarea [44] serviciilor de asistență personală sunt realizate de către prestatorul de Serviciu, pentru a se asigura că serviciile corespund necesităților de asistență ale beneficiarului și Standardelor minime de calitate [45]. Șeful Serviciului monitorizează prestarea serviciului, în conformitate cu planul individualizat de asistență, efectuând un minimum de vizite la domiciliul beneficiarului:

1) o dată la două săptămâni, pe parcursul primei luni de la admiterea în Serviciu;

2) lunar, până la împlinirea a șase luni de la admiterea în Serviciu;

3) o dată la două luni, după expirarea primelor șase luni de la admitere în Serviciu.

La fiecare vizită șeful Serviciului: a) are o întrevedere individuală cu beneficiarul;

b) întocmește un raport de monitorizare cu privire la vizită, care este anexat la dosarul beneficiarului.

Șeful Serviciului întreprinde activități suplimentare de monitorizare și verificare în cazurile în care există suspiciuni de abateri sau abuz față de beneficiar. În cazul în care șeful Serviciului constată existența circumstanțelor care impun modificarea serviciilor prestate beneficiarului, el convoacă echipa multidisciplinară pentru reevaluarea necesităților de asistență. Prestatorii de serviciu privați prezintă structurii teritoriale de asistență socială sau, după caz, unității de asistență socială rapoarte privind activitatea prestată în cadrul Serviciului, în termenele și în conformitate cu cerințele stabilite.

Suspendarea și încetarea prestării serviciilor de asistență personală [46]. Prestarea serviciilor de asistență personală poate fi suspendată, pe o perioadă de maxim 6 luni, în unul dintre următoarele cazuri:

1) la cererea beneficiarului sau, după caz, a reprezentantului său legal;

2) la plasarea temporară a beneficiarului într-un serviciu rezidențial (la întreținerea deplină a statului);

Încetarea prestării serviciilor de asistență personală are loc în unul dintre următoarele cazuri:

1) beneficiarul nu mai întrunește criteriile de eligibilitate pentru Serviciu;

2) beneficiarul sau, după caz, reprezentantul său legal solicită personal încetarea prestării serviciului;

3) beneficiarul este deservit la domiciliu de către lucrătorul social;

4) beneficiarul sau, după caz, reprezentantul său legal primește sau solicită stabilirea alocăției pentru îngrijire și/sau însoțire, supraveghere, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare;

5) termenul pentru care beneficiarul a fost admis în Serviciu a expirat;

6) decesul beneficiarului.

Constatând existența circumstanțelor, indicate *supra*, prestatorul de serviciu emite o decizie privind suspendarea sau încetarea prestării serviciilor.

Prestatorul de serviciu transmite, în termen de 3 zile lucrătoare, informația privind suspendarea sau încetarea prestării serviciilor structurii teritoriale de asistență socială.

Serviciul este finanțat din următoarele surse: a) bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și bugetul mun. Bălți; b) mijloace speciale; c) alte surse, conform legislației în vigoare.

Prestatorii privați finanțează Serviciul din sursele proprii.

Salarizarea personalului se efectuează în conformitate cu prevederile legislației în vigoare, pentru volumul de timp efectiv lucrat.

Serviciul de asistență parentală profesionistă (APP) a început să funcționeze în bază de proiect din anul 2000. Crearea și dezvoltarea serviciului de APP în Republica Moldova a fost susținută de către Organizația Every Child [47].

Prin Hotărârea Guvernului nr.760 din 17.09.2014 a fost adoptat un nou Regulament-cadru cu privire la organizarea și funcționarea serviciului de asistență parentală profesionistă cu standarde minime de calitate [48].

Actualmente, acest Serviciu își desfășoară activitatea în conformitate cu Regulamentul nominalizat și este un serviciu de asistență socială specializat, care oferă copiilor în situație de dificultate îngrijire familială substitutivă în familia unui *asistent parental profesionist*.

Asistentul parental profesionist este angajatul acestui Serviciu, care asigură la domiciliul său îngrijirea și educarea copilului pentru o perioadă determinată de timp.

Prestatorul serviciului de asistență parentală profesionistă este Direcția/Secția asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului Chișinău sau prestatorul privat, acreditat

pentru prestarea serviciului dat, în conformitate cu legislația în vigoare [49].

Beneficiari ai Serviciului sunt [50]:

1) copilul lipsit efectiv de grija părinților în situații determinate de absența acestora, cu excepția copilului ai cărui părinți sunt plecați peste hotare;

2) copilul luat de la părinți din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătatea acestuia ori aflat în situație de risc;

3) copilul cărui a s-a stabilit statutul de copil rămas temporar fără ocrotire părintească;

4) copilul cărui a s-a stabilit statutul de copil rămas fără ocrotire părintească;

5) copilul cu dizabilități, părinții sau persoanele în grija cărora se află copilul care au nevoie de timp pentru recuperare;

6) mamele minore cu risc de abandon al copilului.

Obiectivele Serviciului sunt următoarele:

1) asigurarea îngrijirii copilului în conformitate cu necesitățile individuale de asistență și dezvoltare ale acestuia;

2) facilitarea (re)integrării familiale și sociale a copilului, ținând cont de necesitățile individuale de asistență și dezvoltare ale acestuia.

Prestarea serviciului se realizează în baza următoarelor principii [51]:

1) respectarea și promovarea interesului superior al copilului;

2) respectarea dreptului copilului de a crește și de a fi educat în familie;

3) respectarea identității copilului;

4) respectarea opiniei copilului și luarea în considerare a acesteia, în funcție de vârsta și gradul său de maturitate;

5) abordarea individualizată a copilului;

6) abordarea nondiscriminatorie;

7) abordarea multidisciplinară a cazului;

8) protecția împotriva violenței, neglijării și exploatarei copilului;

9) parteneriatul cu părinții în luarea deciziei.

Organizarea Serviciului. Personalul Serviciului include [52]:

1) personalul administrativ – managerul Serviciului;

2) personalul specializat:

a) asistentul social responsabil de serviciu;

b) asistenții parentali profesioniști.

Personalul Serviciului este stabilit corespunzător: 1 manager pentru 15 asistenți parentali profesioniști aprobați, 1 asistent social responsabil de serviciu pentru 20 de copii plasați în Serviciu. Recrutarea și evaluarea solicitantului la funcția de asistent parental profesionist este efectuată de către prestatorul de serviciu conform standardelor minime de calitate a Serviciului, care sunt indicate în Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului nr. 760 din 17.09. 2014. Înainte de aprobare, solicitantul la funcția de asistent parental profesionist urmează un curs de formare inițială cu durata de 50 de ore, care este organizat de către prestatorul de serviciu în baza curriculumului aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Cursul de formare inițială este parte a procesului de evaluare

a solicitantului la funcția de asistent parental profesionist. Cursurile de formare profesională continuă, de cel puțin de 30 de ore, sunt organizate de către prestatorul de serviciu anual în baza curriculumului de formare aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și necesităților de instruire identificate.

Aprobarea asistentului parental profesionist este efectuată de Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate în baza analizei raportului de evaluare a solicitantului, perfectat de către asistentul social responsabil, precum și de către asistenții parentali profesioniști și psiholog, cu emiterea avizului de aprobare.

Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate (în continuare – Comisia) reprezintă organul independent abilitat cu eliberarea avizului pentru aprobarea măsurilor de protecție a copilului separat de părinți. În cadrul Serviciului, Comisia este responsabilă de aprobarea solicitanților la funcția de asistent parental profesionist, de aprobarea plasamentului copilului în Serviciu, precum și de avizarea revizuirii anuale a competențelor profesionale ale asistenților parentali profesioniști [53].

Prestatorul de serviciu semnează un contract individual de muncă cu asistentul parental profesionist aprobat de Comisie. În calitate de asistent parental profesionist nu poate fi aprobată persoana până la al IV-lea grad de rudenie cu copilul, excepție făcând plasamentul de răgaz.

În familia asistentului parental profesionist pot fi plasați în același timp până la trei copii, excepție constituind plasarea împreună a fraților și surorilor, când numărul copiilor plasați în familia asistentului parental profesionist poate fi majorat până la 4 copii. În familia unui asistent parental profesionist pot fi plasați împreună atât copiii care nu provin din aceeași familie, cât și cupluri de frați împreună cu un copil care provine dintr-o altă familie. Salarizarea asistentului parental profesionist se efectuează numai pe perioada plasamentului copilului.

În Regulamentul-cadru sunt stipulate următoarele tipuri de plasament:

a) *plasament de urgență* – plasamentul în familia asistentului parental profesionist a copilului, a cărui viață sau sănătate se află în pericol iminent, indiferent de mediul în care acesta se află, pentru o perioadă de până la 72 de ore. Termenul de 72 de ore poate fi extins, însă nu trebuie să depășească 45 de zile;

b) *plasament de scurtă durată* – plasamentul planificat al copilului în familia asistentului parental profesionist pentru o perioadă determinată de timp, dar nu mai mult de 12 luni, în perspectiva (re) integrării copilului în familia biologică sau extinsă ori în perspectiva adopției acestuia;

c) *plasament de lungă durată* – plasamentul planificat în familia asistentului parental profesionist pentru o perioadă care poate dura de la 1 an până la atingerea de către copil a vârstei de 18 ani, iar în cazul în care acesta își continuă studiile în liceu, până la finalizarea studiilor liceale, dacă nu este posibilă (re)integrarea copilului în familia biologică sau extinsă și dacă asistența parentală profesionistă reprezintă cea mai adecvată formă de protecție pe termen lung, ținând cont de necesitățile de

asistență și dezvoltare ale copilului, precum și de perspectiva integrării sociale ulterioare a acestuia;

d) *plasament de răgaz* – plasamentul copilului în familia asistentului parental profesionist pentru o perioadă care nu va depăși cumulativ 45 de zile calendaristice pe an, pentru a oferi părinților sau persoanelor în îngrijirea cărora se află acesta posibilitatea de a se recupera.

Prestarea Serviciului [54]. În scopul plasamentului planificat al copilului în Serviciu, prestatorul de serviciu asigură:

1) evaluarea necesităților de asistență și dezvoltare ale copilului;

2) evaluarea competențelor profesionale, a termenelor și condițiilor în care a fost aprobat asistentul parental profesionist în baza analizei raportului de evaluare a solicitantului/raportului de evaluare anuală a competențelor profesionale;

3) elaborarea planului individual de asistență;

4) potrivirea competențelor profesionale, a termenelor și condițiilor în care a fost aprobat asistentul parental profesionist cu necesitățile de asistență și dezvoltare ale copilului;

5) plasamentul copilului numai în baza avizului Comisiei;

6) semnarea acordului de plasament la momentul plasării copilului.

Evaluarea necesităților de asistență și dezvoltare ale copilului se realizează de către asistentul social responsabil de Serviciu, în colaborare cu psihologul, cu autoritatea tutelară locală, specialistul în protecția drepturilor copilului și/sau cu asistentul social comunitar din localitatea unde se află copilul, precum și cu alți specialiști și familia copilului. În cazul în care copilul propus pentru plasament se află într-o instituție rezidențială, asistentul social responsabil de Serviciu implică în acest proces asistentul social din cadrul instituției [55].

Evaluarea competențelor profesionale ale asistentului parental profesionist pentru plasamentul copilului se efectuează de către asistentul social responsabil de asistenții parentali profesioniști și de către psiholog în baza raportului de evaluare anuală a competențelor profesionale ale asistentului parental profesionist, iar în cazul asistentului parental profesionist nou-probat – în baza raportului de evaluare a solicitantului pentru aprobarea în funcția de asistent parental profesionist [56].

Asistentul social responsabil de Serviciu elaborează planul individual de asistență a copilului înainte de plasarea acestuia în Serviciu conform rezultatelor evaluării necesităților de asistență și dezvoltare ale copilului.

După elaborarea planului individual de asistență a copilului, asistentul social responsabil de Serviciu realizează potrivirea competențelor profesionale, a termenelor și condițiilor în care a fost aprobat asistentul parental profesionist cu necesitățile de asistență și dezvoltare ale copilului în baza analizei raportului de evaluare a necesităților copilului și a raportului de evaluare a asistentului parental profesionist, precum și a rezultatelor întrevederilor dintre asistentul parental profesionist și copil.

Plasarea copilului în Serviciu se efectuează în baza dispoziției autorității tutelare teritoriale, care se emite

conform avizului Comisiei, fundamentat pe raportul de potrivire a asistentului parental profesionist cu copilul.

Semnarea acordului de plasament al copilului dintre prestatorul de serviciu și asistentul parental profesionist se realizează în ziua plasării copilului în familia asistentului parental profesionist, pe baza dispoziției autorității tutelare teritoriale cu privire la plasamentul acestuia. În cazul plasamentului de urgență, semnarea acordului de plasament al copilului poate avea loc în termen de cel mult 3 zile de la plasare.

Monitorizarea situației copilului în Serviciu se realizează de către asistentul social responsabil de Serviciu prin efectuarea vizitelor planificate în familia asistentului parental profesionist și la solicitarea copilului, asistentului parental profesionist, familiei sau a autorității tutelare teritoriale și locale, în conformitate cu standardele minime de calitate și cu planul individual de asistență.

Prestatorul de serviciu asigură revizuirea periodică a planului individual de asistență a copilului de către asistentul social responsabil de Serviciu prin organizarea ședințelor de revizuire a conformității acestuia cu standardele minime de calitate.

Copiii încadrați într-o instituție de învățământ primar, gimnazial sau liceal beneficiază de indemnizație zilnică – suma fixă de bani acordată zilnic copilului pentru gestionare individuală [57].

La etapa finală de implementare a planului individual de asistență, prestatorul de serviciu asigură pregătirea copilului și, după caz, a familiei acestuia pentru ieșirea copilului din Serviciu, prin intermediul asistentului social responsabil de Serviciu, în cooperare cu autoritatea tutelară teritorială și cu alți specialiști relevanți, care întocmește raportul privind oportunitatea încetării plasamentului. Personalul specializat al Serviciului împreună cu autoritatea tutelară teritorială asigură completarea dosarului copilului.

Serviciul este finanțat din bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și din alte surse, în conformitate cu legislația în vigoare. Copilul plasat în Serviciu beneficiază de alocații sociale în mărimea și în modul stabilit de Guvern. Salarizarea asistenților parentali profesioniști se efectuează conform legislației în vigoare.

Serviciul social „Echipă mobilă” – se instituie prin decizia consiliului raional/municipal din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, inclusiv mun. Chișinău, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și mun. Bălți. Serviciul își desfășoară activitatea pe lângă autoritatea administrației publice locale respective, în conformitate cu Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” și a Standardelor minime de calitate, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 722 din 22.09.2011 [58], dispozițiile autorității administrației publice locale care l-a instituit și prevederile legislației în vigoare [59]. Este un serviciu specializat, destinat persoanelor cu dizabilități, care oferă asistență socială și suport la domiciliul beneficiarilor, în baza nevoilor identificate ale acestora, precum și consiliere și suport persoanelor implicate în procesul de incluziune a acestora [60].

Beneficiari ai Serviciului sunt persoane cu dizabilități, selectate în conformitate cu criteriile de admitere a beneficiarilor la servicii prestate în cadrul Serviciului de către echipa multidisciplinară de specialiști, reglementate în Anexa nr. 2 a Regulamentului menționat *supra*, și persoane implicate în procesul de incluziune a acestora.

Prestatorii Serviciului „Echipă mobilă” sunt autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea, inclusiv mun. Chișinău, Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și mun. Bălți, precum și prestatorii privați care au creat acest serviciu.

Obiectivele Serviciului sunt următoarele:

- 1) dezvoltarea abilităților beneficiarilor pentru o viață independentă în comunitate;
- 2) dezvoltarea abilităților de îngrijire și suport acordat persoanelor implicate în procesul de incluziune socială a beneficiarului;
- 3) asigurarea socializării beneficiarilor, dezvoltarea relațiilor cu comunitatea și accesul la resursele și serviciile existente în comunitate.

Scopul Serviciului este îmbunătățirea calității vieții beneficiarului prin servicii de consiliere, recuperare și reabilitarea psihosocială, în vederea creșterii gradului de autonomie personală, de prevenire a instituționalizării și incluziune socială.

În cadrul serviciului activează *echipa multidisciplinară de specialiști* – grupul de specialiști din mai multe domenii (asistent social comunitar, lucrător social, medic de familie, educator, pedagog, psiholog, psihiatru, logoped etc.), care colaborează la soluționarea situațiilor de dificultate ale beneficiarului, conform prevederilor Managementului de caz, descris *supra*. Perioada prestării de servicii beneficiarului în cadrul Serviciului se stabilește de echipa multidisciplinară de specialiști, în funcție de necesitățile de îngrijire și suport special ale beneficiarului, precum și de necesitățile de consiliere și instruire a persoanelor implicate în procesul de incluziune a acestuia. Termenul maxim de prestare a serviciilor către beneficiar constituie un an [61]. Serviciile sunt prestate conform standardelor minime de calitate pentru Serviciul social „Echipă mobilă” [62].

Serviciul dispune de state de personal în conformitate cu scopul și obiectivele sale. Resursele umane corespund cerințelor pentru desfășurarea eficientă a procesului de prestare a serviciilor în cadrul Serviciului social „Echipă mobilă” și se stabilesc în baza necesităților beneficiarilor [63].

Serviciul este finanțat din următoarele surse [64]:

- 1) bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, bugetul mun. Bălți, bugetul central al unității teritoriale autonome Găgăuzia;
- 2) mijloace speciale și alte surse conform legislației în vigoare;
- 3) prestatorii privați finanțează Serviciul din sursele proprii.

În final concludem: 1) prestatorii de servicii, elaborează și dispun de Regulamente interne proprii de organizare și funcționare a Serviciilor, le aplică, conform prevederilor Regulamentelor-cadru și legislației în vigoare, și:

- a) prestează servicii în conformitate cu Standardele

minime de calitate, potrivit prevederilor reglementate în Anexa nr. 2 a fiecărui Regulament-cadru;

- b) dispun și aplică unul și același *manual operațional al Serviciului*, ce reprezintă un ghid elaborat și aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, care conține proceduri, instrumente de lucru cu menirea de a acorda ajutor managerului de caz, specialiștilor în domeniu și prestatorilor în prestarea eficientă a serviciilor;

- c) ating scopul și obiectivele serviciilor prin aceleași proceduri: admiterea și evaluarea solicitantului, reevaluarea beneficiarului, planificarea serviciilor, asistența și suportul beneficiarului, soluționarea plângerilor beneficiarului ori ale persoanelor implicate în procesul de incluziune socială a acestuia privind serviciile prestate, încetarea sau suspendarea prestării serviciilor;

- d) angajează personalul în baza contractului individual de muncă sau contractului de prestări servicii, după caz;

- e) efectuează supervizarea activității managerului de caz și a personalului serviciilor, conform prevederilor Managementului de caz;

- f) promovează, facilitează și asigură formarea profesională inițială și continuă cu privire la asistența și suportul beneficiarilor de diverse servicii din cadrul fiecărui Serviciu, precum și cu problemele ce țin de legislația în domeniu, destinate managerilor de caz și personalului serviciilor;

- g) contribuie la formarea profesională, organizată în baza curriculumului unificat, aprobat de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei pentru dezvoltarea competențelor profesionale teoretice și practice și învățarea metodelor și tehnicilor noi de lucru cu beneficiarii serviciilor.

2) Serviciul de asistență personală este cel mai nou serviciu de tip comunitar, specializat, creat pe parcursul anilor 2013-2015 și care s-a extins în toată republica. Asistentul personal, angajat în baza contractului individual de muncă, prestează servicii la domiciliu persoanei cu dizabilități severe, beneficiază de salariu, de asigurare medicală, acumulează și un stagiu de cotizare. În cadrul seminarelor, care se organizează la nivelul unităților administrativ-teritoriale, sunt invitați tot mai des astfel de specialiști ca: psiholog, logoped, kinetoterapeut, cu scopul ca aceștia să ofere instruire specializată asistenților personali. Asistenții personali, angajați din rândul părinților sau al rudelor, sunt instruiți să-i învețe pe beneficiarii lor să-și facă singuri igiena personală, în măsura posibilităților, să fie capabili să se îmbrace, să se alimenteze de sine stătător, să se simtă reintegrați în societate. Anumite cunoștințe, ce țin de specificul unor dizabilități mintale sau locomotorii, le sunt necesare asistenților personali pentru ca ei să se poată adapta la maximum nevoilor persoanelor cu dizabilități severe și să-i ajute să se acomodeze cât de cât stării lor fizice și chiar să-și dezvolte, pe parcurs, anumite abilități și deprinderi de viață.

3) Extinderea serviciilor sociale comunitare în republică reprezintă o sursă primordială pentru implementarea politicilor sociale ale statului în vederea descentralizării serviciilor instituțiilor rezidențiale. În acest context, descentralizarea serviciilor sociale rezidențiale

reprezintă un cadru favorabil pentru activizarea comunității, a autorităților administrației publice locale de nivelele întâi și doi, mobilizarea resurselor și eforturilor umane în rezolvarea a circa 80% din solicitările de asistență socială [65].

Referințe:

1. Proca L. Concepte privind serviciile sociale. Rolul autorităților administrației publice și altor actori sociali în organizarea și dezvoltarea serviciilor sociale pentru persoane în situații de dificultate. În: *Revista metodică-științifică trimestrială Administrarea publică*, nr. 4, octombrie-decembrie 2015, p.52.
2. *Ibidem*.
3. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.416-XIV din 28.05.1999 pentru aprobarea Strategiei de reformă a sistemului de asistență socială. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78-79 din 22.07.1999.
4. Proca L. *Op.cit.*, p.53.
5. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 126-128/428 din 23 iulie 2010.
6. http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/rezolutie_conferinta_2015.pdf
7. Rezoluția Conferinței internaționale științifico-practice din 10.09.2015 „Cinci ani de la ratificarea Convenției ONU cu privire la Drepturile persoanelor cu dizabilități. Analiza aspectelor juridice și practice”// http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/rezolutie_conferinta_2015.pdf
8. Pașa F., Pașa L. M. *Asistența socială în România*. Iași: Polirom, 2004, p.54.
9. Zamfir E., Zamfir C., *Politici sociale. România în context european*. București: Alternative, 1995, p.103.
10. *Ibidem*.
11. Romandăș N., Proca L., Odinoaka I. *Dreptul protecției sociale*. Chișinău, 2011, p.327.
12. Legea cu privire la serviciile sociale, art.6 alin. (1) lit. c). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 155-158 din 03.09.2010. Data intrării în vigoare: 03.03.2011.
13. *Ibidem*, art.7 alin. (1).
14. *Ibidem*, art.7 alin. (2).
15. *Ibidem*, art.1.
16. *Ibidem*.
17. A se vedea: Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr. 24 din 10.01.2007 cu privire la angajarea asistenților sociali. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 003 din 12.01.2007.
18. A se vedea: Romandăș N., Proca L., Odinoaka I. *Op.cit.*, p.350.
19. *Managementul de caz, Ghidul asistentului social*, aprobat prin Ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului nr.71 din 3.10.2008, Chișinău 2009, p.6.
20. *Ghid de aplicare practică. Mecanismul de referire a cazului în sistemul de servicii sociale*, aprobat prin Ordinul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului nr.55 din 12.06.2009. Chișinău, 2009, p.4.
21. *Ibidem*, p.5.
22. Romandăș N., Proca L., Odinoaka I. *Op.cit.*, p.345.
23. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-10 din 16.01.2015.
24. Regulamentul-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu, pct.3 (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014).
25. Legea asistenței sociale nr. 547-XV din 25.12. 2003, art.1. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 42-44 din 12.03.2004.
26. Hotărârea Guvernului nr. 802 din 28.10.2011 cu privire la instituirea Inspecției Sociale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 187-191 din 04.11.2011.
27. Regulamentul-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014), pct.7. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-10 din 16.01.2015.
28. *Ibidem*, pct. 37-50.
29. A se vedea: Standardul 9 din Anexa 2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr. 1034 din 31.12.2014.
30. A se vedea: Standardele 1-19 minime de calitate privind organizarea și funcționarea Serviciului de îngrijire socială la domiciliu (Anexa 2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014).
31. Regulamentul-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014) pct. 11.
32. *Ibidem*, pct.12.
33. A se vedea: Standardul 8 din Anexa 2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014.
34. Regulamentul-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1034 din 31.12.2014) pct. 53.
35. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.155-159 din 27.07.2012.
36. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-108 din 01.06.2012. Data intrării în vigoare: 01.01.2013.
37. Regulament-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală,” (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23 mai 2012), pct.4. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-108 din 01.06.2012.
38. *Ibidem*, pct.11.
39. *Ibidem*, pct.12.
40. *Ibidem*, pct.13-14.
41. *Ibidem*, pct.29-36.
42. A se vedea: Instrucțiunea privind modul de determinare a eligibilității pentru serviciul „Asistență personală” (Anexa la Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală”).
43. Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală,” (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23 mai 2012), pct.42-44.
44. *Ibidem*, pct. 47-52.
45. A se vedea: Standarde minime de calitate (1-6) pentru Serviciul social „Asistență personală” (Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23 mai 2012).
46. Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală,” (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23 mai 2012), pct.53-56.
47. Maria Bulgaru, Nicolaie Sali, Tatiana Gribincea. *Asistența socială în contextual transformărilor din Republica Moldova*. Chișinău: „Cu drag” SRL, 2008, p. 241.
48. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 282-289 din 26.09.2014.
49. Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea serviciului de asistență parientală profesionistă (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr.760 din 17.09.2014), pct.3.
50. *Ibidem*, pct.6.
51. *Ibidem*, pct.9.
52. *Ibidem*, pct.10- 19.
53. *Ibidem*, pct.5.
54. *Ibidem*, pct.20-30.
55. A se vedea: Standarde minime de calitate pentru Serviciul de asistență parientală profesionistă (Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului nr.760 din 17.09.2014), standardele 25-31.
56. *Ibidem*, standardele 20-24.
57. Acordarea indemnizației zilnice pentru copil se efectuează începând cu 1.01.2015.
58. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 160-163 din 30.09.2011.
59. Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 722 din 22.09.2011), pct. 3.
60. *Ibidem*, pct.4.
61. *Ibidem*, pct.5.
62. A se vedea: standardele 1-9 (Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 722 din 22.09.2011).
63. A se vedea: standardele 10-11 (Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 722 din 22.09.2011).
64. Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” (Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 722 din 22.09.2011) pct. 62.
65. <http://mpsfc.gov.md/file/rapoarte/RSA%202015%2020.07.12MMPSPF.pdf>.

FAPTA PREJUDICIABILĂ ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA alin.(1¹), lit.a) ȘI c) alin.(2) art.349 DIN CODUL PENAL

Ghenadie PAVLIUC,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)

În studiul propus spre atenție se menționează: are un caracter obligatoriu legătura dintre săvârșirea infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹), lit.a) și c) alin.(2) art.349 CP RM și activitatea de serviciu sau obștească a victimei; lit.a) alin.(2) art.349 CP RM constituie o normă specială față de alin.(3) art.78 din Codul contravențional sau art.152 CP RM; nu momentul producerii prejudiciului adus sănătății este cel care marchează consumarea infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Acest moment marchează epuizarea infracțiunii în cauză; în cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, etapa de tentativă este posibilă etc.

Cuvinte-cheie: violență; opunerea de rezistență; nimicire; deteriorare; momentul de consumare a infracțiunii; tentativa de infracțiune.

* * *

Within the study brought to your attention are presented the following important facts with regard to the prejudicial act of the offences specified in par.(1¹) and lett.a) and c) par.(2) art.349 PC RM: the juxtaposition of the actual perpetration of the offences referred to at par.(1¹) and lett.a) and c) par.(2) art.349 PC RM and the victims' work activity and civic duty is obligatory; lett.a) par.(2) art.349 PC RM is a special norm in relation to par.(3) art.78 from the Contravention Code or art.152 PC RM; the actual moment of damage to the health of the victim do not also announce the end of the offence specified in lett.a) par.(2) art.349 PC RM. This marks only the end of the offence in question, while, the offence under lett.a) par.(2) art.349 PC RM may also involve the stage of attempt etc.

Keywords: violence; resisting arrest; destruction; damage; the end of offence; attempted offence.

Înainte de a trece la examinarea propriu-zisă a faptei prejudiciabile prevăzute la **alin.(1¹) art.349 CP RM**, precizăm că această normă a apărut ca urmare a adoptării Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [1]. Până la intrarea în vigoare a acestei legi, fapta descrisă la alin.(1¹) art.349 CP RM atrăgea răspunderea în baza normelor generale: alin.(2) art.78 sau art.104 din Codul contravențional ori art.197 CP RM.

Din dispoziția alin.(1¹) art.349 CP RM, rezultă că fapta prejudiciabilă analizată se concretizează în oricare din următoarele două modalități normative: 1) fie aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, fie aplicarea unei asemenea violențe asupra persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea sau curmarea unei infracțiuni, sau a unei fapte antisociale; 2) fie nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Cu referire la prima din aceste modalități, potrivit pct.5.1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004, „violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei constă fie în cauzarea intenționată a leziunilor corporale, care nu au drept urmare dereglarea de scurtă durată a sănătății, sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă, fie în aplicarea inten-

ționată a loviturilor sau săvârșirea altor acte de violență care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat un pericol pentru viața sau sănătatea victimei” [2]. O definiție asemănătoare cu vocație de interpretare oficială găsim în pct.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004 [3]. Asemenea definiții sunt potrivite pentru a caracteriza conținutul noțiunii omonime utilizată la alin.(1¹) art.349 CP RM.

Așa cum reiese din dispoziția acestei norme, violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate trebuie să fie îndreptată împotriva persoanei victimei, nu împotriva bunurilor acesteia. Din această cauză, avem rezerve față de soluția de calificare din următoarea speță: *M.E. a fost condamnat în baza alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 04.03.2015, aproximativ la ora 15.05, acesta se afla la intrarea în sediul Inspectoratului de Poliție al mun. Bender. Întâlnindu-se cu S.S., ofițer operativ de serviciu din cadrul acestui inspectorat, și cu R.D., ofițer de urmărire penală al Serviciului de urmărire penală al Inspectoratului de Poliție al mun. Bender, M.E. a aplicat asupra acestora violența exprimată în ruperea a câte un epolet de la uniforma de serviciu* [4]. În cazuri similare, s-a considerat că violența în sensul alin.(1¹) art.349 CP RM se exprimă în „tragerea de sacoul de la uniforma de serviciu, urmată de ruperea nasturilor și epoleților de la uniforma de serviciu” [5]; „deteriorarea unui epolet și a fermoarului de la uniforma de serviciu” [6]; „ruperea scurtei de la uniforma de serviciu” [7]. Bineînțeles, în niciunul din aceste cazuri, nu putea fi aplicat alin.(1¹) art.349 CP RM.

Dintr-o altă cauză, această normă nu putea fi aplicată nici în următoarea speță: *F.M. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349*

CP RM. În fapt, la 03.07.2010, acesta l-a lovit lateral cu automobilul pe M.A., șef al Secției supraveghere și securitate internă a Direcției Investigații și Securitate Internă a MAI. Drept urmare, victima a fost agățată și târâtă de automobil pe o distanță de aproximativ 50 m. Ulterior, M.A. a fost îmbrâncit de către F.M. din automobil în timpul deplasării acestuia. Ca rezultat, M.A. a suferit o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății [8]. În cazul examinat, posibilitatea aplicării alin.(1^a) art.349 CP RM este infirmată atât de procedeele aplicate de făptuitor, care demonstrează că violența aplicată este periculoasă pentru viață sau sănătate (lovirea victimei cu automobilul; agățarea și târârea acesteia; îmbrâncirea victimei din automobilul aflat în mișcare), cât și de gradul de gravitate al urmărilor produse (vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății). În consecință fapta lui F.M. urma a fi calificată conform lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, nu în baza alin.(1^a) art.349 CP RM. O concluzie similară se impune în legătură cu următoarea speță: C.I. a fost condamnat potrivit alin.(1^a) art.349 CP RM. În fapt, la 29.06.2012, aproximativ la ora 13.30, nefiind necuplat cu centura de siguranță, acesta se deplasa cu un automobil care avea geamuri fumurii pe str. Lenin, or. Comrat. Ignorând indicatorul rutier care interzicea virajul, C.I. a virat pe str. Tretiacov. În consecință, automobilul lui C.I. a fost stopat de către B.A., colaborator al poliției rutiere. Acesta i-a solicitat lui C.I. să prezinte permisul de conducere și actele privitoare la automobil. Însă, C.I. a refuzat să le prezinte. Ulterior, de B.A. și C.I. s-a apropiat S.O., colaborator al poliției rutiere. Și acesta i-a solicitat lui C.I. să prezinte permisul de conducere și actele privitoare la automobil. În scopul sistării activității de serviciu a lui S.O., C.I. a demarat și l-a lovit pe acesta cu automobilul în coapsă. Căzând, S.O. a fost agățat de automobil. Continuându-și deplasarea, C.I. l-a târât pe S.O. pe o anumită distanță. În cele din urmă, S.O. a căzut pe asfalt, suferind o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății [9].

În următoarea speță, gradul de gravitate a urmărilor produse denotă lipsa temeiului aplicării răspunderii potrivit alin.(1^a) art.349 CP RM: C.P. a fost condamnat în baza alin.(1^a) art.349 CP RM. În fapt, acesta a fost citat de către M.V., șeful postului de poliție C. al Comisariatului de poliție al raionului Soroca, în scopul prezentării explicațiilor în legătură cu săvârșirea de către C.P. a unei contravenții. C.P. a ignorat citația în cauză. La 01.08.2012, aproximativ la ora 13.45, acesta se afla pe str. Dimitrie Bolintineanu, or. Soroca. În acel moment, în locul respectiv, M.V. se afla în exercitarea atribuțiilor de serviciu pentru menținerea ordinii publice și combaterea criminalității. M.V. i-a solicitat lui C.P. să-l urmeze la sediul Comisariatului de poliție al raionului Soroca, pentru a prezenta explicații legate de cauza contravențională aflată în gestiunea lui M.V. Însă, C.P. a refuzat să se conformeze. Opunând rezistență, acesta i-a răsucit lui M.V. degetul mare de la mâna stângă. Ca rezultat, lui M.V. i-a fost cauzată o vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății [10]. O concluzie asemănătoare se impune în legătură cu alte spețe în care alin.(1^a) art.349 CP RM a fost aplicat, deși victima a suferit o dereglare a sănătății de scurtă durată [11].

Într-un exemplu de altă natură, alin.(1^a) art.349 CP RM a fost aplicat pentru lovirea victimei în piept [12]. Însă nu a fost stabilit niciun indiciu care ar confirma că violența aplicată pe această cale a fost nepericuloasă pentru viață sau sănătate. Nu este clar de ce fapta a fost calificată conform alin.(1^a) art.349 CP RM, și nu potrivit lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Or, putem cel puțin prezuma că lovitura (chiar și singulară), aplicată într-o regiune vitală a corpului, poate prezenta pericol pentru viață sau sănătate.

În altă ordine de idei, într-o speță, alin.(1^a) art.349 CP RM a fost aplicat pentru lovirea victimei cu palma peste față, ca rezultat fiindu-i cauzate dureri fizice [13]. Totuși, în opinia lui S.Brînza, palmuirea poate constitui și o formă de insultă (injurie) [14]. Iar insulta nu intră sub incidența variantei în vigoare a art.349 CP RM. Așadar, care este criteriul care permite delimitarea palmuirii ca formă a violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate de palmuirea ca formă a insultei? S.V. Tasakov afirmă just că acest criteriu îl reprezintă orientarea intenției făptuitorului: „Insulta care adoptă forma palmuirii trebuie deosebită de acțiunea de violență exprimată în palmuire. Astfel, în cazul acțiunii de violență exprimată în palmuire, intenția făptuitorului este îndreptată spre cauzarea durerii, nu spre lezarea onoarei și demnității victimei” [15]. Prin prisma acestei opinii, avem rezerve privind temeinicia aplicării într-o speță a alin.(1^a) art.349 CP RM pentru cauzarea unor suferințe psihice ca urmare a împoșcării victimei în față cu soluție de verde de briliant [16]. Cel mai probabil, în această situație, intenția făptuitorului a constat în a leza onoarea și demnitatea victimei. Deci se impunea aplicarea răspunderii potrivit alin.(1) art.353 din Codul contravențional.

În alt context, pentru calificarea faptei conform alin.(1^a) art.349 CP RM este irelevant dacă făptuitorul a activat direct și personal asupra victimei, ori a recurs la un mijloc sau instrument indirect. De exemplu, într-o speță, alin.(1^a) art.349 CP RM a fost aplicat pentru asmuțirea unui câine care a mușcat victima de câteva ori, provocându-i leziuni corporale fără un prejudiciu adus sănătății [17]. De regulă, pentru calificarea faptei conform alin.(1^a) art.349 CP RM, nu importă dacă mijloacele sau instrumentele aplicate sunt: animate sau neanimate; apte să lezeze integritatea corporală a victimei prin ele însele (idonee) sau prin întrebuințarea lor în anumite moduri, împrejurări sau condiții. Asemenea împrejurări pot fi luate în considerare doar la individualizarea pedepsei. În cazul de excepție prevăzut la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM, aplicarea mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane are un efect de agravare a răspunderii penale.

În altă situație, în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [18], se propune ca, alături de aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate, să fie incriminată opunerea de rezistență. Actualmente, alin.(2) art.353 din Codul contravențional prevede răspunderea pentru opunerea de rezistență procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, unei alte persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al

datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității. Anterior, la art.204¹ CP RM din 1961 se stabilea răspunderea pentru: opunerea de rezistență colaboratorului poliției, altui lucrător din organele afacerilor interne sau unei persoane aflate în exercițiul datoriei de serviciu sau obștești pentru menținerea ordinii publice și combaterea criminalității, săvârșită în mod repetat în decursul unui an după aplicarea sancțiunilor administrative pentru acțiuni similare (alin.(1)); opunerea de rezistență colaboratorului poliției, altui lucrător din organele afacerilor interne sau unei persoane în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, însoțită de violență sau de amenințarea cu aplicarea forței (alin.(2)).

Susținem incriminarea opunerii de rezistență persoanei cu funcție de răspundere, în legătură cu exercitarea atribuțiilor funcționale, care este propusă în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [19]. Această oportunitate este dictată și de unele exemple din practica judiciară, când nu alin.(2) art.353 din Codul contravențional, ci art.349 CP RM este aplicat pentru opunerea de rezistență persoanei aflate în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității [20]. Nu poate fi ignorat nici argumentul invocat de V.T. Batâcico: „De regulă, rezistență se opune în cazul încercării reprezentantului autorității publice de a preveni sau curma acțiunile ilicite, al reținerii infractorului sau contravenientului etc. Nu întotdeauna, aplicarea violenței asupra reprezentantului autorității publice presupune rezistență opusă acestuia. Violența poate fi aplicată și în alte situații (de exemplu, pentru a-l constrânge pe reprezentantul autorității publice să renunțe la îndeplinirea obligațiilor de serviciu)” [21]. Până la urmă, rezultă că nu este atât de esențială deosebirea dintre aplicarea violenței în lipsa opunerii de rezistență și opunerea de rezistență. Nu atât de esențială, încât, într-un caz, să fie aplicată răspunderea penală, iar, în alt caz – răspunderea contravențională.

În plan comparativ, menționăm că opunerea de rezistență în cadrul ultrajului este incriminată în: alin.(1) art.270 din Codul penal al Letoniei [22]; alin.(2) art.356 din Codul penal al Nigeriei [23]; lit.b) art.253 din Codul penal al Keniei [24]; lit.b) art.240 din Codul penal al Republicii Kiribati [25]. Considerăm mai potrivit pentru recepționare modelul oferit de legiuitorul eston. La art.182 din Codul penal al Estoniei [26], se utilizează sintagma „opunerea de rezistență... însoțită de violență”. Sintagme similare se folosesc în art.285, 287 și 365 CP RM. Să nu uităm că, înainte de adoptarea Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.12.2008 [27], în art.285, 287 și 365 CP RM lipsea remarca privind caracterul violent al opunerii de rezistență. În *Nota informativă* la proiectul acestei legi se menționează punctul de vedere al experților Consiliului Europei cu privire la oportunitatea invocării remarcii respective: „Sintagma „opunerea de rezistență reprezentanților autorităților” va fi compatibilă cu Convenția Europeană pentru Apărarea

Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului [28] doar dacă este vorba despre opunerea de rezistență însoțită de violență. Altfel, rezistența pașnică poate fi considerată doar o exprimare sau o manifestare, fără violență, a opoziției față de autorități, ceea ce constituie un drept garantat de art.10 și 11 din Convenție” [29]. În consecință, susținem incriminarea la art.349 CP RM a opunerii de rezistență violentă persoanei cu funcție de răspundere.

În același timp, considerăm că această faptă ar trebui incriminată nu alături de aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate, așa cum se propune în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [30]. Or, în cazul opunerii de rezistență violentă, violența care însoțește opunerea de rezistență poate fi nu doar nepericuloasă pentru viață sau sănătate. Ea poate fi și periculoasă pentru viață sau sănătate. Acest aspect este luat în considerare în art.316 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Armeniei [31]. În acest articol, opunerea de rezistență violentă este incriminată în alin.(2), aparte de alin.(1) și (3) care se referă la violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate și, respectiv, la violența periculoasă pentru viață sau sănătate.

În alt context, opunerea de rezistență în accepțiunea Proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [32] trebuie deosebită de unele fapte prevăzute de alin.(3) art.224, alin.(16) art.287 și art.336 din Codul contravențional, care implică nesupunerea sau nesubordonarea dispozițiilor sau cerințelor legale ale unei persoane cu funcție de răspundere.

Avem rezerve față de soluția aplicării într-o speță a art.336 din Codul contravențional, printre altele, *pentru aplicarea loviturilor asupra colaboratorului de poliție* [33]. Cu certitudine, o asemenea faptă depășește sfera de aplicare a art.336 din Codul contravențional, intrând sub incidența alin.(1¹) sau lit.a) alin.(2) art.349 CP RM.

Caracterizând manifestările de nesupunere sau nesubordonare dispozițiilor sau cerințelor legale ale unei persoane cu funcție de răspundere, doctrinarii utilizează noțiunea „opunere pasivă”, care presupune comiterea de către făptuitor a unei inacțiuni ce nu poate fi însoțită de violență [34]. Aceeași idee (deși se referă la o altă infracțiune) rezultă din explicația formulată la pct.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19.06.2006 [35]: „Prin «opunere de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice» se înțelege săvârșirea unor acțiuni fizice active de opunere de rezistență, care se realizează în procesul comiterii actelor de huliganism. Ignorarea cerințelor persoanelor indicate de a înceta activitatea huliganică nu constituie opunere de rezistență. Numai intervenția fizică, folosirea forței pentru curmarea acțiunilor fizice se consideră opunere de rezistență”. Adaptând această explicație temei studiului de față, conchidem că forma pasivă a conduitei infracționale, alături de caracterul nonviolent al acesteia, constituie criteriile principale care permit delimitarea faptelor prevăzute la alin.(3) art.224, alin.(16) art.287 și art.336 din Codul contravențional de

opunerea de rezistență în accepțiunea Proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [36].

În alt context, așa cum am afirmat *supra*, cea de-a doua modalitate normativă a faptei prejudiciabile prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM se exprimă fie în nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate, fie în nimicirea bunurilor persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. Același conținut îl are fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunii prevăzute la **lit.c) alin.(2) art.349 CP RM**.

Noțiunea „nimicirea bunurilor” din alin.(1¹) art.349 CP RM este similară cu noțiunea „distrugerea bunurilor” care este utilizată, printre altele, la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM. Din pct.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005 [37], rezultă că prin „distrugerea bunurilor” se înțelege aducerea bunurilor „într-o asemenea stare, încât ele își vor pierde completamente calitatea și valoarea, nepunând fi utilizate conform destinației chiar după efectuarea reparației”. Definițiile noțiunii „nimicirea (distrugerea) bunurilor” din literatura de specialitate nu diferă mult de această explicație cu vocație de interpretare oficială [38].

Noțiunea „nimicirea (distrugerea) bunurilor” urmează a fi delimitată de noțiunea complementară „deteriorarea bunurilor”. Din pct.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005 [39], putem deduce că prin „deteriorarea bunurilor” se înțelege aducerea bunurilor într-o asemenea stare „încât li se va înrăutăți calitatea și va fi exclusă sau limitată utilizarea acestor bunuri fără o reparație prealabilă”.

În următoarea speță, deteriorarea bunurilor a fost confundată cu nimicirea bunurilor: *M.V. a fost condamnat conform alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 06.11.2009, între orele 17.00-17.30, acesta se afla în centrul s. Bădragii Noi, r-nul Edineț. În scopul sistării activității de serviciu a lui C.L., ofițer operativ de sector al Comisariatului de poliție al r-nului Edineț, M.V. a comis nimicirea bunurilor lui C.L. Această „nimicire” s-a exprimat în deteriorarea ușii automobilului lui C.L., ca urmare a aplicării de către M.V. a loviturilor cu piciorul [40]. În cazuri asemănătoare, „nimicire” este considerată: smulgerea epoleților de la uniforma de serviciu a victimei [41]; ruperea bluzei de la uniforma de serviciu [42]; lovirea automobilului de serviciu cu toporul și încercarea de a incendia automobilul respectiv [43].*

Cu această ocazie, precizăm că varianta în vigoare a alin.(1¹) art.349 CP RM nu este aplicabilă în cazul deteriorării bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere sau ale rudelor ei apropiate în scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului acestei activități în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea perso-

nei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. În astfel de ipoteze, după caz, se aplică art.104 din Codul contravențional sau art.197 CP RM.

Drept urmare, considerăm incompletă soluția de calificare din următoarele spețe: *M.V. și M.I. au fost condamnați în baza alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 20.04.2013, aproximativ la ora 19.30, aceștia se aflau la intersecția dintre traseul Chișinău-Ungheni și str. Serghei Lazo din or. Strășeni. Urmărind sistarea activității de serviciu a lui V.M., polițist-șofer al Batalionului de reacționare operativă al Direcției de Poliție a mun. Chișinău, M.V. și M.I. i-au aplicat lui V.M. multiple lovituri cu pumnii și picioarele în diferite regiuni ale corpului. Ca rezultat, i-au provocat victimei dureri fizice și i-au deteriorat uniforma de serviciu [44]; C.I. a fost condamnat conform alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 11.07.2010, aproximativ la ora 02.00, C.I., P.I. și A.R. se aflau pe strada centrală a s. Cobusca Veche, r-nul Anenii Noi. Aceștia le-au aplicat lovituri în diferite părți ale corpului lui D.Z., A.P., L.P. și O.C., colaboratori de poliție ai grupei operative din cadrul Comisariatului de poliție al r-nului Anenii Noi, care se aflau în exercițiul funcției. Ca rezultat, lui D.Z., L.P. și O.C. le-au fost cauzate leziuni corporale fără un prejudiciu al sănătății. Lui A.P. i-a fost deteriorată uniforma de serviciu [45].* Deteriorarea uniformei de serviciu a victimei nu poate fi absorbită de infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM. Deteriorarea uniformei de serviciu depășește cadrul acestei infracțiuni, intrând sub incidența art.104 din Codul contravențional sau a art.197 CP RM.

Asemenea exemple din practica judiciară demonstrează oportunitatea completării art.349 CP RM, astfel încât acesta să fie aplicabil în ipoteza deteriorării bunurilor victimei, în scopul sistării activității de serviciu sau în scopul schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane. Cu această ocazie, menționăm că în Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative [46], se propune ca la alin.(2) art.349 CP RM să fie stabilită răspunderea pentru deteriorarea sau nimicirea bunurilor persoanei cu funcție de răspundere, ale persoanei publice sau ale rudelor apropiate ale acestora, în scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere ori a persoanei publice sau în scopul schimbării caracterului acestei activități în interesul făptuitorului sau al altei persoane. În acest mod, se va reveni la concepția care a fost promovată în alin.(1) art.206² CP RM din 1961: „deteriorarea sau nimicirea premeditată a bunurilor unui colaborator al poliției, ale altui lucrător din organele afacerilor interne sau ale rudelor lor, săvârșită în legătură cu exercitarea de către ei a îndatoririlor de serviciu sau obștești pentru menținerea ordinii publice și combaterea criminalității”. În principiu, aceeași concepție este consacrată în alin.(2) art.257 „Ultrajului” din Codul penal al României din 2009 [47]: „săvârșirea unei infracțiuni împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat ori asupra bunurilor acestuia (*subl. ne aparține*), în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu”. Modelele asemănă-

toare găsim în alte dispoziții care corespund cu art.349 CP RM: lit.(A) art.2921.03 din Codul penal al statului Ohio [48]; art.5 din cap. 11.56 al Codului penal al statului Alaska [49].

În alt context, accentuăm că are un caracter obligatoriu legătura dintre săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM și activitatea de serviciu sau obștească a victimei. De exemplu, într-o speță, *infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.349 CP RM a fost săvârșită în legătură cu încercarea cetățeanului P.D. de a curma comiterea de către G.S. și G.V. a unei pungășii, precum și de a-i împiedica pe aceștia să părăsească locul comiterii faptei* [50]. În lipsa legăturii dintre săvârșirea infracțiunii și activitatea de serviciu sau obștească a victimei, alin.(1¹) art.349 CP RM nu poate fi reținut la calificare. În asemenea cazuri, la calificare se va reține norma generală: alin.(2) art.78 sau art.104 din Codul contravențional ori art.197 CP RM.

De fiecare dată, la calificare, urmează să se verifice dacă au fost încălcate sau nu reglementările care stabilesc condițiile și limitele îndeplinirii de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești.

În legătură cu acest aspect, prezintă interes argumentele oferite de Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție: „Este greșită concluzia instanței de apel privind inaplicabilitatea alin.(1¹) art.349 CP RM. Potrivit alin.(5) art.25 al Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2012 [51], în realizarea atribuțiilor de serviciu polițistul are următoarele împuterniciri: să oprească în trafic și să efectueze controlul permiselor de conducere ale conducătorilor de vehicule, al certificatelor de înmatriculare (înregistrare) a vehiculelor, al actelor cu caracter permisiv în cazul încălcării regulilor de circulație, existenței probelor de încălcare a legislației sau desfășurării unei operațiuni speciale, precum și în vederea verificării legalității transporturilor de mărfuri și persoane, identificării persoanelor și a vehiculelor aflate în căutare, interzicerii exploatarei vehiculelor a căror stare tehnică prezintă pericol pentru siguranța traficului (pct.15); să gestioneze registre informaționale instituționale, fișiere de date și sisteme informaționale și registre de stat conținând informația necesară pentru îndeplinirea atribuțiilor Poliției, cu respectarea legislației în domeniul protecției datelor cu caracter personal și cu privire la registre (pct.16). Totodată, extrasul din baza de date a unităților de transport aflate în căutare confirmă că, la momentul săvârșirii infracțiunii, colaboratorii de poliție S.V. și O.S., care au stopat automobilul făptuitorului B.I., cunoșteau cu certitudine că automobilul respectiv se află în căutare și că asupra acestuia a fost aplicat un sechestrul. În textul sentinței, instanța de fond a menționat corect: acționând în limitele atribuțiilor de serviciu, colaboratorii de poliție S.V. și O.S. au stopat automobilul lui B.I. și, constatând că acesta se afla în căutare, i-au solicitat lui B.I. să-i urmeze către parcare specială din or. Ialoveni; însă, B.I. nu s-a conformat cerinței enunțate și, după ce a aplicat violența asupra lui S.V. și O.S., a părăsit locul infracțiunii... Sentința instanței de fond trebuie

menținută, având în vedere că fapta lui B.I. intră sub incidența alin.(1¹) art. 349 CP RM” [52].

În aceeași ordine de idei, prezintă interes argumentele invocate în următoarea speță: „Potrivit Legii privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 19.10.2012 [53], în exercițiul funcției, subiecții legii aplică mijloace speciale, conform nomenclatorului, pentru respingerea atacurilor asupra oamenilor, asupra propriei persoane și a altor persoane antrenate în asigurarea ordinii și siguranței publice și în combaterea criminalității (lit.a) alin.(1) art.7); se interzice aplicarea mijloacelor speciale împotriva minorilor; în cazul când vârsta acestora este evidentă sau este cunoscută, împotriva femeilor, a persoanelor în etate și a persoanelor cu semne vizibile de invaliditate, cu excepția cazurilor când aceștia atacă subiectul legii ori altă persoană, inclusiv în grup ori cu utilizarea armelor, când opun rezistență periculoasă pentru viața și sănătatea oamenilor; dacă acțiunile de acest gen nu pot fi curmate pe alte căi și cu alte mijloace (lit.a) alin.(1) art.8). Colaboratorii de poliție C.A. și T.V. i-au aplicat cătușele lui C.L. după ce aceasta l-a mușcat pe T.V. de mână și după ce nu a reacționat la solicitarea colaboratorilor de poliție să nu mai manifeste un comportament neadecvat. În aceste condiții, C.A. și T.V. au avut dreptul să aplice cătușele pentru a respinge atacul asupra lor” [54].

În următoarea speță, motivarea soluției de calificare nu mai conține astfel de argumente normative: Ș.S. și C.I. au fost învinuiți de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, în seara zilei de 24.01.2010, colaboratorii din cadrul Comisariatului de poliție al r-nului Râșcani, ofițerul operativ de sector C.M. și șeful poliției criminale B.C., fiind în exercițiul atribuțiilor funcționale, au întreprins anumite acțiuni operative de investigație. Ca rezultat al acestora, au apărut dubii rezonabile în legătură cu aceea că locuitorul s. Pârjota, r-nul Râșcani, C.I. ar fi săvârșit o infracțiune. În scopul descoperirii infracțiunii și al întreprinderii măsurilor care nu suferă amânare, în aceeași zi, aproximativ la ora 21.20, C.M. și B.C. au hotărât să efectueze cercetarea la fața locului a domiciliului lui C.I. Intrând în casa acestuia, C.M. și B.C. s-au prezentat și au explicat scopul prezenței lor. În acel moment, în vizită la C.I. se afla Ș.S. Fiind în stare de ebrietate, C.I. și Ș.S. nu au permis efectuarea cercetării la fața locului. Aplicând forța fizică asupra lui C.M. și B.C., C.I. și Ș.S. i-au alungat în stradă. Ca rezultat, victimele au suferit leziuni corporale fără cauzarea unui prejudiciu sănătății [55]. În legătură cu fapta descrisă în această speță, urma să se verifice dacă au fost încălcate sau nu dispozițiile Codului de procedură penală, care stabilesc condițiile și limitele îndeplinirii de către victimă a obligațiilor legate de efectuarea acțiunii procesuale de cercetare la fața locului, și anume: alin.(7) art.11, alin.(2) art.12, pct.6) alin.(2) art.57, art.118 etc. Numai în situația în care s-ar fi stabilit că – după formă și după conținut – acțiunea procesuală în cauză a fost efectuată în strictă corespundere cu aceste dispoziții, nu ar fi existat nicio îndoială privind temeinicia aplicării alin.(1¹) art.349 CP RM pentru fapta comisă de Ș.S. și C.I.

Observații similare pot fi făcute în legătură cu motivarea soluției de calificare din următoarea speță: *R.E. a fost condamnată potrivit alin.(1^a) art.349 CP RM. În fapt, la 03.07.2013, aproximativ la ora 13.40, aceasta se afla în apropiere de intersecția dintre str. Armenească și str. Miropolit Varlaam, mun. Chișinău. R.E. comercializa fructe și legume în fața automobilului său personal, care era parcat neregulamentar în raza de acțiune a indicatorului rutier „Oprire interzisă”. Aflat în exercițiul funcțiunii, de acest automobil s-a apropiat C.I., ofițer de serviciu al Inspectoratului de poliție al sectorului Centru, mun. Chișinău. Apoi, acesta a început să demonteze placa de înmatriculare a automobilului lui R.E. Urmărind să sisteze activitatea de serviciu a lui C.I., R.E. l-a mușcat de brațul stâng. Ca rezultat, victimei i-au fost provocate leziuni corporale fără un prejudiciu adus sănătății* [56]. În acest caz, în motivarea soluției de calificare ar fi trebuit să se invoce prevederile: 1) cap. III din Anexa nr.3 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere, nr.357 din 13.05.2009 [57]: indicatorul rutier 3.31 „Oprire interzisă” interzice oprirea și staționarea vehiculelor; 2) art.238 din Codul contravențional: oprirea în locurile interzise se sancționează cu avertisment sau cu amendă de 5 unități convenționale (alin.(1)); staționarea sau parcare în locurile interzise se sancționează cu amendă de până la 10 u.c. cu aplicarea a 2 puncte de penalizare (alin.(2)); 3) art.385 din Codul contravențional: agentul constatat este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de Codul contravențional (alin.(1)); este desemnat ca agent constatat funcționarul din autoritățile indicate la art.400-423⁷ din Codul contravențional, împuternicit cu atribuții de constatare a contravenției și/sau de sancționare (alin.(2)); 4) art.400 din Codul contravențional: contravențiile prevăzute la art.238 din Codul contravențional se examinează de poliție (alin.(1)); sunt în drept să examineze cauze contravenționale și să aplice sancțiuni în limitele competenței șefii de direcții și adjuncții lor, șefii inspectoratelor de poliție și adjuncții lor, șefii secțiilor de poliție, șefii sectoarelor de poliție, șefii posturilor de poliție, ofițerii principali de sector, ofițerii superiori de sector, ofițerii de sector, angajații secțiilor securitate publică, angajații serviciilor patrulare, angajații secțiilor supraveghere transport și circulație rutieră, angajații serviciilor supraveghere tehnică și accidente rutiere ale inspectoratelor de poliție, angajații Inspectoratului național de patrulare și ai Inspectoratului național de investigații din cadrul Inspectoratului General al Poliției (alin.(2)); 5) lit.e) art.432 din Codul contravențional: agentul constatat este în drept să aplice, în limitele competenței, măsura procesuală de constrângere de reținere a vehiculului; 6) art.439 din Codul contravențional: vehiculul poate fi adus la stația de parcare specială sau pe teritoriul subdiviziunii de poliție în cazul în care a fost lăsat într-un loc interzis pentru parcare (lit.b) alin.(2)); în cazul indicat la lit.b) alin.(2) art.439 din Codul contravențional, folosirea vehiculului poate fi interzisă și prin ridicarea tăblițelor cu numărul de înmatriculare (alin.(7)).

În altă ordine de idei, pentru a evita repetările inu-

tile, sub celelalte aspecte care țin de problema legăturii dintre activitatea de serviciu sau obștească a victimei și săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1^a) art.349 CP RM, facem trimitere la analiza problemei similare pe care am efectuat-o mai sus, cu ocazia examinării faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM (desigur, ținând cont de nuanțele care diferențiază cele două infracțiuni).

Trecând la investigarea altor aspecte legate de fapta prejudiciabilă prevăzută la alin.(1^a) art.349 CP RM, ne vom referi la momentul de consumare a infracțiunii corespunzătoare, atunci când aceasta este una formală. În ipoteza dată, infracțiunea se consideră consumată din momentul aplicării violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate. O asemenea opinie este susținută în literatura de specialitate [58].

Menționăm că, în art.184 (care corespunde cu alin.(1^a) art.349 CP RM) din Codul penal al României din 1865 [59], se utiliza sintagma „și chiar fără a rezulta rănire”. Astfel, producerea sau neproducerea leziunilor corporale era lipsită de relevanță sub aspectul consumării infracțiunii. Cât privește infracțiunea prevăzută la alin.(1^a) art.349 CP RM, întotdeauna leziunile corporale produse depășesc cadrul acesteia, marcând momentul de epuizare a infracțiunii prevăzute la alin.(1^a) art.349 CP RM.

În continuare, va fi examinată fapta prejudiciabilă prevăzută la **lit.a) alin.(2) art.349 CP RM**.

Aceasta rezidă fie în aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei cu funcție de răspundere ori a rudelor ei apropiate, fie în aplicarea unei asemenea violențe asupra persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale.

Potrivit pct.6 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004: „Prin „violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei” (alin.(1) art.188 CP RM) se are în vedere violența care s-a soldat cu vătămare medie sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat aceste urmări, comportă la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viață și sănătate. Sub incidența noțiunii „violență periculoasă pentru viață și sănătate” nimeresc și cazurile: de compresie a gâtului cu mâinile sau cu ajutorul unui șnur; de ținere îndelungată a capului victimei sub apă; de îmbrăcare pe capul victimei a unei pungi de polietilenă; de aruncare a victimei de la înălțime ori dintr-un mijloc de transport etc. Deși asemenea acțiuni violente pot să nu provoace nici moartea victimei, nici vătămarea medie sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății acesteia, totuși, datorită caracterului lor, ele creează un pericol real pentru viață și sănătate” [60]. Conform pct.13 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005 [61], „violență periculoasă pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(3) art.189 CP RM) presupune aplicarea intenționată a violenței care s-a soldat cu vă-

tămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”. Potrivit pct.5.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004 [62], „prin «violență periculoasă pentru viață sau sănătatea persoanei» se înțelege vătămarea intenționată gravă, medie ori ușoară a integrității corporale sau a sănătății...”. Așa cum se poate vedea, în toate aceste trei explicații, este diferit conținutul noțiunii „violență periculoasă pentru viață sau sănătatea persoanei”. Considerăm firesc ca gradul de intensitate a violenței periculoase pentru viață sau sănătate să varieze de la caz la caz, în funcție de specificul infracțiunii care presupune aplicarea unei asemenea violențe.

Într-o speță din practica judiciară se consideră că vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății se încadrează în noțiunea „violență periculoasă pentru viață sau sănătate” din dispoziția lit.a) alin.(2) art.349 CP RM: *B.V. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 10.09.2013, aproximativ la ora 02.43, acesta conducea motocicleta de model „Suzuki”, fără numere de înmatriculare, pe str: Alexandru cel Bun din or. Călărași. În același loc, la acel moment, A.I., inspector al Serviciului supraveghere tehnică și accidente rutiere al Serviciului Securitate Publică al Inspectoratului de poliție al r-nului Călărași, care se afla în cadrul unei grupe operative a Inspectoratului de poliție a raionului Călărași, i-a solicitat lui B.V. să se oprească. Scopul lui A.I. a constat în verificarea actelor lui B.V. În scopul sistării activității de serviciu a lui A.I., B.I. l-a tamponat intenționat pe acesta cu motocicleta. Ca rezultat, lui A.I. i-a fost cauzată o vătămare gravă periculoasă pentru viață, exprimată în: traumă craniocerebrală; plagă în regiunea capului; fractura bolții și bazei craniului; contuzie cerebrală* [63].

După părerea lui S.Brînza și V.Stati, „dacă gradul de intensitate al violenței corespunde celui pe care-l are vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, aceasta aplicându-se în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești, la calificare trebuie reținută numai prevederea de la lit.c) alin.(2) art.151 CP RM. Aplicarea răspunderii în baza lit.c) alin.(2) art.151 CP RM exclude calificarea suplimentară conform lit.a) alin.(2) art.349 CP RM... În cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, „prin «violență periculoasă pentru viață sau sănătate» se are în vedere violența al cărei grad de intensitate corespunde vătămării intenționate medii sau ușoare a integrității corporale sau a sănătății” [64]. Suntem solidari cu această opinie: sancțiunea de la alin.(2) art.349 CP RM stabilește pedeapsa cu închisoare de la 4 la 8 ani; sancțiunea de alin.(1) art.151 CP RM stabilește pedeapsa cu închisoare de la 5 la 10 ani. Comparând aceste cifre (care, implicit, reflectă gradul de pericol social al infracțiunilor corespunzătoare), ajungem la concluzia că vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății nu se încadrează în noțiunea „violență periculoasă pentru viață sau sănătate” din dispoziția lit.a) alin.(2) art.349 CP RM.

Așadar, lit.a) alin.(2) art.349 CP RM consti-

tuie o normă specială față de alin.(3) art.78 din Codul contravențional sau art.152 CP RM. În aceste condiții, nu este clar de ce nu a fost aplicată lit.a) alin.(2) art.349 CP RM în speța următoare: *B.V. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(2) art.152 CP RM, adică a vătămării intenționate medii a integrității corporale sau a sănătății, săvârșite asupra unei persoane în legătură cu îndeplinirea de către ea a obligațiilor de serviciu sau obștești. În fapt, la 10.12.2006, aproximativ la ora 00.30, acesta se afla în fața primăriei s. Pepeni, r-nul Sângerei. Pentru săvârșirea unei contravenții, B.V. a fost reținut de către Ș.O., inspector al Secției poliției criminale a Comisariatului de poliție al raionului Sângerei. În legătură cu aceasta, B.V. i-a cauzat lui Ș.O. o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății* [65]. Fapta descrisă în această speță se exprimă în aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei cu funcție de răspundere în scopul sistării activității de serviciu a acestei persoane sau al schimbării caracterului acestei activități în interesul celui care aplică violența sau al altei persoane. Drept urmare, considerăm că B.V. trebuia să fie învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Tragerea acestuia la răspundere în baza lit.d) alin.(2) art.152 CP RM nu ia în considerare regula de calificare fixată la art.116 CP RM.

Precizăm că nici omorul nu se încadrează în noțiunea „violență periculoasă pentru viață sau sănătate” din dispoziția lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Depășind gradul de intensitate a violenței prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, omorul săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești atrage răspunderea conform lit.d) alin.(2) art.145 CP RM. În plan comparativ, este necesar de menționat că alin.(1) art.257 „Ultrajul” din Codul penal al României din 2009 [66] prevede răspunderea, printre altele, pentru omorul săvârșit împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercitiul autorității de stat, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții. În dispoziția similară din art.188 din Codul penal al României din 1865 [67], era utilizată sintagma „cu cuget de a omori”.

În alt context, în plan comparativ, potrivit art.237 (care corespunde cu lit.a) alin.(2) art.349 CP RM) din Codul penal al Albaniei [68], fapta prejudiciabilă se exprimă într-un atac sau în alte acțiuni violente. Menționăm că, în cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, în mod firesc, de cele mai dese ori, violența presupune atacarea victimei. În acest context, în unele spețe, la descrierea faptei, se utilizează termenul „atac” („atacare”) sau derivatele acestuia: *B.I. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 08.08.2013, aproximativ la ora 04.00, acesta se afla pe traseul Telenești-Cucioaia, la ieșirea din s. Mihălașa, r-nul Telenești. Fiind în stare de ebrietate, B.I. l-a atacat pe C.V. Deținând funcția de inspector de supraveghere tehnică și accidente rutiere al Inspectoratului de Poliție Telenești, la acel moment C.V. se afla în exercitiul funcțiunii în cadrul unei grupe operative. În scopul sistării activității de serviciu a lui C.V., B.I. i-a aplicat multiple lovituri*

cu pumnii și cu capul în față, în piept și în alte părți ale corpului. Ca rezultat, lui C.V. i-a fost provocată o dereglare a sănătății de lungă durată [69]; D.E. a fost învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM. În fapt, la 03.11.2009, între orele 15.30-16.30, acesta a fost surprins în flagrant delict. În vederea stabilirii circumstanțelor faptei comise, D.E. a fost adus într-un birou al Secției poliției orașenești a Comisariatului de poliție a r-nului Râșcani. În scopul sistării activității de serviciu a lui E.V., inspector operativ de sector din cadrul aceluiași comisariat, în a cărui competență se afla stabilirea circumstanțelor faptei comise de către D.E., acesta din urmă l-a atacat pe E.V. În mod concret, D.E. i-a aplicat victimei o lovitură cu pumnul în cap, a izbit-o de perete și a asmuțit asupra victimei un câine [70]; B.I. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, la 08.08.2013, aproximativ la ora 04.00, acesta se afla pe traseul Telenesti-Cucioaia, la ieșirea din s. Mihălașa, r-nul Telenesti. În același loc, în momentul respectiv, se găsea T.Gh., inspector de supraveghere tehnică și accidente rutiere din cadrul Inspectoratului de poliție al r-nului Telenesti. Acesta se afla în exercițiul funcțiunii în componența unei grupe operative. În scopul sistării activității de serviciu a lui T.Gh., B.I. l-a atacat, aplicându-i multiple lovituri cu capul și cu pumnii în față, în piept și în alte părți ale corpului. Ca urmare, victima a suferit o dereglare a sănătății de lungă durată [71].

Cu toate acestea, nu putem exclude cu totul posibilitatea aplicării lit.a) alin.(2) art.349 CP RM în ipotezele în care violența nu implică recurgerea la atac, adică nu implică fie caracterul agresiv al acțiunii făptuitorului, fie caracterul surprinzător pentru victimă al acțiunii făptuitorului, fie ambele aceste aspecte.

În altă ordine de idei, atragem atenția asupra formulării defectuoase cu care începe dispoziția alin.(2) art.349 CP RM: „Acțiunile prevăzute la alin...(1¹) însoțite de... aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanelor menționate la alin.(1)”. În legătură cu aceasta, menționăm că la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM nu este prevăzută o circumstanță agravantă a infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM. Pentru ca această idee a noastră să-și găsească configurarea adecvată, propunem recepționarea modelului consacrat în articolele corespondente din Codul penal al Federației Ruse [72] (art.318) și din Codul penal al Kazahstanului [73] (art.321). Acest model presupune incriminarea nu la o literă a unui alineat, dar la un alineat distinct a faptei care presupune aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate.

În ce privește problema legăturii dintre activitatea de serviciu sau obștească a victimei și săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, pentru a evita repetările redundante, facem trimitere la analiza problemei similare pe care am efectuat-o *supra*, cu ocazia examinării faptelor prejudiciabile prevăzute la alin.(1) și (1¹) art.349 CP RM (desigur, ținând cont de nuanțele care diferențiază infracțiunile prevăzute de aceste norme).

Trecând la investigarea altor aspecte legate de fapta prejudiciabilă prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM,

ne vom referi la momentul de consumare a infracțiunii corespunzătoare.

Considerăm că infracțiunea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM se consideră consumată din momentul aplicării violenței periculoase pentru viață sau sănătate. Această teză este susținută în practica judiciară: *infracțiunea prevăzută la lit.a) alin.(2) art.349 alin.(2) lit.a) Cod penal se consideră consumată din momentul aplicării violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei, indiferent dacă au survenit sau nu urmările prejudiciabile care implică prejudiciul adus sănătății* [74].

Argumentele în sprijinul unei atare interpretări sunt prezentate de S.Brînza și V.Stati: „Dacă legiuitorul ar fi dorit ca infracțiunea în cauză să fie materială, ar fi utilizat sintagma de genul «cu vătămarea ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății». Sintagme de o asemenea factură sunt folosite la lit.c) alin.(3) art.188, lit.d) alin.(2) art.278, lit.a) alin.(2) art.278¹, lit.b) alin.(3) art.280 și lit.c) alin.(5) art.295 CP RM. În toate aceste exemple, infracțiunea este materială. În contrast, la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, termenul «violenta» desemnează o acțiune. Pentru calificarea acestei acțiuni, nu este obligatorie survenirea urmărilor prejudiciabile. Teza contrară ar conduce la efecte nebanuite. Să exemplificăm doar două asemenea efecte: 1) la alin.(3) art.36 «Legitima apărare» din Codul penal se menționează: «Este în legitimă apărare și persoana care săvârșește fapta, prevăzută la alineatul (2), pentru a împiedica pătrunderea, însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, într-un spațiu de locuit sau într-o altă încăpere». Reiese oare că, în ipoteza aplicării violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei, această prevedere ar trebui să fie aplicată numai dacă violența în cauză s-a soldat cu urmări prejudiciabile?; 2) dacă violența ar fi indiciul unei infracțiuni materiale, înseamnă oare că, de exemplu, infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.188 CP RM este o infracțiune materială?» [75].

Fiind de acord cu acest punct de vedere, venim cu o observație în legătură cu o altă opinie exprimată vizavi de o ipoteză descrisă în legea penală rusă, similară cu cea descrisă la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM: „Aplicarea a violenței trebuie considerată și acțiunea care este săvârșită într-un volum parțial în comparație cu intenția făptuitorului. De exemplu, constituie violență periculoasă pentru viață sau sănătate încercarea făptuitorului de a lovi polițistul cu cuțitul, încercare de jucată datorită dezarmării făptuitorului” [76]. În cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, intenția făptuitorului este de a aplica violența periculoasă pentru viață sau sănătate. Nu momentul producerii prejudiciului adus sănătății este cel care marchează consumarea infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Acest moment marchează epuizarea infracțiunii în cauză. Producerea sau neproducerea prejudiciului adus sănătății poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei. Neproducerea prejudiciului adus sănătății nu echivalează cu întreruperea activității infracționale la etapa de tentativă.

Sub aspectul de care-l analizăm, în plan compa-

rativ, prezintă interes modelul consacrat în art.155 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Cehiei [77]: prejudiciul adus sănătății este privit ca circumstanță agravantă a faptei de violență săvârșite asupra funcționarului public.

Cele menționate *supra* nu trebuie să conducă spre ideea că etapa de tentativă nu este în genere posibilă în cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Existența unei astfel de posibilități o confirmă următoarea speță: *M.M. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la art.27 și lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. În fapt, acesta execută pedeapsa cu închisoarea în Penitenciarul nr.2 din or. Lipcani. La 10.10.2010, aproximativ la ora 21.00, M.M. se afla în sectorul pentru mături al penitenciarului în cauză. În acel moment, în locul respectiv, se găsea V.O., supraveghetor care se afla în exercițiul funcției la postul nr.2, conform orarului de serviciu. Urmărind sistarea activității de serviciu a lui V.O., M.M. a încercat să-l lovească cu o țevă metalică peste corp. Însă, nu a reușit să realizeze această acțiune până la capăt. Cauza a constituit-o intervenția unui alt supraveghetor, L.V., care i-a luat lui M.M. țeava din mână* [78]. În condiții similare, întreruperea activității infracționale la etapa de tentativă a fost stabilită în alte spețe [79].

Așadar, tentativa este posibilă nu doar în cazul infracțiunilor materiale. Ea este posibilă și în cazul infracțiunilor formale. Posibilitatea existenței tentativei o confirmă neproducerea nu neapărat a urmărilor prejudiciabile. O asemenea posibilitate o confirmă neproducerea efectului infracțiunii. Noțiunile „urmările prejudiciabile ale infracțiunii” și „efectul infracțiunii” nu sunt echivalente. Între aceste noțiuni există un raport de tipul „parte-întreg”. Conform art.27 CP RM, „se consideră tentativă de infracțiune acțiunea sau inacțiunea intenționată îndreptată nemijlocit spre săvârșirea unei infracțiuni dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, aceasta nu și-a produs efectul” (*subl. ne aparține*). Tentativa de infracțiune presupune că, din cauze independente de voința făptuitorului, intenția infracțională nu se realizează integral. Ea se realizează doar în parte. Partea nerealizată a intenției infracționale poate viza nu doar urmările prejudiciabile ale infracțiunii, ci și alte semne constitutive ale infracțiunii, care se referă la obiectul infracțiunii, la latura obiectivă a infracțiunii sau la subiectul infracțiunii.

Analiza faptei prejudiciabile în cazul infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹), lit.a) și c) art.349 CP RM ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) în alin.(1¹) art.349 CP RM, prin „violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate” se înțelege fie cauzarea intenționată a leziunilor corporale, care nu au drept urmare dereglarea de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă, fie aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acte de violență care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat un pericol pentru viața sau sănătatea victimei;

2) violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate trebuie să fie îndreptată împotriva persoanei victimei, nu împotriva bunurilor acesteia;

3) este oportună incriminarea opunerii de rezistență

violentă în art.349 CP RM, într-un alineat aparte de alineatele care se referă la violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate, și, respectiv, la violența periculoasă pentru viață sau sănătate;

4) forma pasivă a conduitei infracționale, alături de caracterul nonviolent al acesteia, constituie criteriile principale care permit delimitarea faptelor prevăzute la alin.(3) art.224, alin.(16) art.287 și art.336 din Codul contravențional de opunerea de rezistență prevăzută de alin.(2) art.349 CP RM în accepțiunea Proiectului de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

5) în alin.(1¹) art.349 CP RM, prin „nimicirea bunurilor” se înțelege aducerea bunurilor într-o asemenea stare, încât ele își vor pierde completamente calitatea și valoarea, neputând fi utilizate conform destinației chiar după efectuarea reparației;

6) alin.(1¹) art.349 CP RM nu este aplicabil în cazul deteriorării bunurilor fie ale persoanei cu funcție de răspundere sau ale rudelor ei apropiate în scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului acesteia activități în interesul făptuitorului sau al altei persoane, fie ale persoanei care își îndeplinește datoria obștească sau ale rudelor ei apropiate în legătură cu participarea persoanei care își îndeplinește datoria obștească la prevenirea ori curmarea unei infracțiuni sau a unei fapte antisociale. În astfel de ipoteze, după caz, se aplică art.104 din Codul contravențional sau art.197 CP RM;

7) este oportună completarea art.349 CP RM, astfel încât acesta să fie aplicabil în ipoteza deteriorării bunurilor victimei, în scopul sistării activității de serviciu sau în scopul schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane;

8) are un caracter obligatoriu legătura dintre săvârșirea infracțiunilor prevăzute la alin.(1¹), lit.a) sau c) art.349 CP RM și activitatea de serviciu sau obștească a victimei;

9) în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM, leziunile corporale produse depășesc cadrul acesteia, marcând momentul de epuizare a infracțiunii prevăzute la alin.(1¹) art.349 CP RM;

10) vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății nu se încadrează în noțiunea „violență periculoasă pentru viață sau sănătate” din dispoziția lit.a) alin.(2) art.349 CP RM;

11) lit.a) alin.(2) art.349 CP RM constituie o normă specială față de alin.(3) art.78 din Codul contravențional sau art.152 CP RM;

12) omorul nu se încadrează în noțiunea „violență periculoasă pentru viață sau sănătate” din dispoziția lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Depășind gradul de intensitate a violenței prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, omorul săvârșit în legătură cu îndeplinirea de către victimă a obligațiilor de serviciu sau obștești atrage răspunderea conform lit.d) alin.(2) art.145 CP RM;

13) nu putem exclude cu totul posibilitatea aplicării lit.a) alin.(2) art.349 CP RM în ipotezele în care violența nu implică recurgerea la atac, adică nu implică fie caracterul agresiv al acțiunii făptuitorului, fie caracterul surprinzător pentru victimă al acțiunii făptuitorului, fie ambele aceste aspecte;

14) în cadrul art.349 CP RM, este oportună incriminarea nu la o literă a unui alineat, dar la un alineat distinct a faptei care presupune aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate;

15) nu momentul producerii prejudiciului adus sănătății este cel care marchează consumarea infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM. Acest moment marchează epuizarea infracțiunii în cauză;

16) în cazul infracțiunii prevăzute la lit.a) alin.(2) art.349 CP RM, etapa de tentativă este posibilă.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=14 (vizitat 08.08.2015).
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=37 (vizitat 08.08.2015).
4. Sentința Judecătorei mun. Bender din 22.04.2015. Dosarul nr.1-30/15. <http://jbe.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
5. Sentința Judecătorei mun. Bender din 26.03.2015. Dosarul nr.1-28/15. <http://jbe.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
6. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 10.04.2015. Dosarul nr.1-120/15. <http://jcn.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
7. Sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 14.07.2014. Dosarul nr.1-52/14. <http://jdb.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2014. Dosarul nr.1ra-909/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 12.11.2014. Dosarul nr.1ra-1527/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
10. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 04.11.2014. Dosarul nr.1ra-1356/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
11. Sentința Judecătorei raionului Hâncești din 26.10.2011. Dosarul nr.1181/11. <http://jhn.justice.md> (vizitat 08.08.2015); *Prigovor Suda района Чадыр-Лунга от 3 февраля 2011 г. Дело № 1-12/11*. <http://jcg.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
12. Sentința Judecătorei raionului Soroca din 21.02.2014. Dosarul nr.1239/13. <http://jsr.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
13. Sentința Judecătorei sectorului Râșcani, mun. Chișinău, din 13.05.2015. Dosarul nr.1907/15. <http://jrc.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
14. Brînza S. *Infracțiunile prevăzute la art.146 și 147 CP RM: aspecte teoretice și practice*. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2014, nr.3, p.86-104.
15. Тасаков С.В. *Оскорбление личности (уголовно-правовой и нравственный аспекты)*. În: *Системность в уголовном праве*. Материалы II Российского Конгресса уголовного права (31 мая-1 июня 2007 г.). Москва: Проспект, 2007, p.397-399.
16. Sentința Judecătorei raionului Sângerei din 27.05.2015. Dosarul nr.134/15. <http://jsi.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
17. Sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 12.05.2015. Dosarul nr.122/15. <http://jdb.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
18. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 08.08.2015).
19. *Ibidem*.
20. Sentința Judecătorei raionului Căușeni din 21.11.2011. Dosarul nr.1260/11. <http://jcs.justice.md> (vizitat 08.08.2015);

Sentința Judecătorei raionului Strășeni din 03.11.2014. Dosarul nr.1-140/14. <http://jst.justice.md> (vizitat 08.08.2015); Sentința Judecătorei raionului Ungheni din 27.02.2014. Dosarul nr.1-23/14. <http://jun.justice.md> (vizitat 08.08.2015).

21. Батычко В.Т. *Уголовное право. Общая и Особенная части*. Таганрог: ТГРУ, 2006, p.296.
22. Krimināllikums. In: *Latvijas Vēstnesis*, 1998, no.199/200.
23. Criminal Code Act. Chapter 77. Laws of the Federation of Nigeria 1990. <http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-Tables.htm> (vizitat 08.08.2015).
24. Laws of Kenya. The Penal Code. Chapter 63. [http://www.kenyalawreport.co.ke/Downloads/Acts/Penal%20Code%20Cap%2063\(%202009Final%20Final\).pdf](http://www.kenyalawreport.co.ke/Downloads/Acts/Penal%20Code%20Cap%2063(%202009Final%20Final).pdf) (vizitat 08.08.2015).
25. Penal Code. Chapter 67. [https://www.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/290ac2481f563f1cc12576d3002bafde/\\$FILE/Kiribati%20-%20Penal%20Code%201977.pdf](https://www.icrc.org/ihl-nat/a24d1cf3344e99934125673e00508142/290ac2481f563f1cc12576d3002bafde/$FILE/Kiribati%20-%20Penal%20Code%201977.pdf) (vizitat 08.08.2015).
26. Karistusseadustik. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12792390> (vizitat 08.08.2015).
27. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
28. *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.341-358.
29. Notă informativă la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. <http://old.parlament.md/lawprocess/laws/december2008/277-XVI-18.12.2008/> (vizitat 08.08.2015).
30. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 08.08.2015).
31. Уголовный кодекс Республики Армения. <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus> (vizitat 08.08.2015).
32. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 08.08.2015).
33. Hotărârea judecătorei sectorului Botanica, mun. Chișinău, asupra cazului cu privire la contravenție din 10.08.2012. Dosarul nr.4-377/12. <http://jbt.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
34. Батычко В.Т. *Уголовное право. Общая и Особенная части*. Таганрог: ТГРУ, 2006, с.296; Цветков С.А. *Уголовно-правовая охрана законной деятельности представителей власти в российском законодательстве второй половины XIX начала XX века: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук*. Москва, 2002, p.4; Багмет А.М. *К вопросу о вооруженном сопротивлении представителям власти участников массовых беспорядков*. В: *Вестник Воронежского института МВД России*, 2012, № 2, с.104-107; Габуда А.С. *Відмежування складу опору особам, наділеним владними повноваженнями, від однорідних адміністративних правопорушень*. В: *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична, 2013, Вип. 3, с.183-191; Чуб І.М. *Проблемні питання кваліфікації втручання у діяльність працівника правоохоронного органу, державної виконавчої служби*. В: *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право, 2014, Вип. 27, Том 3, с.81-84.
35. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”, nr.4 din 19.06.2006. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=20 (vizitat 08.08.2015).
36. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 08.08.2015).
37. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=11 (vizitat 08.08.2015).
38. Brînza S. *Infracțiuni contra proprietății*. Chișinău: USM, 1999, p.299; Borodac A. *Manual de drept penal. Partea speci-*

- ală. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.211; *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub red. lui A.Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003, p.411; Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier, 2005, p.305; Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Т.1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010, p.382; Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.709; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.1069; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под общ. ред. В.М. Лебедева. Москва: Норма, 2005, с.607; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. В.Т. Томина, В.В. Сверчкова. Москва: Юрайт-Издат, 2007, с.537; *Кримінальне право України. Особлива частина*. За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком-Інтер-Право, 2001, с.338; *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Атіка, 2005, с.700; *Кримінальне право України. Особлива частина*. За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Право, 2010, с.142.
39. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=11 (vizitat 08.08.2015).
40. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 13.07.2012. Dosarul nr.1ra-379/12. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
41. Sentința Judecătorei raionului Briceni din 23.02.2011. Dosarul nr.125/11. <http://jbr.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
42. Sentința Judecătorei sectorului Ciocana, mun. Chișinău, din 17.12.2014. Dosarul nr.1-646/14. <http://jci.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
43. Sentința Judecătorei raionului Edineț din 16.03.2011. Dosarul nr.141/11. <http://jed.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
44. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01.10.2014. Dosarul nr.1ra-1232/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
45. Sentința Judecătorei raionului Anenii Noi din 29.07.2012. Dosarul nr.1138/12. <http://jan.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
46. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 08.08.2015).
47. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
48. Title 29. XXIX Crimes – Ohio Revised Code. <http://codes.ohio.gov/orc/2921> (vizitat 08.08.2015).
49. Alaska Statutes – Title 11: Criminal law. <http://codes.lp.findlaw.com/akstatutes/11> (vizitat 08.08.2015).
50. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 12.05.2015. Dosarul nr.1a-1045/14. <http://cac.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
51. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.42-47.
52. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 21.10.2014. Dosarul nr.1ra-1469/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
53. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.254-262.
54. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 25.03.2015. Dosarul nr.1a-191/15. <http://cac.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
55. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 29.02.2012. Dosarul nr.1a-287/12. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
56. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 11.03.2015. Dosarul nr.1-420/14. <http://jcn.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
57. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.92-93.
58. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. 2011, p.709; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. p.1069; Арендаренко А.В., Афанасьев Н.Н., Батюков В.Е. и др. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Проспект, 1997, p.685; *Уголовное право. Особенная часть*. Под ред. Л.Д. Гаухмана, С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005, p.627; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. А.И. Чучаева. Москва: Контракт, 2011, p.226; *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь*. Под общ. ред. А.В. Баркова. Минск: ГИУСТ БГУ, 2007, с.793.
59. Hamangiu C. *Codul general al României. Legi uzuale*. Vol.I. *Codul penal*. București: Librăria Leon Alcalay, 1914, p.1232.
60. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=37 (vizitat 08.08.2015).
61. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=11 (vizitat 08.08.2015).
62. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=14 (vizitat 08.08.2015).
63. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.05.2015. Dosarul nr.1ra-556/15. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
64. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I, p.1039; Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.1070.
65. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.03.2008. Dosarul nr.1ra-510/08. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
66. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
67. Hamangiu C. *Codul general al României. Legi uzuale*. Vol.I. *Codul penal*, p.1233.
68. Criminal Code of the Republic of Albania. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/47> (vizitat 08.08.2015).
69. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 19.11.2014. Dosarul nr.1ra-1532/14. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
70. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 30.03.2011. Dosarul nr.1a-96/11. <http://cab.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
71. Sentința Judecătorei raionului Telenești din 20.02.2014. Dosarul nr.168/14. <http://jtl.justice.md> (vizitat 08.08.2015).
72. Уголовный кодекс Российской Федерации. В: Собрание законодательства Российской Федерации, 1996, № 25.
73. Уголовный кодекс Республики Казахстан. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008032 (vizitat 08.08.2015).
74. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 02.10.2013. Dosarul nr.1ra-864/13. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
75. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.1071.
76. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. А.В. Бриллиантова. Москва: Проспект, 2010, с.714.
77. Trestný zákon. În: *Sbírky zákonů*, 1961, Částka 65.
78. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 13.07.2012. Dosarul nr.1ra-553/12. www.csj.md (vizitat 08.08.2015).
79. Sentința Judecătorei raionului Cahul din 16.01.2012. Dosarul nr.1360/11. <http://jch.justice.md> (vizitat 08.08.2015); Sentința Judecătorei raionului Cahul din 30.07.2012. Dosarul nr.1155/12. <http://jch.justice.md> (vizitat 08.08.2015).

Recenzent:

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

CONTRACTUL ADMINISTRATIV ÎN SERVICIUL PUBLIC

Constantin BRAGOI,
doctorand, lector universitar (USPEE „Constantin Stere”)

Articolul propus are drept scop descrierea rolului contractului administrativ în serviciul public, a premiselor apariției acestuia și clasificarea serviciului public.

Este descris și argumentat modelul de clasificare a serviciilor publice după anumite criterii, dar și modul de instituire, condițiile și valoarea contractului administrativ ca modalitate de realizare a interesului social.

Cuvinte-cheie: contract administrativ; serviciu public; autoritate publică; interes public; buget; societate.

* * *

This article has the aim to describe the role of the administrative contract in the public service, its creation and public service classification.

Thus, is described and argued the model of classification of the public service according to criteria, and also the way of setting up, conditions and values of the administrative contract as a model of implementation of the social interest.

Keywords: administrative contract; public service; public authority; public interest; budget; society.

Noțiunea și definiția termenului de „serviciu public” sunt menționate pentru prima dată în doctrina juridică franceză, odată cu prima ediție a *Tratatului de drept administrativ*, apărut sub redacția profesorului Maurice Haurion în anul 1892.

Astfel, termenul „serviciu public” a variat de la o epocă la alta și a putut fi întâlnit în diverse aspecte, îmbrăcând și sensurile de „interes public”, „utilitate publică”, „interes general”, dar până la urmă prin *servicii publice* a început să fie înțeleasă gama diversă a tuturor activităților administrative, prin intermediul cărora se realizează interesele generale și locale ale societății în general, fie ale anumitor comunități în particular.

Înființarea serviciilor publice, precum și activitatea acestora se pot produce cu condiția respectării unor principii derivate din însuși sistemul democratic al autogovernării locale [1].

Apriori necesitatea prestării unui serviciu public eficient este impusă, implicit, și de faptul că cheltuielile de care e nevoie în acest sens sunt acoperite din bugetul de stat, format din taxe și impozite achitate de contribuabili, iar de rezultat se bucură toți cetățenii. Pornind de la aceasta, administrația are obligația de a găsi cel mai bun raport între costuri și cantitatea/calitatea serviciilor achiziționate, în interesul comun al cetățenilor [2].

Acest principiu trebuie de avut în vedere ori de câte ori se stabilesc și se dă prioritate necesităților de cheltuieli bugetare, pentru asigurarea funcționării serviciilor publice. Eficiența presupune satisfacerea cât mai completă, astfel că, practic, finanțele prevăzute în buget să fie utilizate cu eficacitate maxim. Interesul public trebuie satisfăcut, întrucât scopul administrației este de a asigura tuturor condiții pentru desfășurarea normală a vieții publice.

Ținând cont de varietatea domeniilor în care sunt organizate și de complexitatea problemelor sociale pe care le soluționează, serviciile publice pot fi clasificate în baza diferitelor criterii: în funcție de nivelul de realizare a interesului public, natura juridică, modul de organizare, forma de proprietate.

Specialiștii în domeniu clasifică serviciile publice considerând diferite criterii în acest scop:

➤ În funcție de nivelul de realizare [3] /interesul satisfăcut [14]:

- servicii naționale sau de importanță națională, care sunt organizate la scara întregului teritoriu național și au abordare generală cu influențe și rezultate directe asupra comunităților, domeniilor sau ramurilor în general;

- servicii locale (raionale, municipale, orașenești, comunale, sătești) care pot și de cele mai multe ori reies din serviciul național, însă nu e obligatoriu.

➤ În funcție de natura serviciilor publice (din punct de vedere juridic) [5]:

- servicii publice administrative;
- servicii publice industriale și comerciale.

E necesar să fie explicată distincția dintre *servicii publice administrative* și *servicii publice industriale și comerciale*. Dacă activitatea este comparabilă cu aceea a întreprinderii private, suntem în prezența serviciului public comercial (activitatea de transport), în caz contrar, suntem în prezența unui serviciu public administrativ. Diferențiere se face și după modul de finanțare a serviciului respectiv. Astfel, dacă serviciul își acoperă cheltuielile din taxele plătite de beneficiari, suntem în prezența unui serviciu public comercial, iar dacă sursele de finanțare vin de la bugetul central/local, suntem în prezența unui serviciu public administrativ.

Dacă regulile de organizare și funcționare sunt derogatorii de la dreptul public, atunci este vorba de un serviciu public administrativ, în caz contrar, fiind vorba de un serviciu public comercial.

După forma de organizare [6]:

- Autorități ale administrației publice;
- Instituții publice;
- Regii autonome de interes public.

Serviciile publice care funcționează sub forma organelor administrației publice constituie o categorie distinctă de servicii publice, ce se deosebește de celelalte forme de servicii publice prin faptul că, prin aceste servicii publice, statul își exercită suveranitatea sa față de toți membrii societății noastre.

Instituțiile publice se deosebesc de organele

administrației publice prin aceea că, în timp ce, de regulă, organele administrației publice pot folosi, în scopul realizării sarcinilor lor, dreptul de comandă, de autoritate ce le revine din exercitarea suveranității statului, instituțiile publice nu pot folosi acest drept decât în condițiile legii.

Instituțiile publice se mai deosebesc de organele administrației publice prin faptul că activitatea instituțiilor publice, de regulă, se desfășoară la cerere, iar activitatea organelor administrației publice se desfășoară atât la cerere, cât și din oficiu, executând atribuții expres prevăzute de lege.

În sfârșit, instituțiile publice se deosebesc de organele administrației publice și prin faptul că, de regulă, activitatea organului administrației publice se finalizează prin adoptarea sau emiterea de acte administrative; activitatea instituțiilor publice este mai mult practică și numai în condițiile legii ele pot emite acte administrative – diplome de absolvire a unei forme de învățământ, certificate medicale etc. [7].

Regiile autonome de interes public, la rândul lor, au unele trăsături distincte ce le deosebesc de celelalte două categorii [8].

În timp ce activitatea organelor administrației publice se caracterizează prin adoptarea sau emiterea de acte administrative, instituțiile publice realizează mai mult o activitate intelectuală, activitatea regiilor autonome de interes public este preponderent economică.

Mijloacele financiare necesare pentru desfășurarea activității organelor administrației publice, în mare măsură, și a instituțiilor publice sunt asigurate prin bugetul administrației centrale de stat și prin bugetele locale, pe când regiile autonome de interes public își asigură mijloacele financiare, în cea mai mare parte, din veniturile încasate pentru produsele fabricate, lucrările executate ori serviciile prestate.

Spre deosebire de organele administrației publice și de instituțiile publice, care își desfășoară activitatea, de regulă, gratuit, regiile autonome de interes public își desfășoară activitatea, de obicei, contra cost, care trebuie stabilit conform unor proceduri riguroase și aprobat de autoritatea ierarhic superioară sau de Guvern.

După obiectul de activitate [9]:

Ocrotirea ordinii publice și a securității naționale – aceste servicii sunt realizate de Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul de Informație și Securitate, Ministerul Apărării cu serviciile descentralizate și descentralizate la nivel județean și local.

Activități financiare și fiscale – astfel de servicii sunt prestate de Ministerul Finanțelor prin subdiviziunile sale și cu ajutorul direcțiilor raionale, inspectoratelor fiscale teritoriale, trezoreriilor teritoriale.

Activitățile legate de învățământ – sunt realizate de Ministerul Învățământului, direcțiile raionale de învățământ, inspectoratele școlare, precum și de instituțiile de învățământ universitar, preuniversitar și preșcolar.

Serviciile de asistență socială și igienă – sunt prestate de Ministerul Muncii și Protecției Sociale,

Ministerul Sănătății, direcțiile raionale de plasare în câmpul muncii, direcțiile raionale de asistență socială, centrele raionale de medicină, spitalele republicane, raionale, de sector, dispensare.

Activități în domeniul artelor și culturii sunt realizate de Ministerul Culturii, direcțiile raionale și municipale de cultură, teatre, muzee, biblioteci.

Activități economice, care asigură securitatea economică a țării sunt Calea Ferată a Moldovei, Posta Moldovei, MOLDTELECOM etc.

Din punctul de vedere al raporturilor de serviciu [10]:

- Servicii monopolizate de stat sau de o unitate administrativ-teritorială (serviciul poștal, telecomunicații, căile ferate).

- Servicii pe care administrația publică le exercită în paralel cu persoanele particulare autorizate (de ex., paralel cu instituțiile de învățământ, medicale de stat activează și instituții de învățământ, medico-sanitare private).

- Serviciile publice exercitate de persoane private autorizate sub supravegherea unei autorități a administrației publice (transportul cu maxi-taxi) ar fi exemplu clasic pentru Moldova de contract administrativ de concesiune.

Pe lângă cele enumerate *supra*, prezintă interes clasificarea serviciilor publice propusă de profesorul Ioan Alexandru [11]:

- a. Servicii publice interne și servicii publice extrateritoriale. Majoritatea serviciilor sunt prestate în limitele teritoriului geografic al statului, dar sunt unele care se prelungesc în exterior (ambasadele Republicii Moldova, reprezentanțele companiilor aeriene peste hotare). Serviciile extrateritoriale sunt servicii specifice, care, de regulă, reprezintă competența exclusivă a autorităților publice centrale, sunt prestate de organisme administrative specializate și sunt reglementate conform unui regim juridic special, ce ține de reglementările internaționale.

- b. Servicii civile și servicii militare. Cele din urmă sunt supuse unei discipline foarte stricte, organizate și conduse după reguli care le sunt proprii.

- c. Servicii de administrație generală în opoziție cu cele tehnice (serviciul de salubritate, asigurare cu apă potabilă).

- d. Serviciile tehnice sunt constituite cu organisme de direcție sau de execuție (de ex., Serviciul Veterinar de Stat are atribuții de direcție, iar Serviciul Veterinar Județean – atribuții de execuție).

- e. Serviciile exploatate în regie și direct de către administrație.

- f. Serviciile conduse de indivizi și serviciile conduse de consilii, colegii.

Administrația publică locală, prin natura sa, este prestator principal de servicii publice.

Serviciile publice pentru comunitate sunt prestate mai eficient de către autoritățile administrației publice locale. Guvernul nu poate realiza eficient programele care trebuie inițiate și conduse la nivel local. Datorită acestui fapt, rolul autorităților locale într-o țară cu

o economie de piață trebuie să fie acela de a furniza cetățenilor din jurisdicția lor acele servicii de bază sau bunuri esențiale pe care piața este incapabilă de a le asigura eficient, echitabil și în cantitatea adecvată satisfacerii necesităților colectivității locale.

În cazul unităților administrativ-teritoriale mici, administrația publică nu este în stare să presteze întreaga gamă de servicii publice, cauza fiind insuficiența resurselor financiare și umane. În acest caz, este binevenită promovarea cooperării intercomunale în vederea furnizării în comun de servicii publice.

După natura lor, serviciile publice oferite de autoritățile administrației publice locale pot fi împărțite în patru categorii de bază [112]:

➤ serviciile publice cu caracter general administrativ sau de reglementare (stare civilă, autorizații de construcții etc.);

➤ servicii care nu au caracter exclusiv, adică serviciile de care beneficiază întreaga comunitate și de la care nimeni nu poate fi exclus, din motive de ordin social sau tehnic (securitate, iluminare stradală, îngrijirea spațiilor publice);

➤ servicii cu caracter exclusiv, adică servicii care sunt furnizate consumatorilor individuali, potrivit unor aranjamente contractuale și în schimbul unei plăți convenabile (aprovizionarea cu apă potabilă, energie electrică, termică, salubritate etc.);

➤ servicii de natură pur comercială (construcția și reparația locuințelor, transport public etc.).

Satul (comuna), orașul (municipiul) oferă următoarele tipuri de servicii [13]:

➤ Servicii de rețea: transporturi urbane sau extra-urbane; colectarea și prelucrarea deșeurilor; distribuirea apei și a gazului; termoficare.

➤ Servicii prestate orașului și persoanelor: iluminarea publică; piețe angro; poliția urbană; curățenia străzilor și menținerea spațiilor verzi; menținerea canalelor; servicii culturale, de agrement, sportive; servicii sanitare și de securitate socială; serviciile sistemului de învățământ preșcolar, gimnazial și liceal.

➤ Servicii întreprinderilor: servicii expoziționale și congrese; transferarea noilor tehnologii; formarea profesională.

Pornind de la dezideratul care susține contractul administrativ drept mecanism important cu ajutorul căruia administrația își realizează o mare parte din sarcinile sale, regimul juridic aplicabil contractelor administrative este unul ce ține de dreptul public. În acest context, contractul administrativ devine un mecanism prin care se realizează serviciul public.

Totodată, pornind de la clauzele contractului administrativ, care pot fi negociate constatăm că acesta are un regim mixt de drept public și de drept privat. Anume acest fapt și determină apariția unei categorii separate de contracte, care se conturează sub denumirea de contract administrativ. Importanța acestei categorii de contracte este argumentată și de valoarea greu de supraapreciat a serviciului public în evoluția socială.

Prerogativele de drept public la îndemâna administrației constau în faptul că administrația în-

cheie contracte pentru realizarea unor sarcini ale interesului public, ceea ce o pune în situație privilegiată cu posibilitatea de a impune clauze exorbitante în contract, de a controla modul de executare a contractului și, nu în ultimul rând, de a dispune unilateral rezilierea contractului, în unele condiții, pe de o parte, iar pe de altă parte, plasează asupra administrației un grad sporit de responsabilitate atât în raport cu atingerea scopului pentru care a fost încheiat contractul, cât și pentru raporturile cu partea contractantă.

Voința administrației ca parte contractantă este subordonată realizării interesului general, de aceea după întocmirea caietului de sarcini, care este parte integrantă a contractului administrativ, administrația nu mai poate reveni sau negocia anumite clauze impuse prin acest caiet decât în anumite condiții stricte.

Contractelor administrative, comparativ cu cele de drept privat li se aplică reguli mai stricte, tehnice. În raport cu subiecții de drept privat, administrația are limite de acțiune, are o competență strict determinată de doi factori primordiali – dispozițiile legale și satisfacerea interesului general. Astfel, persoana juridică de drept privat este ținută de cauzele aparent exorbitante și derogatorii propuse și impuse de administrație, însă argumentate de reglementările legale și de necesitatea satisfacerii interesului general al societății.

Referințe:

1. Țepordei Aurelia. *Metode administrative moderne/ Abordări manageriale ale serviciilor publice*. Chișinău, 2002, p.57-59.
2. Legea nr. 96 din 13.04.2007 privind achizițiile publice, art. 6, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=324662>, Legea nr.131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice art. 6 <http://legis.md/cautare/rezultate/84530>.
3. Androniceanu Armenia. *Management public*. București: Ed. Economică, 1999, p.56.
4. Alexandru Ioan, Matei Lucia. *Servicii publice*. București: Ed. Economică, 2000, p.91.
5. Țepordei Aurelia. *Op.cit.*, p.52.
6. Dr. Prisăcaru Valentin. *Tratat de drept administrativ*. București: Lumina Lex, 1993, p.125.
7. *Ididem*, p.129.
8. *Ibidem*, p.131.
9. Mocanu Victor. *Descentralizarea serviciilor publice*. Chișinău 1999, p.12.
10. Iorgovan Antonie. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București: Nemira, 1996, p.71.
11. Alexandru Ioan. *Structuri, Mecanisme și Instituții Administrative*. Ed. Sylvi, 1996, p.116.
12. Mocanu Victor. *Op.cit.*, Chișinău, 1999, p.31.
13. Platon Mihail. *Introducere în știința administrației publice*. Chișinău, 1999, p. 351.

Recenzent:

Gheorghe AVORNIC,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

EXERCITAREA ACȚIUNII CIVILE ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL: CONOTAȚII TEORETICE ȘI PRACTICE

Carolina BULGARI,
masterand

În studiul de față, se relevă că încălcarea unei norme penale este cea care poate genera nașterea a două acțiuni în procesul penal, respectiv: acțiunea penală și acțiunea civilă. Se accentuează că acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, iar în cazurile prevăzute de lege – a părții civilmente responsabile. De asemenea, se menționează că condițiile exercitării acțiunii civile în cadrul procesului penal sunt: a) infracțiunea să fi produs prejudiciul; b) între infracțiunea săvârșită și prejudiciul reclamat să existe un raport de cauzalitate; c) prejudiciul trebuie să fie cert; d) prejudiciul să nu fi fost reparat; și e) să existe manifestarea de voință a celui vătămat de a fi despăgubit. Finalmente, se concluzionează că prin nesoluționarea acțiunii civile în cazul expirării termenului de prescripție a răspunderii penale se încalcă garanțiile consfințite la art.6 din CEDO.

Cuvinte-cheie: acțiune civilă; proces penal; condițiile exercitării acțiunii civile; prejudiciu material; prejudiciu moral.

* * *

This study, reveals that breach of criminal norm is liable to generate the birth of two actions in criminal process, namely: prosecution and civil action. It emphasizes that civil action is to draw the civil liability of the defendant, and in cases provided by law to civilly liable party. It also states that the terms of exercising civil action in criminal proceedings are: a) the offence damage occurred; b) between the offence committed and the damage claimed to be a causal link; c) the damage must be certain; d) prejudice has not been repaired; and e) be the manifestation of will of the victim to be compensated. Finally, it is concluded that the failure to settle the civil action in case to expiry of limitation for criminal liability, infringe the art.6 of ECHR.

Keywords: civil action; criminal trial; terms of exercising civil action; damage; moral damage.

În cadrul procesului penal, protagonistă este acțiunea penală [1], reprezentând mijlocul juridic prin care se realizează tragerea la răspundere a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. În același timp, conduita infracțională este susceptibilă de a genera prejudicii atât materiale, cât și morale. Persoana care a cauzat prin fapta sa o daună altei persoane este obligată la repararea ei, ceea ce implică corelativ dreptul celui prejudiciat de a solicita repararea prejudiciului. Dreptul respectiv se poate realiza prin constituirea victimei în calitate de parte civilă și înaintarea acțiunii civile în cadrul procesului penal sau pe cale separată [2].

Fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu incriminată ca infracțiune declanșează o răspundere juridică bivalentă, care „poate fi privită ca sancțiune juridică a unui comportament prejudiciabil” [3]. Ea antrenează răspunderea civilă delictuală cu caracter reparator, ca sancțiune civilă [4], dar și răspunderea penală cu caracter esențialmente sancționator. Sancțiunea civilă a faptei prejudiciabile se materializează în posibilitatea victimei de a obține repararea tuturor consecințelor vătămătoare. Iată de ce unii autori susțin că sancțiunea civilă se înfățișează ca o adevărată pedeapsă privată [5]. Paralel, sancțiunea penală are ca scop aplicarea unei pedepse determinate persoanei, care a avut o conduită reprobabilă prin care a lezat valorile sociale ocrotite de lege [6] și se prezintă ca îndatorire a societății de a-l sancționa pe cel vinovat [7].

După aceste precizări introductive, în prezentul articol ne propunem să analizăm aspectele problematice ce derivă în cazul exercitării acțiunii civile în cadrul procesului penal valorificând, în acest scop,

prevederile legale, abordările doctrinare și practica judiciară.

Ab initio, notăm că sediul materiei îl reprezintă prevederile inserate în titlul VII „Chestiuni patrimoniale în procesul penal”, cap. I „Acțiunea civilă în procesul penal” (art.219-226) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003 [8] (în continuare – CPP RM).

Literatura de specialitate definește acțiunea civilă ca fiind: „mijlocul legal prin care o persoană cere instanței judecătorești fie recunoașterea dreptului său, fie realizarea acestui drept, prin încetarea piedicilor puse în exercitarea lui de o altă persoană sau printr-o despăgubire corespunzătoare” [9].

Într-o altă accepțiune, „acțiunea civilă reprezintă ansamblul mijloacelor procesuale, cu ajutorul cărora, prin intermediul procesului civil și cu concursul forței coercitive a statului, se realizează fie protecția dreptului subiectiv civil, fie recunoașterea sau valorificarea lui, în cazul în care acesta este încălcat sau negat ori a acelor situații juridice ocrotite de lege” [10].

S-a mai ales că „acțiunea civilă reprezintă, în sinteza, dreptul de a urmări, pe calea unui proces ceea ce ți se datorează (*jus persequendi judicio quod sibi debetur*), iar, în detaliu, modalitatea prin care o persoană solicită instanței recunoașterea dreptului său ori realizarea acestuia, fie prin încetarea obstacolelor ridicate de o altă persoană, fie prin obținerea unei despăgubiri corespunzătoare” [11].

Dacă încadrăm acțiunea civilă între granițele procesului penal, definiția acesteia se schimbă, datorită intenției sancționatoare mai pronunțate a părții vătă-

mate. Astfel, acțiunea civilă în procesul penal reprezintă mijlocul juridic prin care inculpatul sau partea responsabilă civilmente este trasă la răspundere civilă [12].

Sintetizând cele reliefate, opinăm că în cadrul procesului penal, acțiunea civilă are ca obiect angajarea răspunderii civile a inculpatului, iar în cazurile prevăzute de lege – a părții civilmente responsabile. Acțiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal, numai în măsura în care i-a fost alăturată și împreună au ajuns în fața instanței investite cu judecarea cauzei penale. De aici și concluzia: acțiunea civilă în procesul penal are un caracter accesoriu [13] acțiunii penale, aceasta trebuind să aibă izvorul în același fapt material ca și acțiunea penală, fapt material care trebuie să constituie o infracțiune.

În acord cu art.219 alin.(1) CPP RM, acțiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor fizice sau juridice cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputației profesionale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia.

În corespundere cu art.221 alin.(1)-(3) CPP RM, acțiunea civilă în procesul penal se înaintează în baza cererii scrise a părții civile sau a reprezentantului ei în orice moment de la pornirea procesului penal până la terminarea cercetării judecătorești. Acțiunea civilă se înaintează față de bănuit, învinuit, inculpat, față de o persoană necunoscută care urmează să fie trasă la răspundere sau față de persoana care poate fi responsabilă de acțiunile învinuitului, inculpatului. În cererea de înaintare a acțiunii civile, se arată cauza penală în procedura căreia urmează să fie intentată acțiunea civilă, cine și către cine înaintează acțiunea, valoarea acțiunii și cerința de despăgubire. Dacă este necesar, partea civilă poate depune o cerere de concretizare a acțiunii civile.

Iar în concordanță cu art.22 alin.(1) CPP RM, persoana fizică sau juridică care a înaintat acțiunea civilă, prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței de judecată, este recunoscută în calitate de parte civilă și ei i se înmânează informație în scris despre drepturile și obligațiile ei prevăzute în art.62.

Raționând prin prisma acestor texte de lege, desprindem că condițiile exercitării acțiunii civile în cadrul procesului penal sunt:

- 1) infracțiunea să fi produs prejudiciul;
- 2) între infracțiunea săvârșită și prejudiciul reclamat să existe un raport de cauzalitate;
- 3) prejudiciul trebuie să fie cert;
- 4) prejudiciul să nu fi fost reparat; și
- 5) să existe manifestarea de voință a celui vătămat de a fi despăgubit.

În cele ce urmează, vom supune analizei condițiile exercitării acțiunii civile conturate *supra*.

Cât privește *prima* condiție, consemnăm că în plan obiectiv, infracțiunea lezează realitățile sociale și valorile apărute de legea penală și poate provoca un prejudiciu moral și/sau material. Noțiunea de preju-

diciu, ca element esențial (condiție *sine qua non*) al răspunderii înseamnă rezultatul dăunător, produs de o persoană în dauna alteia. S-a menționat în mod plastic că această condiție reprezintă „cheia sol” pentru orice acțiune civilă [14].

În corespundere cu art.265 alin.(3) CPP RM, prejudiciul material se consideră legat de săvârșirea acțiunii interzise de legea penală, dacă el se exprimă în cheltuieli pentru: 1) tratamentul părții vătămate și îngrijirea acesteia; 2) înmormântarea părții vătămate; 3) plata sumelor de asigurare, indemnizațiilor și pensiilor; 4) executarea contractului de depozit al bunurilor.

Potrivit alin.(4) al aceluiași articol, la evaluarea cuantumului despăgubirilor materiale ale prejudiciului moral, instanța de judecată ia în considerare suferințele fizice ale victimei, prejudiciul agrement sau estetic, pierderea speranței în viață, pierderea onoarei prin defăimare, suferințele psihice provocate de decesul rudelor apropiate etc.

În doctrina juridică, pentru evaluarea daunelor morale (*alias* prejudiciu moral – *n.a.*) s-a propus luarea în calcul a următoarelor criterii: importanța socială a valorii lezate prin săvârșirea faptei ilicite; gravitatea precum și intensitatea durerilor fizice și psihice, provocate de agresor; repercusiunile asupra situației sociale a victimei, inclusiv în plan familial sau profesional, prin atingerile aduse onoarei și demnității victimei; felul vinovăției; și echitatea [15].

În acest context, într-un caz practic, a fost admisă parțial acțiunea civilă a lui A.S. prin care a fost dispusă încasarea sumei de 10.000 (zece mii) lei de la fiecare inculpat cu titlu de prejudiciu moral. Pentru a decide astfel, s-a avut în vedere următoarea situație de fapt: la 10.08.2008, M.A., aflându-se în localul de agrement „Military Pub”, situat pe str. Kiev, nr.7, mun. Chișinău, a fost informat de prietena sa, M.D., că a fost acostată jignitor de o persoană necunoscută, în momentul în care se afla afară pentru a merge la automobil, care era parcat în preajma barului „Taxi Blusse”. Urmărind scopul de a se răfui cu persoana dată (...) în jurul orei 04:00, la locul incidentului a venit M.R., fiind telefonat de M.D., care împreună și de comun acord cu fratele său și alte persoane, încălcând grosolan ordinea publică și manifestând o vădită lipsă de respect față de societate, i-au aplicat lui S.A. mai multe lovituri cu pumnii și picioarele pe suprafața corpului, cauzându-i acestuia, potrivit raportului de expertiză medico-legală nr.215 din 07.07.2010, leziuni corporale sub formă de traumatism asociat, traumatism cranio-cerebral închis, manifestat prin comotie cerebrală, hematom în regiunea hilului splinei, fractura bilaterală a mandibulei, contuzia rinichiului stâng cu hematom subcapsular și lezarea capsulei, care se califică în ansamblu ca leziuni corporale medii [16].

Totuși, nu este clar: care criterii au fost luate în vizor de instanța de judecată pentru a dispune încasarea prejudiciului moral de 10.000 (zece mii) lei de la fiecare inculpat (deci, în total 20.000 lei)? Mai obiectivă ne pare abordarea practicilor europene: în caz de

vătămare corporală, instanța acordă despăgubiri automate, în baza tabelului, conform actelor medicale care descriu vătămarea [17].

În această consecutivitate, V.Stati a etalat, cu drept cuvânt, că „Datorită specificului unor infracțiuni, acestea nu presupun prezența unei victime. Este vorba despre infracțiunile prevăzute la art.240-242, 243-244¹, 248-250 și 251 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, titular al valorilor sociale protegute este statul. Acesta nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii” [18]. Din perspectiva acestei aserțiuni, într-o speță s-a subliniat: *prin natura sa juridică, infracțiunea prevăzută la art.326 alin.(2) lit.c) CP RM poate avea victimă numai în cazul în care extorcarea remunerației ilicite constituie modalitatea faptică sub care se prezintă fapta prejudiciabilă prevăzută la această normă (faptă presupunând modalitatea normativă de pretindere a remunerației ilicite). În această situație, victimă este persoana căreia remunerația ilicită îi este extorcată de către făptuitor. Însă, în speță, nu s-a reținut drept modalitate faptică extorcarea. Iată de ce, în mod eronat la faza de urmărire penală i s-a atribuit lui V.U. calitatea de parte vătămată și, respectiv, parte civilă. Pentru aceste motive, acțiunea civilă înaintată de V.U. urmează a fi respinsă ca neîntemeiată* [19].

Observăm că, în acest caz, opțiunea instanței de a respinge acțiunea își are fundamentul în aceea că V.U. nu are calitatea de victimă și deci nu i s-a cauzat un prejudiciu. Sprijinim această concluzie și semnalăm că ea vine în concordanță cu doctrina juridică [20].

Rezumându-ne, menționăm că dreptul de a cere repararea prejudiciului depinde în primul rând, de existența unui prejudiciu. În sens contrar, acțiunea civilă ar fi lipsită de obiect [21].

Referitor la cea de-a doua condiție, reținem că există în toate cazurile o legătură între raportul de cauzalitate în răspunderea penală și raportul de cauzalitate ca element al răspunderii civile delictuale, atunci când prin infracțiune s-a cauzat un prejudiciu. Ambele raporturi urmează a fi examinate separat, cu toate că pot exista situații când raportul de cauzalitate este identic, cum ar fi, spre exemplu, infracțiunile împotriva patrimoniului [22]. În esență, reparația prejudiciului în procesul penal poate fi înfăptuită doar atunci când între fapta ilicită și prejudiciu există un raport de cauzalitate, direct sau indirect (caracterul indirect al nexului causal neechivalând cu un prejudiciu indirect) [23].

În ce privește a treia condiție, menționăm că este necesar ca prejudiciul să aibă o întindere determinată. Caracterul cert al prejudiciului înseamnă că acesta este un prejudiciu sigur, s-a produs în realitate, poate fi evaluat [24]. Această condiție impune ca acțiunea civilă să fie exercitată pentru repararea unui prejudiciu cuantificat. Suportul normativ al acestei afirmații derivă din art.61 alin.(1) teza II din CPP RM, care statuează că acțiunea civilă se judecă de către instanță în cadrul procesului penal dacă volumul prejudiciului este incontestabil (subl. ne aparține). De aici se profilează următoarea întrebare: cum trebuie de procedat în cazul în care volumul prejudiciului nu este clar de-

terminat? Răspunzând la această întrebare, consemnăm că în acord cu art.225 alin.(3) CPP RM, dacă la soluționarea acțiunii civile, pentru a stabili suma despăgubirilor cuvenite părții civile, apare necesitatea de a amâna judecarea cauzei pentru a se administra probe suplimentare, instanța poate să admită în principiu acțiunea civilă, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor să se pronunțe instanța în ordinea procedurii civile.

Este limpede că legiuitorul a avut o intenție nobilă atunci când a instituit această excepție, și anume: a nu încălca celeritatea examinării cauzei penale. Însă, spre regret, constatăm în practică persistă cazuri când se recurge la admiterea acțiunii civile în principiu fără o argumentare plauzibilă [25]. Dimpotrivă, alte cazuri, opțiunea instanței de a admite în principiu acțiunea civilă este motivată mulțumitor. Spre exemplu, într-o speță: *instanța de judecată a constatat că a aparut necesitatea administrării unor probe suplimentare întrucât nu este clară întinderea prejudiciului, pentru a decide asupra acțiunii civile, și întru evitarea tergiversării examinării cauzei, instanța de judecată conchide: de a admite în principiu acțiunea civilă în-aitată de BC „M.” SA, urmând ca asupra cuantumului despăgubirilor să se pronunțe instanța în ordinea procedurii civile* [26].

Cu privire la cea de-a patra condiție, precizăm că acțiunea civilă în procesul penal nu poate servi ca un prilej de dobândire a unor avantaje materiale, a unor venituri. S-a arătat că [27] în unele situații prejudiciul poate să fie reparat, fie de către învinuit, fie de către alte persoane, până la soluționarea acțiunii civile. În practică apar diferite situații, când prejudiciul este reparat de către alte persoane decât învinuit sau partea civilmente responsabilă, de exemplu, victima beneficiază de anumite pensii de asigurări sociale (pensie de invaliditate, de urmaș) sau victima a fost despăgubită de o societate de asigurări sau prejudiciul a fost acoperit de o terță persoană etc.

În sfârșit, cea de-a cincea condiție presupune că persoana fizică sau juridică care a înaintat acțiunea civilă în cadrul procesului penal [28] este recunoscută în calitate de parte civilă fie prin ordonanța organului de urmărire, fie prin încheierea instanței de judecată [29]. În acest context, în cauza *Perez vs Franța*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – CtEDO) a statuat că procedura de constituire ca parte civilă în procesul penal intră în sfera de aplicabilitate a art.6 §1 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [30] (în continuare – CEDO), cu toate consecințele care decurg de aici [31].

Iar în speța *Ernst și alții vs Belgia* CtEDO a statuat, în principiu, că „atunci când victima unei infracțiuni se constituie parte civilă în procesul penal, aceasta semnifică introducerea unei cereri în despăgubiri. Chiar dacă ea nu a cerut, în mod expres, repararea prejudiciului suferit. Prin dobândirea calității de parte civilă în procesul penal, ea are în vedere nu numai condamnarea penală a autorului infracțiunii, ci și repararea pecuniară a prejudiciului pe care l-a suferit” [32].

În acest segment de cercetare, într-o speță din practica judiciară s-a conturat: *prejudiciul moral solicitat de părțile vătămate, putea fi încasat de la inculpatul D.V., doar în cazul în care părțile civile ar fi înaintat o acțiune civilă împotriva acestuia, solicitând recuperarea prejudiciului moral cauzat prin săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.264 alin.(5) CP RM, cu argumentarea și cuantumul acestui prejudiciu moral, ceea ce nu confirmă materialele dosarului și lectura textului cererilor de chemare în judecată privind acțiunile civile deja înaintate. Acestea, după cum rezultă din cuprinsul lor, s-au înaintat numai către partea civilmente responsabilă T.V.; or, pronunțând o nouă hotărâre de încasare a prejudiciului moral de la inculpatul D.V., în cazul când acțiunile civile față de acesta nu au fost înaintate, iar ultimul nu a fost recunoscut ca parte civilmente responsabilă la urmărirea penală nici de către prima instanță, până la încheierea cercetării judecătorești, soluția instanței de apel în aceasta parte este contrară prevederilor legii. (...) În consecință, Colegiul largit casează decizia instanței de apel în latura civilă în partea ce ține de încasarea prejudiciului moral de la inculpatul D.V., deoarece o atare solicitare din partea părților civile nu a fost invocată, iar instanța de apel, la judecarea cauzei, nu este în drept să iasă din limitele apelului declarat [33].*

Se pare că o asemenea manieră de abordare a problemei vine în contradicție cu raționamentele din speța Ernst și alții vs Belgia dedusă judecății de către CtEDO.

Concomitent, observăm că în virtutea principiului disponibilității, partea civilă poate să renunțe la acțiunea civilă în orice etapă a procesului penal, dacă legea permite (art.62 alin.(1) pct.18) CPP RM). La rândul său, organul de urmărire penală sau instanța poate respinge retragerea acțiunii civile în cazul în care aceasta duce la lezarea drepturilor altor persoane interesate sau a altor interese ocrotite de lege (art.224 alin.(3) CPP RM). De asemenea, este de sesizat că în accepțiunea art.220 alin.(4) CPP RM, procurorul înaintează sau susține acțiunea civilă înaintată în cazul în care persoana fizică sau juridică cu drept de înaintare a acesteia nu are posibilitate de a-și proteja interesele. Procurorul poate înainta acțiune civilă privitor la prejudiciul moral numai la cererea părții vătămate care nu are posibilitate de a-și proteja interesele.

După această trecere în revistă a condițiilor exercitării acțiunii civile în procesul penal, consemnăm că în ipoteza în care în cadrul cercetării judecătorești, instanța de judecată concluzionează că, la caz, nu sunt întrunite elementele componenței de infracțiune [34] (obiectul juridic, latura obiectivă, latura subiectivă și subiectul infracțiunii), soluția care se impune este emiterea unei sentințe de achitare (art.390 alin.(1) pct.3) CPP RM). La fel, în ipoteza în care persistă temeiurile inserate la art.391 CPP RM, instanța de judecată adoptă o sentință de încetare a procesului penal. În astfel de situații, apare ca firească întrebare: care este soarta acțiunii civile exercitate în cadrul procesului penal? Răspuns la această dilemă ne oferă însuși

legiuitorul la art.225 alin.(4) CPP RM, precizând că instanța de judecată lasă acțiunea civilă fără soluționare în procesul penal în cazul adoptării sentinței de încetare a urmăririi penale sau de achitare din motivul lipsei componenței infracțiunii, fapt ce nu împiedică persoana care a inițiat acțiunea civilă de a o intenta în ordinea procedurii civile.

Se atestă cazuri când această dispoziție legală (art.225 alin.(4) CPP RM) este sfidată. Sub acest aspect, într-o speță din practica judiciară s-a ales: *în cazul în care, a intervenit decesul făptuitorului, procesul penal pornit și aflat în derulare la faza judecății, încetează în mod necondiționat, dispărând necesitatea continuării procesului penal, inclusiv și judecării apelului, indiferent de soluția care se prefigurează. (...) Deoarece tragerea la răspundere penală este personală, în cauza dată, în legătură cu decesul lui T.C., a dispărut subiectul infracțiunii, astfel, nu mai pot fi derulate acte specifice tragerii la răspundere penală a persoanei fizice, în sensul art.21 alin.(1) și (2) CP RM. Totodată, având în vedere dispoziția art.225 alin. (4) CPP RM, se conchide că în mod incorect instanța de apel a menținut sentința și în partea ce ține de acțiunea civilă (subl. ne aparține) [35].* Subscriem la concluzia instanței de recurs, întrucât se circumscrie exigențelor legale.

În această ordine de idei, este de remarcat că în cauza Lagardère vs Franța [36] CtEDO a constatat încălcarea art.6 §1 CEDO la soluționarea acțiunii civile, întrucât acuzatul a fost declarat vinovat *post-mortem* în hotărârea instanței, prin folosirea unor termeni categorici, precum și încălcarea art.6 §2 CEDO, întrucât afirmațiile categorice făcute de instanță demonstrează fără dubiu că tatăl reclamantului a fost declarat vinovat de comiterea unei infracțiuni, deși procesul penal declanșat împotriva acestuia încetase ca urmare a decesului său, dar și a împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale, iar în timpul vieții nicio instanță nu stabilise vinovăția acestuia [37].

Astfel concepute lucrurile, considerăm că atunci când în temeiul art.225 alin.(4) CPP RM se intenționează acțiunea civilă în ordinea procedurii civile, pentru a nu se profila riscul unei eventuale condamnări a Republicii Moldova de către CtEDO, instanțele de judecată trebuie să fie foarte precaute în elucidarea chestiunii în urma cărui fapt s-a cauzat prejudiciul. Considerăm că în atare situații, instanțele de judecată trebuie să opereze cu expresia „delict civil”, și nu cu infracțiune. A raționa *per a contrario*, ar însemna nesocotirea principiului prezumției nevinovăției, fapt deloc aprobat de CtEDO.

Am susținut *supra* că exercitarea acțiunii civile în procesul penal are un caracter accesoriu. Este de menționat că efectul caracterului accesoriu al acțiunii civile în cadrul procesului penal s-a manifestat și prin nesoluționarea de către instanța de judecată investită cu judecarea cauzei penale a laturii civile, întrucât a expirat termenul prescripției răspunderii penale. La acest capitol, în cauza Tonchev vs Bulgaria [38], CtEDO a reținut că un reclamant nu poate aștepta prescripția răspunderii penale a făptuitorului, pentru a da

curs cererilor sale civile în ceea ce privește acordarea de despăgubiri într-un nou proces în civil. Această concluzie nu este afectată de faptul că reclamantul ar fi avut posibilitatea să opteze încă de la început pentru o acțiune civilă separată. Preferința sa privind solicitarea de despăgubiri în cadrul unei proceduri penale nu apare nejustificată în circumstanțele cauzei. În așa fel, s-a conchis că prin nesoluționarea acțiunii civile a fost încălcat art.6 din CEDO.

Față de cele ce preced, ne întrebăm: sunt oare aplicabile dispozițiile legislației civile referitoare la acțiunea civilă în procesul penal? Așadar, în acord cu art.220 alin.(3) CP RM, hotărârea privind acțiunea civilă se adoptă în conformitate cu normele dreptului civil și ale altor domenii de drept. Din perspectiva acestui text de lege, ar rezulta că răspunsul la întrebarea formulată este afirmativ. Însă aceasta este doar la *prima facie*. Or, norma citată necesită a fi coroborată cu dispoziția art.220 alin.(4) CPP RM, care stipulează că termenul de prescripție prevăzut de legislația civilă nu se aplică acțiunilor civile soluționate în procesul penal (*subl. ne aparține*).

Departate de a epuiza problematica complexă referitoare la exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului penal, totuși ca rezultat al studiului întreprins *infra*, formulăm următoarele **concluzii**:

1) încălcarea unei norme penale este cea care poate să genereze nașterea a două acțiuni în procesul penal, respectiv: acțiunea penală și acțiunea civilă;

2) acțiunea civilă în procesul penal are un caracter accesoriu acțiunii penale, trebuind să aibă izvorul în același fapt material, ca și acțiunea penală, fapt material care trebuie să constituie o infracțiune;

3) persoana care a cauzat prin fapta sa o daună altei persoane este obligată la repararea ei, ceea ce implică corelativ dreptul celui prejudiciat de a solicita repararea prejudiciului. Dreptul respectiv se poate realiza prin constituirea victimei în calitate de parte civilă și înaintarea acțiunii civile în cadrul procesului penal sau pe cale separată;

4) dacă acțiunea civilă intentată la instanța civilă a fost respinsă, reclamantul nu are dreptul de a înainta aceeași acțiune în cadrul procesului penal. În contrast, dacă acțiunea civilă a fost respinsă în cadrul procesului penal, reclamantul nu este în drept să înainteze aceeași acțiune în ordinea procedurii civile;

5) acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, iar în cazurile prevăzute de lege a părții civilmente responsabile. Acțiunea civilă se rezolvă în cadrul procesului penal, numai în măsura în care i-a fost alăturată și împreună au ajuns în fața instanței investite cu judecarea cauzei penale;

6) condițiile exercitării acțiunii civile în cadrul procesului penal sunt: a) infracțiunea să fi produs prejudiciul; b) între infracțiunea săvârșită și prejudiciul reclamat să existe un raport de cauzalitate; c) prejudiciul trebuie să fie cert; d) prejudiciul să nu fi fost reparat; e) să existe manifestarea de voință a celui vătămat de a fi despăgubit;

7) în cazul adoptării sentinței de încetare a urmăririi penale sau de achitare din motivul lipsei compo-

nentei infracțiunii, instanța de judecată lasă acțiunea civilă fără soluționare în procesul penal, fapt ce nu împiedică persoana care a inițiat acțiunea civilă de a o intenta în ordinea procedurii civile;

8) prin nesoluționarea acțiunii civile în cazul expirării termenului prescripției răspunderii penale se încalcă garanțiile consfințite la art.6 din CEDO.

Referințe:

1. Deși de *lege lata*, nu găsim formula „acțiune penală”, considerăm că nu este greșit conceptual să utilizăm această sintagmă, câtă vreme rădăcinile acesteia sunt profund ancorate în doctrina juridică.

2. În doctrina juridică s-a arătat că: „pentru a vorbi despre dreptul de opțiune asupra jurisdicției în vederea recuperării prejudiciului, trebuie să avem în vedere ipoteza în care aceeași faptă ilicită reprezintă, deopotrivă, atât un delict civil, cât și o faptă penală. Doar atunci când persoana prejudiciată are deschisă, concomitent, atât calea penală, cât și cea civilă, dreptul de opțiune asupra jurisdicției este însoțit de corolarul menit a oferi stabilitate, constând în principiul *electa una via non datur recursus ad alteram*. Ca o consecință a acestui principiu, odată aleasă calea, opțiunea devine, în principiu, definitivă, irevocabilă, sub sancțiunea pierderii dreptului de a obține acoperirea prejudiciului pe cale judiciară”^{*}.

* Vanca P.-O. *Acțiunea civilă în procesul penal*/ Rezumat al tezei de doctorat. București, 2015, p.3.

3. Cabrillac R. *Droit des obligations*. Paris: Dalloz, 1998, p.151.

4. Stătescu C., Bîrsan C. *Teoria generală a obligațiilor*. București: All, 1998, p.123.

5. Viney G. *Introduction à la responsabilité civile*. În: Ghestin J. *Traité de droit civil sous la direction*. Paris: L.G.D.J., 1995, p.120.

6. Oancea I. *Tratat de drept penal*. București: All, 1994, p.196.

7. Pentru mai multe detalii privind răspunderea civilă și răspunderea penală antrenată de fapta ilicită, a se vedea: Mihai Gh. *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*. Vol. V. București: C.H. Beck, 2006, p.120-128, p.162-243.

8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.

9. Stoenescu I., Zilberstein S. *Tratat de drept procesual civil*. Vol. I. Ed. a II-a revăzută și completată. București: Centrul de Multiplicare al Universității București, 1975, p.19, *apud* Bojincă M. *Condițiile exercitării acțiunii civile*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe juridice*, 2010, nr.3, p.7-20.

10. Ciobanu V.M. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. Vol.I: Teoria generală. București: Național, 1997, p.250; *Ibidem*. *Considerații privind acțiunea civilă și dreptul la acțiune*. În: *Revista Română de Drept privat*, 2008, nr.1, p.35-43; *Ibidem*. *Considerații privind acțiunea civilă și dreptul la acțiune*. În: *Studii și Cercetări juridice*, 1985, nr.4, p.327-335.

11. Stoenescu I., Zilberstein S. *Tratat de drept procesual civil. Teoria generală*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1983, p.229.

12. Dragan J., Oancea I. *Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal*. București: Ed. Ministerului Administrației și Internelor, 2006, p.68.

Într-o manieră similară, acțiunea civilă a fost definită ca reprezentând mijlocul procesual prevăzut de lege prin care persoana vătămată ori moștenitorii acesteia solicită tragera la răspundere civilă a inculpatului, a părții responsabile civilmente ori a moștenitorilor acestora în vederea reparării integrale a prejudiciului (...) produs prin activitatea infracțională*.

* Udriș M. *Procedură penală. Partea generală*. București: C.H. Beck, 2014, p.62-63.

13. Acțiunea civilă este accesorie acțiunii penale, deoarece, în multe cazuri, urmează soarta acțiunii penale, fiind soluționate împreună sau acțiunea civilă fiind disjunctă de cea penală (dacă soluționarea sa tergiversează rezolvarea acțiunii penale) ori stingându-se odată cu aceasta sau fiind lăsată nesoluționată*.

* Apud: Păcurariu I. *Acțiunea civilă în procesul penal: exercitarea acțiunii în răspundere civilă delictuală la instanța civilă*. București: Universul Juridic, 2016, p.10.

14. Vanca P.-O. *Acțiunea civilă în procesul penal*, p.6.

15. Brutaru V. *Daunele morale în procesul penal*. În: *Studii de Drept Românesc*, 2009, nr.1, p.71-85.

16. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 27.05.2014. Dosarul nr.1ra-685/2014 (vizitat 27.03.2016).

17. Nagacevschi V., Cazac O. *Repararea prejudiciului moral*. În: *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Coordonatori: Poalelungi M., Belei E., Sârcu D. Ed. a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.1038.

18. Stati V. *Infrațiuni economice. Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.17.

19. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 24.03.2016. Dosarul nr.1-848/14. <http://www.jcn.-instante.justice.md> (vizitat 27.03.2016).

20. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.886.

21. În literatura de specialitate, s-a nuanțat că obiectul acțiunii civile nu se poate referi decât la dezdăunarea părții vătămate, dezdăunare care rezultă în mod exclusiv din vina reținută în sarcina inculpatului și ca urmare directă a infracțiunii comise de el. Instanța de judecată nu va putea să acorde dezdăunări în cazul în care s-ar pretinde daune pentru alte fapte decât cele ce constituie obiectul acțiunii de trimitere în judecată, iar aceasta deoarece instanța nu se poate proroga și asupra examinării altor fapte*.

* Buguța E. *Obiectul acțiunii civile în procesul penal*. În: *Legea și viața*, 2013, nr.12, p.21-25.

22. Covalenco E., Dolea I. *Examinarea acțiunii civile în procesul penal*. În: *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Coordonatori: Poalelungi M., Dolea I., Sîrcu D. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.334; Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., ș.a. *Drept procesual penal*. Ed. a III-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p.390.

23. Vanca P.-O. *Acțiunea civilă în procesul penal*, p.7.

24. Covalenco E., Dolea I. *Examinarea acțiunii civile în procesul penal*, p.334; Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., ș.a. *Drept procesual penal*, p.390.

25. De exemplu, a se vedea: Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 24.07.2012. Dosarul

nr.1ra-583/2012 (vizitat 27.03.2016); Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01.10.2014. Dosarul nr.1ra-1444/2014. www.csj.md (vizitat 27.03.2016); etc.

26. Sentința Judecătorei sectorului Centru, mun. Chișinău, din 29.05.2015. Dosarul nr.1-860/2014.<http://www.jcn.-instante.justice.md> (vizitat 27.03.2016)

27. Covalenco E., Dolea I. *Op.cit.*, p.334; Dolea I., Roman D., Sedlețchi I., ș.a. *Op.cit.*, p.391.

28. Conform art.220 alin.(5) CPP RM, persoana care nu a înaintat acțiunea civilă în cadrul procesului penal, precum și persoana a cărei acțiune civilă a rămas nesoluționată, au dreptul de a înainta o asemenea acțiune în ordinea procedurii civile. Dacă acțiunea civilă intentată la instanța civilă a fost respinsă, reclamantul nu are dreptul de a înainta aceeași acțiune în cadrul procesului penal. Dacă acțiunea civilă a fost respinsă în cadrul procesului penal, reclamantul nu este în drept să înainteze aceeași acțiune în ordinea procedurii civile.

29. Borlan I. *Considerații privind constituirea ca parte civilă în noul proces penal*. În: *Penalmente relevant*, 2016, nr.1, p.89-105.

30. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.

31. Case of Perez vs France. Judgment of 12.02.2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61629> (vizitat 27.03.2016).

32. Case of Ernst and others versus Belgium. Judgment of 15.07.2003. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65779> (vizitat 27.03.2016).

33. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 02.07.2013. Dosarul nr.1ra-496/2013 (vizitat 27.03.2016).

34. Pornind de la art.51 alin.(1) Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002*, temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale.

* *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129; republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.

35. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 14.10.2014. Dosarul nr.1ra-1206/2014. www.csj.md (vizitat 27.03.2016).

36. Case of Lagardère versus France. Judgment of 12.04.2012. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110305> (vizitat 27.03.2016).

37. Pentru analiza acestui caz, a se vedea: Cîrciumaru L., Radu C. *Motivarea acțiunii civile disjuncte de acțiunea penală în cazul în care pe latura penală s-a dispus încetarea procesului penal, întrucât inculpatul a decedat ori s-a împlinit termenul de prescripție a răspunderii penale, prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului*. În: *Juris Clasor CEDO*, 2013, anul III, p.191-197.

38. Case of Tonchev versus Bulgaria. Judgement of 19.11.2009. <http://hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/001-95758> (accesat 27.03.2016).

Recenzent:
Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

ASPECTE TERMINOLOGICE APLICATE PROCEDURILOR DE REVIZUIRE A CONSTITUȚIILOR

Dragoș CRIGAN,
doctorand (USM)

Necesitatea de a defini prin prisma dreptului terminologia utilizată în cadrul procedurii de revizuire a Constituției, precum: revizuirea, modificarea, completarea, schimbarea, transformarea Constituției, devine stringentă în condițiile dezvoltării constituționalismului modern în Republica Moldova. În special, de aceasta au nevoie juriștii pentru a detașa diferitele terminologii aplicate confuz în domeniul dat. În prezentul studiu, am definit două categorii din cele enunțate: revizuirea Constituției și modificarea Constituției, care, după natura lor juridică și conținut, le considerăm diferite, iar celelalte reprezintă proceduri adiacente și se aplică subsecvent în funcție modul, de tipul schimbărilor operate la normele constituționale.

Cuvinte-cheie: constituție; revizuirea constituției; modificarea constituției; transformarea constituției.

* * *

The necessity to define the terminology used in the procedure of amending the Constitution through the prism of law, such as revision, modification, completion, amending and transformation of the Constitution, has become stringent in the conditions of the developing of modern constitutionalism in the Republic of Moldova. It is vitally important for lawyers to distinguish different terminology incorrectly used in this sphere. In the present research, two categories have been specified: the revision of the Constitution and the amending of the Constitution. According to their nature and contents, they are considered to be different, whereas the other procedures are similar and are consequently applied depending on the changes made in constitutional provisions.

Keywords: constitution; revision of constitution; modification of constitution; amending of constitution.

Actuala Constituție a Republicii Moldova din 29 iulie 1994 [1] conține în structura sa un compartiment separat ce reglementează procedurile aplicate în cazul operării de modificări în textul acesteia. Este vorba de titlul VI, cu denumirea de „Revizuirea Constituției”.

Fiind deja obișnuiți cu relativ frecventa aplicare a prevederilor normelor articolelor 141-143 din Constituție, membrii societății noastre, nu tot timpul acordă atenția cuvenită terminologiei utilizate în cadrul procedurii de revizuire a Constituției prevăzută în titlul VI și în alte acte normative. Lipsa de perseverență și de precizie terminologică în acest domeniu se observă și în cercurile științifice, dar și în cadrul constituțional și normativ existent.

La o analiză superficială, nu vom atrage atenția cuvenită asupra deosebirii terminologice dintre termenii juridici „modificare” și „revizuire”. De rând cu aceasta, analizând textul Constituției, vom observa că pentru a nominaliza procesul de schimbare a prevederilor legii, ca act juridic al Parlamentului, este utilizat numai termenul „a modifica”, după cum vedem la art.63, 106², 111 din Constituție. Iar pentru a nominaliza procesul de schimbare a prevederilor Constituției, Constituanta Legislativă utilizează atât termenul „a modifica”, precum art.63 și 143 din Constituție, cât și termenul „a revizui”, după cum se observă din conținutul art.8, 72, 135, 141 și 142 din Constituție.

Hotărârea Curții Constituționale din Republica Moldova din 4 martie 2016 [2] a demonstrat importanța procedurii de revizuire a Constituției Republicii Moldova pentru dreptul nostru constituțional. Faptul că Constituția RM utilizează diferiți termeni pentru

a desemna fenomenul schimbărilor textuale în corpul Constituției ne-a determinat să efectuăm un studiu al acestor deosebiri terminologice și a trage concluziile corespunzătoare privind deosebirile terminologice utilizate de Constituanta pentru nominalizarea și reglementarea instituției în cauză.

O analiză semantică riguroasă ne arată că numai din sensul termenilor în discuție, cel de „a revizui” semnifică o procedură mai rigidă și mai amplă, ca arie de aplicare și importanță, pentru schimbarea unor prevederi normative, în raport cu termenul „a modifica”. În acest sens, DEX-ul explică termenul „a modifica” – a căpăta o altă formă și/sau un alt conținut; a suferi schimbări”, iar „a revizui” – a cerceta din nou; a verifica încă o dată; a revedea; a reexamina”.

Considerăm că termenii „a modifica” și „a revizui”, la procedurile de aplicare pentru schimbarea textelor constituționale, nu pot fi utilizați ambiguu, ca sinonime. Acest fapt ne-a motivat să încercăm să pătrundem în esența termenilor aflați în vizor, pentru a putea disciplina juriștii, Legislatorul și Constituanta privind aplicarea acestor termeni.

La prima vedere, modificarea – reprezintă o schimbare parțială a normelor de drept, iar în cazul nostru, o schimbare parțială a normelor constituționale; revizuire – reprezintă tot o schimbare, dar la nivel de principiu, afectând prevederile de principiu ale normelor constituționale și legale. Dintr-o altă perspectivă însă, suntem de părere că normele constituționale sunt atât de succinte și au un impact atât de larg asupra sistemului dreptului și al relațiilor sociale în general, încât pentru orice schimbare a normelor constituționale este necesar a aplica de fiecare dată termenul de „a

revizui”. În acest aspect, putem să exemplificăm prin întrebarea: ce s-ar întâmpla și care ar fi impactul asupra societății, dacă în art.9 alin.(1) din Constituție pe lângă proprietatea „publică și privată”, am mai introduce un singur cuvânt „socialistă”? Cu toate că pentru filologi această operație ar însemna o „modificare”, pentru juriști, politologi și întreaga societate, aceasta ar fi echivalentul unei revoluții și a schimbării orânduirii de stat.

În sens juridic, vom stabili că din esența termenilor analizați, prin **modificare a normelor de drept, înțelegem o procedură de schimbare a prevederilor unor norme de drept prin aplicarea procedurilor de completare (amendare), schimbare a textului și excludere a unor texte**. În opinia noastră, procedura de modificare poate fi utilizată și la procedeele aplicate la schimbarea textului normelor constituționale, dar numai în sens de procedură derivată din cea de revizuire a Constituției, ca modalitate prin care se revizuieste Constituția. Termenul de „modificare” este corect aplicat la procedurile pentru schimbarea prevederilor legale, unde nu se intervine la nivelul schimbărilor conceptuale sau, cu atât mai mult, de principiu. Or, modificarea textelor legale poate duce numai la modificarea relațiilor sociale reglementate de norme în cauză.

Pentru schimbarea conținutului normelor Constituției însă, după cum am menționat deja, este necesar de aplicat termenul de revizuire. Olivier Beaud definește revizuirea constituției în două aspecte: „formal, revizuirea constituției este o tehnică juridică prin care puterea de stat modifică expres textul constituției (în funcție de diverse modalități), după o procedură specială, numită procedură de revizuire. Definită material, revizuirea constituției reprezintă rezultatul acestei proceduri, în măsura în care acesta descrie obiectul modificării constituției” [3]. Mai simplu a definit instituția revizuirii constituției Gerard Cornu, care, în vocabularul său juridic, a expus-o ca o „reexaminare a unui corp de reguli pentru îmbunătățirea acestora” [4].

Având în vedere definițiile expuse, putem defini instituția revizuirii Constituției ca **procedură de modificare a normelor constituționale, prin aplicarea unor proceduri speciale expres prevăzute în textul Constituției și în alte acte normative privind amendarea normelor fundamentale**. Astfel, din analiza efectuată, termenul de „revizuire” se aplică numai normelor constituționale, fapt ce comportă așa rigidități, precum subiecții speciali cu drept de inițiativă, controlul preventiv al constituționalității proiectului legii de revizuirea Constituției, adoptarea după anumite proceduri speciale, iar în cazul când aceasta este prevăzută în textul Constituției, revizuirea adoptată de adunarea constituantă necesită a fi aprobată prin referendum de întreg poporul.

Este de menționat faptul că în cadrul procedurii de revizuire a constituției se includ așa procedee de revizuire, precum modificarea normei constituționale, amendarea constituției cu o nouă normă, excluderea normei constituționale.

Revenind la textele Constituției Republicii Moldova din titlul VI „Revizuirea Constituției”, vom menționa că terminologia utilizată în acest capitol nu este atât de corectă, observându-se o discrepanță între art.141 și 142, care utilizează numai termenul „revizuire” și art.143, care, desemnând aceeași procedură, utilizează numai termenul „modificare”. Suntem de părere că această discrepanță s-a datorat unor greșeli de tehnică legislativă, admise la etapa de elaborare a proiectului Constituției, când autorul proiectului art.143 a fost un alt specialist decât cel care a elaborat proiectele art.141 și 142. Acest lucru este vizibil și din stilul de formulare a normelor în cauză. De asemenea, observăm unele similitudini de reglementare și exprimare ale art.141 și 142 din Constituția Republicii Moldova cu textele din art.150 și 152 din Constituția României [5], dar și o deosebire nu numai a modului de reglementare, ci și a celui de exprimare între art.143 din Constituția Republicii Moldova și art.151 din Constituția României.

Considerăm că o astfel de discrepanță nu este benefică pentru textul constituțional, fapt ce a dat naștere la aplicarea ambiguă a acestor doi termeni și în legislație. Astfel, art.8 din Legea nr.780/2001 privind actele legislative, reglementând statutul legilor constituționale, a statuat la alin.(2): „Legi constituționale sunt legile de **modificare** și/sau completare (**revizuire**) a Constituției, care se adoptă cu votul a două treimi din deputați, precum și cele aprobate prin referendum republican”. Această observație însă nu poate fi făcută în raport cu reglementările Codului electoral [6], care aplică rigid termenul „revizuire” la toate normele ce reglementează procedurile aplicate la revizuirea Constituției prin procedura referendumului republican.

Un alt termen, ce treptat își face teren juridic în domeniul procedurilor constituționale, este cel de „transformare” a Constituției. Astfel, ca urmare a rigidității procedurii de revizuire a Constituției, unele texte constituționale, pe de o parte, nu pot fi revizuite, iar pe de altă parte, ele frânează dezvoltarea societății sau, și mai rău, încalcă drepturile și libertățile constituționale, ca urmare a ridicării gradului de protecție a acestor drepturi în societate sau în tratatele internaționale, la care aderă sau dorește să adere statul. În acest caz, ca un adevărat colac de salvare, poate interveni autoritatea de jurisdicție constituțională în persoana Curții Constituționale sau a instanței judiciare supreme, prin intermediul interpretării constituției.

Procedura de transformare a Constituției este o continuitate a dezvoltării metodei istorico-teleologice, conform căreia interpretarea istorico-teleologică

constă în stabilirea sensului unei dispoziții legale ținându-se seama de finalitatea urmărită de legiuitor la adoptarea acelei norme, eventual într-un context istoric dat. Considerăm că o astfel de interpretare a fost dată chiar de Curtea Constituțională a Republicii Moldova prin Hotărârea nr.36 din 05.12.2013 [7], care se referă la denumirea limbii de stat în Republica Moldova.

De rând cu aceasta, pentru ca procedura de revizuire a Constituției să fie recunoscută ca una a „transformării constituției”, interpretarea dată în cadrul acestei proceduri trebuie să poarte un caracter de schimbare a sensului inițial al normei constituționale. Astfel, putem defini **transformarea Constituției, ca procedură de interpretare a normelor constituționale, prin schimbarea sensului inițial al normei constituționale în corespundere cu necesitățile istorice și teleologice ale societății**.

Transformarea Constituției este un proces complex, care poate fi realizat prin următoarele căi:

1) adoptarea actelor normative care concretizează normele constituționale și, în același timp, lichidează toate neclaritățile și ambiguitățile din textul Constituției și

2) interpretarea Constituției de către Curtea Constituțională [8].

În doctrina națională a dreptului constituțional, aproape că nu se folosește noțiunea de „transformare a Constituției” înțeleasă de unii autori [9] ca o cale de extindere a volumului prevederilor constituționale decât cele prevăzute de litera Constituției [10].

Un alt termen utilizat la procedurile de revizuire a constituțiilor este cel de amendare, care este întâlnit mai frecvent în statele cu sistem de drept anglo-saxon, unde constituțiile nu conțin modificări de texte, ci amendamente sub forma de noi norme, cu care sunt completate constituțiile. Este exemplul Constituției SUA [11], care până în prezent are 27 de amendamente. În cazul sistemului de drept al SUA, termenul de „amendament constituțional” reprezintă sinonimul termenului de „revizuire constituțională”.

În sistemele de drept continental, în special cel francez, vedem o altă abordare a termenului de „amendament constituțional”. Astfel, Georges Vedel a definit amendamentul constituțional ca „schimbarea unei constituții, adică, abrogarea unora dintre normele sale (sau integral) și înlocuirea acestora cu alte norme” [12].

În urma studiului efectuat, am ajuns la convingerea că sistemul nostru de drept trebuie să utilizeze mai atent terminologia juridică pentru a crea normele de drept în corespundere cu cerințele certitudinii dreptului ca „element intrinsec al juridicității sale și claritatea exprimării regulii” [13].

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Republicată în: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.78/140 din 29.03.2016.
2. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr.1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui) (Sesizarea nr.48b/2015) nr. 7 din 04.03.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.59-67/10 din 18.03.2016.
3. Beaud Olivier. *Les mutations de la Ve République, ou comment se modifie une Constitution écrite*. In: *Pouvoirs*, revue française d'études constitutionnelles et politiques, n°99, 99 – La nouvelle Ve République, p.19-31. Consulté le 2016-04-13 10:23:57. În: <http://www.revue-pouvoirs.fr/Les-mutations-de-la-Ve-Republique.html>, p.21.
4. Cornu Gerard. *Vocabulaire juridique*. Paris: PUF, 4e édition, 2003, p.799.
5. Constituția României din 31 octombrie 2003. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 767 din 31 octombrie 2003.
6. Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 1381-XIII din 21.11.97. În: *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.81/667 din 08.12.1997.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr.36 din 05.12.2013 privind interpretarea art.13 alin.(1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova (Sesizarea nr.8b/2013 și 41b/2013). În: *Monitorul Oficial*, nr.304-310/51 din 27.12.2013.
8. Митюков М.А. *О преобразовании Конституции Российской Федерации*. В: *Право и власть*. Москва, 2001, с.107.
9. Шохин А., Ашаев В. *В России может смениться форма правления без поправок в Конституции*. В: *Независимая газета* от 24.09.1999 г.
10. Pușcaș Victor, Zaporojan Veaceslav. *Căile de reformare a Constituției*. În: *Materialele Conferinței internaționale consacrate aniversării de 15 ani de la adoptarea Constituției Republicii Moldova „Valorile constituționale fundamentale – factor al stabilității regimului democratic”*. Chișinău, 22-23 iulie 2009. „Depol Promo” SRL, 2010.
11. Constituția Statelor Unite ale Americii din 1887. În: <http://forumulconstitutional.ro/download/constitutia-s-u-a.pdf>
12. Vedel Georges. *Manuel élémentaire de droit constitutionnel*. Paris: Réimpression Dalloz, 2002. p.115.
13. Dănișor D.C. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. I. *Teoria generală*. Craiova: Sitech, 2006, p. 178.

Recenzent:
Veaceslav ZAPOROJAN,
doctor în drept, conferențiar universitar

PROPOȚIONALITATEA INTERESULUI PUBLIC ȘI A INTERESULUI PRIVAT ÎN DOMENIUL EXECUTĂRII HOTĂRĂRII JUDECĂTOREȘTI

*Alina BRAGARU,
audient (INJ)*

Executarea hotărârilor judecătorești civile constituie o parte componentă a procesului civil. Asigurarea mecanismelor de executare silită a unui document executoriu, emis în baza unei hotărâri judecătorești, constituie o garanție a dreptului la un proces echitabil asigurat de art.6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Reglementarea legală, care restricționează pe un termen de 6 luni în privința instituțiilor publice-debitori executarea silită a unui document executoriu, constituie oare o ingerință legală care este proporțională interesului public în raport cu cel privat?

Cuvinte-cheie: proces; document executoriu; discriminare; proprietate; egalitate; proporționalitate; interes public; interes privat.

* * *

The Execution of civil judgments is an integral part of the civil trial. The assurance of mechanisms for enforcement of an enforceable document issued on the basis of a judgment constitutes a guarantee of the right to a fair trial provided by article 6 of the European Convention on Human Rights. The legal regulation that restricts for the period of six months on public institutions which are borrowers represents enforcement of an enforceable document or constitutes a lawful interference which is proportional to the public interest against the private sector?

Keywords: process; execution document; discrimination; property; equality; proportionality; public interest; private interest.

Dreptul la un tribunal asigurat de către art.6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului semnifică nu numai posibilitatea juridică efectivă de a te adresa unui organ de plină jurisdicție pentru soluționarea unei „contestații în materie civilă”, ci și dreptul de a cere executarea hotărârii astfel obținute. După cum a decis instanța europeană, dreptul la un tribunal ar fi iluzoriu, dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o decizie judiciară definitivă și obligatorie să rămână inoperantă în privința uneia dintre părțile procesului, adică pentru cea care a obținut-o în favoarea sa. Într-adevăr, nu s-ar înțelege de ce art.6 paragr.1 descrie în detaliu garanțiile unei proceduri judiciare – echitate, publicitate și celeritate – acordate părților, fără ca el să aibă în vedere și executarea hotărârii. Dacă textul ar fi interpretat în sensul că ar privi în mod exclusiv accesul la justiție și derularea procedurii judiciare, aceasta ar risca să creeze situații incompatibile cu principiul preeminenței dreptului, pe care statele contractante s-au obligat să-l respecte prin ratificarea Convenției.

De aceea executarea unei hotărâri judecătorești definitive pronunțată de orice jurisdicție competentă are a fi considerată ca făcând parte integrantă din noțiunea de „proces”, în sensul art.6 al Convenției [1].

Potrivit art.4 alin.(1) Cod de executare al RM, creditorul dispune de dreptul de a cere executarea silită a documentelor executorii, precum și de a renunța la executarea începută sau de a amâna pornirea ei, în limitele prescripției dreptului stabilit. Creditor este persoana fizică sau juridică care deține un document executoriu potrivit art.11 al Codului de executare și poate solicita în baza acestuia declanșarea procedurii de executare silită. Astfel, potrivit reglementărilor Codului de executare, executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de prezentul cod, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debi-

torul nu-și îndeplinește benevol obligațiile. Executarea silită începe prin sesizarea executorului judecătoresc în condițiile legii și se efectuează prin orice formă prevăzută de prezentul cod, simultan sau succesiv, până la realizarea dreptului recunoscut prin documentul executoriu, până la achitarea dobânzilor, a penalităților sau a altor sume, acordate potrivit legii, precum și a cheltuielilor de executare. Executarea silită se efectuează în baza unui titlu executoriu sau a unui alt document care, potrivit prezentului cod, este document executoriu [2].

Procedura de executare silită reglementată de legislația națională este una clară, însă există și anumite excepții în vederea autorităților publice, în cazul în care au calitate de debitor și urmează să execute un document executoriu. În conformitate cu art.68 alin.(1) și (2) al Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25.07.2014, documentele executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești din contul bugetelor componente ale bugetului public național, precum și din contul autorităților/instituțiilor bugetare, se prezintă obligatoriu de către creditor direct administratorilor de bugete și/sau, după caz, autorităților/instituțiilor bugetare respective doar după rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești. În cazul neexecutării documentului executoriu emis în baza unei hotărâri judecătorești irevocabile în termen de 6 luni de la data prezentării acestuia, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silită, conform procedurii stabilite de Codul de executare. Este evident că autoritățile publice sunt favorizate, oferindu-le o perioadă de executare benevolă timp de 6 luni, ceea ce nu poate fi aplicat altor debitori și constituie de fapt o discriminare și este disproporțională în raport cu creditorii care dețin un document executoriu în acest sens.

De menționat că prevederea legală din art.68 al Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale a fost preluată din art.37¹ al Legii nr.847 din 24.05.1996 privind sistemul bugetar și procesul bugetar care a

fost introdus prin LP48 din 26.03.11. În așa mod, prin această reglementare, statul și-a acordat o perioadă de grație pe un termen de 6 luni în vederea executării unei hotărâri judecătorești care constituie o creanță certă, lichidă și exigibilă, astfel derogând de la principiul egalității reglementat de art.3 din Codul de executare al RM, care prevede că modul și condițiile de punere în executare a documentelor executorii se extind asupra persoanelor cu funcție de răspundere, persoanelor fizice, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială, și asupra persoanelor juridice, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare.

Norma legală care reglementează termenul de 6 luni autorităților publice pentru a executa un document executoriu contravine principiilor consacrate de Curtea Europeană care a decis că preeminența dreptului interzice, în afara unor situații excepționale, pentru motive imperioase de interes general, ingerința puterii legislative în administrarea justiției, cu scopul de a influența soluția judiciară într-un litigiu și că acest principiu „implică îndatorirea statului sau a oricărei autorități publice de a accepta și executa o hotărâre judecătorească ce le este potrivnică [3].

Raportând prevederile din Legea menționată *supra* la dispozițiile art.16 alin.(1) și (2) din Constituția Republicii Moldova, care consacră principiul egalității în drepturi, se constată că prin acestea se instituie o dublă discriminare între cetățeni. Pe de o parte, discriminarea se instituie între creditorii salariați sau foști salariați ai instituțiilor statului ce dețin hotărâri judecătorești prin care au obținut drepturi de natură salarială, creditorii care nu-și pot valorifica aceste drepturi prin executare silită împotriva instituțiilor statului și creditorii care au obținut prin hotărâri judecătorești recunoașterea unor drepturi de altă natură, care au dreptul de a cere executarea silită contra instituțiilor statului, cum ar fi: restituirea unor taxe încasate cu încălcarea legislației fiscale, plata unor prestații efectuate în baza unor contracte etc.

Pe de altă parte, se instituie o discriminare între creditorii posesori ai altor titluri executorii, cum ar fi: acte notariale cu formulă executorie, contracte de asistență juridică încheiate de avocați, contracte bancare, contracte de leasing, bilete la ordin sau cecuri, creditorii care își pot obține drepturile prin executare silită și creditorii posesori ai unor hotărâri judecătorești.

Diferența de tratament devine discriminare, în sensul art.14 din Convenția Europeană, numai atunci când autoritățile statale „introduc distincții între situații analoage și comparabile”, fără ca acestea să se bazeze pe „o justificare rezonabilă și obiectivă [4]. Pentru ca o asemenea încălcare să se producă „trebuie stabilit că persoane aflate în situații analoage sau comparabile, în materie, beneficiază de un tratament preferențial și că această distincție nu-și găsește nicio justificare obiectivă sau rezonabilă; statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele dintre situații analoage sau comparabile sunt de natură să justifice distincțiile de tratament juridic aplicat” [5]. Pentru a constata dacă situația juridică creată în domeniul execuțional în Republica Moldova constituie sau nu o discriminare între

debitori – persoane fizice/juridice și debitori – autorități publice, este necesar a fi examinat în lumina celui de-al doilea criteriu al posibilei discriminări prevăzut de art.14 al CEDO care este „o justificare obiectivă și rezonabilă”.

Într-o societate democratică este o astfel de discriminare aceea care urmărește un „scop legitim” și respectă „un raport de proporționalitate rezonabil între scopul urmărit și mijloacele utilizate pentru realizarea lui [6].

Astfel, o hotărâre judecătorească prin care s-a obținut un drept de natură salarială contra unei instituții publice nu poate fi pus în executare imediată în Republica Moldova, deoarece restabilirea salariatului la serviciu se execută imediat, însă plata unui salariu mediu lunar pentru absența forțată de la serviciu, care potrivit art. 256 alin.(1) lit.d) Cod de procedură civilă al RM [7] se execută imediat de către „pârât”, de fapt va fi supusă procedurii prevăzute de art.68 al Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale [8].

Faptul de a lipsi doar pe unii cetățeni din Republica Moldova de dreptul de a se bucura de bunurile obținute printr-o hotărâre judecătorească, respectiv doar pe cei ce dețin creanțe salariale contra instituțiilor publice, poate fi considerat ca având un scop legitim și ca păstrând un raport rezonabil între mijloacele folosite și scopul urmărit. Instanța europeană, în acest sens, a decis că din moment ce principiul legalității semnifică existența unor norme interne suficient de accesibile, precise și previzibile, preeminența dreptului impune necesitatea determinării faptului dacă pe terenul aplicării dispozițiilor art.1 Protocolul 1 ce garantează dreptul de proprietate a fost realizat un just echilibru între interesele generale ale comunității și imperativele asigurării protecției drepturilor fundamentale ale individului, or, un asemenea echilibru nu poate fi asigurat – a spus Curtea – decât în măsura în care ingerința litigioasă a respectat principiul legalității și nu a fost arbitrară [9].

Caracterul unitar al procesului civil impune respectarea garanțiilor ce caracterizează dreptul la un proces echitabil atât în faza judecătii, cât și a executării silite, cea mai importantă dintre aceste garanții fiind „dreptul la un tribunal” în sensul art. 20 din Constituție și al art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adică liberul acces la o instanță independentă și imparțială, stabilită prin lege, și controlul actelor efectuate în ambele faze ale procesului de către instanțele judecătorești” [10].

Art.20 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova prevede că „nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție” care constituie o garanție fundamentală a drepturilor fundamentale ale cetățeanului, astfel examinând justul echilibru dintre prevederea constituțională și art.68 al Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale poate fi constatat faptul că termenul de 6 luni prevăzut de Lege constituie o ingerință nejustificată a garanției oferite de art.20 din Constituția RM – accesul liber la justiție, însă această proporționalitate urmează a fi examinată de către organul competent în domeniu – Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

În Hotărârea sa Plenul Curții Supreme de Justiție a indicat că: se va reține că există o neconcordanță între prevederile art.15 alin.(2) lit.c) din Codul de executare

și art. 36¹ alin.(1) din Legea nr. 847/24.05.96 privind sistemul bugetar și procesul bugetar. Astfel, potrivit primei legi, instanța va prezenta din oficiu spre executare documentul pentru urmărirea sumelor ce urmează a fi încasate din contul statului. Totodată, potrivit celei de-a 2-a legi, documentele executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești din contul bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat, fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală, bugetelor unităților administrativ-teritoriale, precum și din contul autorităților/instituțiilor publice, se prezintă obligatoriu de către creditor executorilor de buget respectivi, dar nu executorului judecătoresc, adică documentul executoriu se eliberează creditorului. Ulterior, dacă documentul executoriu nu a fost executat în termen de 6 luni de la data rămânării irevocabile a hotărârii judecătorești, în baza căreia a fost emis, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silit conform procedurii stabilite de Codul de executare (art. 36¹ din Legea nr. 847/24.05.96 privind sistemul bugetar și procesul bugetar). Dat fiind faptul că Legea nr.847/24.05.96 [11] are un caracter special, în acest caz, titlul executoriu se va elibera creditorului [12].

Această divergență legislativă poate fi atribuită la situația în care puterea legislativă a intervenit în procesul de realizare a justiției astfel cum a fost stabilit prin Decizia nr.6 din 11 noiembrie 1992, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 48 din 4 martie 1993, Curtea a stabilit că „în virtutea principiului separației puterilor în stat, Parlamentul nu are dreptul să intervină în procesul de realizare a justiției. [...] O imixtiune a puterii legislative care ar pune autoritatea judecătorească în imposibilitatea de a funcționa, chiar dacă numai cu referire la o anumită categorie de cauze și pentru o anumită perioadă de timp, ar avea drept consecință ruperea echilibrului constituțional dintre aceste autorități. De aceea, o dispoziție legală prin care se suspendă cursul judecății sau executarea hotărârilor judecătorești definitive referitoare la anumite cauze determinate este neconstituțională” [13].

Prin Decizia nr. 50 din 21 martie 2000, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 277 din 20 iunie 2000, Curtea Constituțională a României a reținut că „o prevedere legală, prin care s-ar interzice – fie și numai temporar – executarea unei hotărâri judecătorești ar reprezenta o imixtiune a puterii legislative în procesul de realizare a justiției, fiind contrară principiului constituțional al separației puterilor în stat”.

Executarea unei hotărâri judecătorești nu poate fi amânată de debitor în mod unilateral, fără acordul creditorului.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că „Dreptul de acces la justiție, garantat de art.6 din Convenție, protejează, de asemenea, și executarea hotărârilor judecătorești definitive și obligatorii, care, într-un stat care respectă preeminența dreptului, nu pot rămâne fără efect în detrimentul unei părți.

În consecință, executarea unei hotărâri judecătorești nu poate fi împiedicată, anulată sau întârziată într-un mod excesiv” (hotărârile *Hornsby* împotriva Greciei din 19 martie 1997; *Burdov* împotriva Rusiei din 7 mai 2002; *Jasiuniene* împotriva Lituaniei din 6 martie

2003; *Ruianu* împotriva României din 17 iunie 2003, *Sabin Popescu* împotriva României, 2005). „Executarea unei sentințe sau a unei decizii, indiferent de instanța care o pronunță, trebuie considerată ca făcând parte integrantă din „proces”, în sensul art. 6 alin.(1) din Convenție. Dreptul de acces la justiție ar fi iluzoriu dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o hotărâre definitivă și obligatorie să rămână fără efect în detrimentul unei părți [*Imobiliare Saffi* împotriva Italiei, *Sandor* împotriva României]. [...] Pe cale de consecință, dacă administrația refuză sau omite să execute o hotărâre judecătorească ori întârzie în executarea acesteia, garanțiile art.6 de care a beneficiat justițiabilul în fața instanțelor judecătorești își pierd orice rațiune de a fi” (*Hornsby* împotriva Greciei, Hotărârea din 19 martie 1997; *Jurisprudența CEDO*, de V. Berger, p.286, ediția a 5-a, și *SC Ruxandra Trading* împotriva României, 2007) [14].

În Republica Moldova, potrivit prevederilor legale, statul unilateral a amânat executarea hotărârilor judecătorești pronunțate împotriva sa, dacă a fost dispusă încasarea mijloacelor bănești. În asemenea circumstanțe, ni se pare evidentă întrebarea de ce creditorul care deține un titlu executoriu de încasare a mijloacelor bănești din contul bugetului de stat este obligat să respecte procedura reglementată de art.68 al Legii nr.181 din 25.07.2014, or creditorul va fi în imposibilitate de a executa silit acest document executoriu.

În cazul în care documentul executoriu este purtător de dobânzi, cine va calcula aceste dobânzi pentru perioada de 6 luni care este oferită autorităților publice de a executa benevol documentul executoriu.

Potrivit art.243 al Codului de procedură civilă al RM: instanța judecătorească, pronunțând hotărârea de încasare a unei sume de bani, consemnează în dispozitiv, cu cifre și litere, suma și moneda în care se percepe și dobânda de întârziere determinată conform art.619 din Codul civil, pe care urmează să o achite debitorul, chiar și în lipsa vinovăției, dacă nu execută hotărârea în termen de 90 de zile de la data când aceasta a devenit definitivă, deja la etapa procesului civil în vederea executării silită a documentului executoriu în conformitate cu art.24 alin.(1) Cod de executare al RM, la cererea creditorului, executorul judecătoresc calculează dobânzile, penalitățile și alte sume rezultate din întârzierea executării, în funcție de rata inflației și în conformitate cu art.619 din Codul civil. Sumele menționate se calculează de la data la care hotărârea judecătorească a devenit definitivă sau, în cazul celorlalte documente executorii, de la data la care creanța a devenit exigibilă (scadentă) și până la data plății efective a obligației cuprinse în orice document dintre acestea, în perioada de calcul fiind inclusă și durata suspendării procedurii de executare, în condițiile prevăzute de prezentul cod.

În cazul documentului executoriu, potrivit căruia autoritatea publică are calitate de debitor, care are termen de executare benevolă timp de 6 luni, acest termen suspendă calcularea dobânzilor de întârziere și a penalităților și este inclus în termenul general de 3 ani [15] pentru a pune în executare silită un document executoriu.

Pornind de la ideea că creanțele obținute de către creditor în baza unui document executoriu constituie un drept de proprietate în sensul art.1 Protocolul 1 al

CEDO, faptul că debitorul în presoana autorităților publice beneficiază de un termen de 6 luni pentru a executa o hotărâre judecătorească definitivă nu constituie oare o ingerință în dreptul de proprietate a creditorului și este oare aceasta proporțională interesului public în raport cu cel privat?

Interpretarea oferită de către Curtea Supremă de Justiție denotă faptul că există o problemă în vederea executării hotărârilor judecătorești în cazul în care debitor este statul, această concluzie rezultă și dintr-o speță examinată la data de 19.11.2015 de către Judecătoria Orhei, care a anulat încheierea executorului judecătoresc privind încasarea cheltuielilor de executare, deoarece a fost încălcată procedura de prezentare a documentului executoriu reglementată de art.36¹ al Legii nr.847 și nu a fost prezentat titlul executoriu la executare instituției, fiind prezentat arbitrar spre executare executorului judecătoresc, care ilegal a declanșat procedura de executare silită, astfel instanța de judecată a constatat că asemenea încheiere a executorului judecătoresc contravine normelor legale imperative și a anulat-o.

Dacă e să revenim la dreptul creditorului de a solicita declanșarea executării silite în baza unui document executoriu, dacă vorbim de mijloace bănești care urmează a fi dezafectate incontestabil de la bugetul de stat, această creanță a creditorului constituie un drept de proprietate al acestuia în sensul art.1 al Protocolului 1 CEDO, Curtea referitor la conținutul dreptului de proprietate mai reglementează și drepturile referitoare la bunurile existente care includ creanțele în virtutea cărora o persoană are cel puțin speranța legitimă de a obține folosința liniștită și efectivă a bunului respectiv. Totuși, în cadrul art.1 al Protocolului 1 nu se prevede nicio modalitate de dobândire a proprietății, iar veniturile viitoare vor fi considerate ca reprezentând „bunuri” dacă au fost deja câștigate sau dacă există o creanță executorie cu privire la acestea.

Raportând prevederile legale indicate la prevederile art.1 din Protocolul 1 adițional la Convenție, se constată că, prin amânarea perpetuă a posibilității de a fi executate silit hotărârile judecătorești prin care au fost recunoscute drepturi salariale, datorii în baza contractelor încheiate cu autoritățile publice sau restituirea sumelor bănești încasate nelegal de la contribuabili, posesorii acestor hotărâri sunt lipsiți de dreptul de a se bucura de aceste bunuri.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că despăgubirea recunoscută printr-o decizie definitivă și executorie constituie un bun în sensul art. 1 din Protocolul 1 adițional la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale; neexecutarea plății într-un termen rezonabil constituie deci o atingere a dreptului reclamantului la respectarea bunurilor, ca și faptul că lipsa de lichidități nu poate justifica un asemenea comportament (*Ambruosi împotriva Italiei, 2000; Burdov împotriva Rusiei, 2002*).

Astfel cum se întâmplă în marea majoritate a drepturilor materiale garantate de Convenția Europeană, statul poate să restrângă exercitarea dreptului de proprietate, el poate lipsi individul de bunurile sale „în interesul societății și în condițiile prevăzute de lege” sau să adopte astfel de legi pe care le consideră necesare

pentru a reglementa folosința bunurilor în conformitate cu interesul general, pentru a asigura plata diferitelor amenzi, taxe etc.

În contextul dreptului de proprietate, principiul proporționalității joacă un rol deosebit de important, fiind invocate în procedurile judiciare în care se pune problema prevalenței unui drept legal față de un alt drept legal, sau în care disputa privește protecția unui drept privat în contrapondere cu protecția interesului public.

Proporționalitatea implică existența unui just echilibru între interesele aflate în conflict: cel public și cel privat. Linia de echilibru presupune preocuparea ca niciunul dintre interesele implicate în speță să nu beneficieze de o protecție absolută, prin negarea generală a protecției celuilalt [16].

Pentru a efectua testul de proporționalitate între interesul public și cel privat, este necesar a stabili care a fost raționamentul de a fixa termenul de 6 luni pentru a executa un document executoriu de către autoritățile publice și de ce un debitor persoană fizică/juridică privată nu beneficiază de asemenea termen pentru a executa benevol documentul executoriu, or, în cazul celorlalte proceduri de executare silită, debitorul nu beneficiază de niciun termen.

Care a fost raționamentul stabilirii termenului de 6 luni nu este clar, or aceasta constituie o condiție obligatorie, și nu o excepție pentru a fi invocată în cazul în care să presupunem că statul se află în dificultate financiară pentru a executa o hotărâre judecătorească definitivă. Dacă s-ar fi invocat asemenea circumstanță, poate fi oare apreciată drept un interes general public care este proporțional cu cel privat, nu credem dat fiind faptul că în cazul interesului privat nu poate fi invocată dificultatea financiară în care s-ar afla debitorul oferindu-i o perioadă de grație în acest sens.

Dacă totuși constatăm că această amânare pentru un termen de 6 luni constituie o ingerință, trebuie de remarcat că o ingerință este admisibilă dacă urmărește un scop legitim în interesul societății și în condițiile când există o legătură de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit. Un echilibru just trebuie să existe între cerințele de interes general al colectivității și protecția drepturilor fundamentale ale individului, examinarea existenței unui astfel de echilibru fiind inerent Convenției în ansamblul său [17].

Articolul 1 din Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale din 1950 prevede că „Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al acestei convenții”. Pentru acest motiv, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova recomandă instanțelor de judecată naționale la examinarea cauzelor „să verifice dacă legea sau actul, care urmează a fi aplicat și care reglementează drepturi și libertăți garantate de CEDO, sunt compatibile cu prevederile acesteia, iar în caz de incompatibilitate instanța va aplica direct prevederile CEDO, menționând acest fapt în hotărârea sa” [18].

Considerăm că situației juridice analizate în prezentul articol urmează a-i fi aplicate prevederile inclusiv ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului în modul în care este prevăzut de art.4 din Constituția RM

intitulat „Drepturile și libertățile omului” ce stabilește că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care RM este parte; în cazul existenței unor neconcordanțe între instrumentele internaționale privitoare la drepturile fundamentale la care RM e parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Totodată, art. 8 din Legea supremă cu denumirea „Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale” statuează că RM se obligă să respecte Carta ONU și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional; intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia. În vederea explicării conținutului normelor precitate, Curtea Constituțională a RM a adoptat Hotărârea privind interpretarea unor prevederi ale art. 4 din Constituție nr. 55 din 14 octombrie 1999, în care a remarcat că organele de drept competente, inclusiv Curtea Constituțională și instanțele judecătorești, în limitele competențelor ce le revin, sunt în drept să aplice în procesul examinării unor cauze concrete normele dreptului internațional în cazurile stabilite de legislație.

De asemenea, în partea rezolutivă a Hotărârii, Curtea a conchis că prin art. 4 din Constituție se garantează nu numai drepturile și libertățile fundamentale ale omului, consfințite constituțional, dar și principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, ele fiind menționate în conținutul art. 8. Prin sintagma principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional înțelegându-se principiile și normele dreptului internațional cu caracter general și universal. În plus, Curtea de o manieră expresă a subliniat că principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, precum și tratatele internaționale ratificate și cele la care RM a aderat, constituie parte componentă a cadrului legal al RM și devin norme ale dreptului ei intern [19].

Astfel considerăm că problema examinată urmează să fie transpusă într-o excepție de neconstituțională, instanța constituțională urmează să aprecieze justul echilibru între interesul privat al creditorului și interesul public al instituțiilor publice-debitor, cărora prin intermediul Legii li s-a oferit termenul de 6 luni pentru executarea hotărârilor judecătorești executorii. Este absolut necesar a susține protecția drepturilor și intereselor persoanei private, dat fiind faptul că legiuitorul le-a stabilit o protecție diferită în raport cu instituțiile publice, fapt care considerăm că este o diferențiere inadmisibilă. Cu atât mai mult că Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu oferă o protecție diferențiată, or art.1 al CEDO prevede: „Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al prezentei convenții”. Curtea a decis că, din moment ce, pe temeiul art.1, fiecare stat contractant recunoaște drepturile apărute de Convenție oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa, atunci când încălcarea unui asemenea drept se datorează legislatorului național, va fi angajată

răspunderea celui stat [20]. În scopul evitării unei asemenea răspunderi a Republicii Moldova, considerăm necesar a soluționa discrepanțele legislative care încălcă drepturile fundamentale ale cetățenilor.

Referințe:

1. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului: comentariu pe articole*. Corneliu Bîrsan. Ed. a 2-a rev. București: C.H.Beck, 2010.
2. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.443 din 24.12.2004. Publicat: 05.11.2010 în *Monitorul Oficial*, nr. 214-220 art. 704.
3. Bîrsan Corneliu. *Op.cit.*, p. 11.
4. Velu J., Ergec R. *La Convention européenne des droits de l'homme*. Bruxelles, 1990, p.117.
5. Bîrsan Corneliu. *Op.cit.*, p. 962.
6. *Ibidem*, p. 966.
7. Legea nr.255 din 30.05.2003, Publicată: 21.06.2013 în *Monitorul Oficial*, nr. 130-134 art. 415.
8. Legea nr.181 din 25.07.2014, Publicată: 08.08.2014 în *Monitorul Oficial*, nr. 223-230 art. 519.
9. Bîrsan Corneliu. *Op.cit.*, p.12.
10. Dreptul la un proces echitabil, neexecutarea sau întârzierea executării unor hotărâri judecătorești, limitarea cuantumului reparațiilor, publicat 19 noiembrie 2011. Autor – Dorin Ciunca, licențiat al Facultății de Drept din Cadrul Universității București (promotia 1970), desfășoară o intensă activitate publicistică, în revistele de specialitate (*Revista română de drept* „Dreptul”, „Revista de drept penal”, „Drepturile omului” etc.), autor a peste 300 de articole și studii de specialitate privind probleme de legislație, jurisprudență, practică investigativă în diverse ipostaze de aplicare a legislației penale și penal comerciale. www.dorin.ciunca.com
11. Legea nr.847/24.05.1996 a fost abrogată și de la 01.01.2016 a intrat în vigoare Legea nr.181/25.07.2014.
12. Hotărârile Plenului CSJ nr.10 din 16.12.2013 cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile.
13. Curtea, prin decizia menționată și în exercitarea controlului *a priori*, a declarat „neconstituționale prevederile art. 2 alin. (1) și ale art. 5 din Legea privind măsuri premergătoare situației juridice a unor imobile trecute în proprietatea statului după 23 august 1944. Prin art. 5 din legea respectivă se prevedea, așa cum s-a reținut prin decizia Curții, că „până la adoptarea viitoarei legi se suspendă din oficiu judecarea proceselor de orice natură privitoare la bunurile ce fac obiectul art.1 din legea în discuție, precum și executarea hotărârilor judecătorești definitive pronunțate cu privire la asemenea bunuri”. Vezi și Curtea Constituțională, Decizia nr. 235 din 27 mai 2004 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 10 alin. (6) și (7) din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989, cu modificările și completările ulterioare, publicată în: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 669 din 26 iulie 2004.
14. Dreptul la un proces echitabil, neexecutarea sau întârzierea executării unor hotărâri judecătorești, limitarea cuantumului reparațiilor, publicat 19 noiembrie 2011, autor – Dorin Ciunca.
15. Art.16 al Codului de executare al RM adoptat în baza Legii nr.443 din 24.12.2004.
16. Morărescu A. Teza de doctor: Principiul proporționalității în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului, publicată 2015, Chișinău.
17. *Ibidem*.
18. Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea în practica judiciară de către instanțe a drepturilor omului și libertăților fundamentale, nr.17 din 19.06.2000.
19. *Manualul Judecătorului pentru cauze civile*: Mihai Poalelungi, Svetlana Filincova, Iulia Sîrcu (et al.); coord.ed.: Mihai Poalelungi (et al.). Ed. a II-a. Chișinău: S.n., 2013, p. 57.
20. Bîrsan Corneliu. *Op.cit.* p. 23.

Recenzent:

Dorin CIMIL,

doctor în drept, profesor universitar (USM)

SUNT UN SIMPLU CETĂȚEAN & PRIN ȘTIINȚĂ ȘI CREDINȚĂ SPRE ADEVĂR

(Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 964 p.)

Autor: Mihai CORJ, doctor în drept, conferențiar universitar

De curând, la finele anului 2015, a văzut lumina tiparului cartea dată sub egida Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM și Institutului de Creație Legislativă „Lex Scripta”

Acesta este un studiu complex de unicat privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului în Republica Moldova, dedicat Omului și Cetățeanului cu verticalitate și poziție civică proactivă, care are curaj, dar și obraz.

Cercetătorul Mihai Corj a fost și este preocupat nu doar de drept (științele juridice), ci și de alte domenii, precum

relațiile internaționale, transportul rutier, economie, istorie etc.

În opinia comunității oamenilor de știință din domeniul dreptului, ediția de față este una de pionierat, întrucât conturează necesitatea stringentă de a modifica modul de instruire a viitorilor juriști. Orice problemă, practic, poate fi soluționată în baza unor cunoștințe teoretice (doctrină, legislație etc.), iar acestea trebuie să fie temeinice.

Apariția acestei lucrări este motivată de comportamentul, cu regret, reproșabil al unor reprezentanți ai autorităților publice (demnitari și funcționari publici) care nu sunt receptivi la propunerile unui simplu cetățean, iar uneori chiar le desconsideră. Ca să impună autoritățile publice să fie responsabile, autorul a considerat necesar și oportun să sistematizeze propunerile de perfecționare a cadrului legislativ și a celui normativ în acest studiu complex, pentru a le face publice cetățenilor, demonstrând transparență în acțiunile sale.

Grație tenacității neobositului erudit Mihai Corj, cei care studiază dreptul pot să beneficieze de această operă incontestabil valoroasă privind interdisciplinaritatea și modul de aplicare a cunoștințelor teoretice (doctrinare, legislație etc.). Propriul exemplu este cel mai convingător, iar, odată ce acesta vine din partea unui profesor, este un stimulent în plus pentru un student de a face carte.

Stilul persuasiv de expunere a materialului este

unul propriu și novator, caracteristic doar cercetătorului Mihai Corj, specialist versat în domeniul dreptului. Astfel de lucrări nu sunt cunoscute arealului nostru, dar și celui mai îndepărtat, în mare parte, orice problemă abordată fiind și soluționată.

Tema tratată ține de domeniul dreptului. Ori cine se poate apăra doar prin cunoașterea legii. Necunoașterea legii nu poate fi invocată drept scuză (*Nemo censetur ignorare legem*), când aceasta este încălcată.

Savantul Mihai Corj denotă o cunoaștere profundă a materiei, pe care o transmite, informând și stimulând cetățeanul să persevereze în ale cunoașterii, demonstrând pas cu pas că cunoștințele acumulate pot și trebuie să fie transformate în competențe și abilități.

Titlul lucrării este constituit din trei sintagme structurale: *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr și Studiu complex privind normativitatea, interpretarea și aplicarea dreptului*. Primul titlu este axat pe dorința fermă a autorului de a pune în valoare Omul și Cetățeanul și de a-l face să ia o poziție civică proactivă în societate. Cel de-al doilea titlu denotă că știința și credința duc inevitabil spre adevăr, iar prin cel de-al treilea demonstrează cu prisosință reglementarea relațiilor sociale, interpretarea acestor raporturi juridice și aplicarea lor.

Evident, prin conținutul său complex, ediția este autentică. Uimitoare și reușit structurată, elaborată la un înalt nivel științific, impresionantă ca volum – 964 p., prezenta lucrare include: prefață, lista abrevierilor, 13 capitole, fiecare cu câteva paragrafe, cuvântul de încheiere și bibliografie.

În cap. I, *Propuneri de lege ferenda*, autorul reliefează un șir de propuneri privind amendarea cadrului legislativ, precum: revenirea la denumirea istorică a satului de baștină – Movileni, atribuirea statutului de UAT de nivelul II mun. Bălți, lichidarea funcției de prim-vicepreședinte al Parlamentului, ca fiind una ilegală și neconstituțională, instituirea unei medalii comemorative, adoptarea Codului educației, ierarhia actelor normative (CCCEC/CNA), amendarea legilor ce reglementează activitatea Curții Constituționale, legislația aplicată la devamarea autoturismelor importate până în anul 2012, asigurarea unor șanse reale în alegerile parlamentare pentru

candidații independenți, modificările Codului electoral, politica bugetar-fiscală, salarizarea în sectorul bugetar, amendarea Legii cu privire la avocatură, sistemul electoral mixt, finanțarea partidelor politice din bugetul de stat – jecmăneala poporului sau „fericirea acestuia”? și separarea puterilor în stat, precum și unele carențe la republicarea actelor oficiale.

În cap. II, *Propuneri privind amendarea actelor Președintelui Republicii Moldova*, autorul abordează chestiunile: distincția dintre semnarea și contrasemnarea unui Decret, neconstituționalitatea deținerii simultane de către aceeași persoană a două funcții incompatibile: de judecător și deputat, și suspendarea acțiunii unei Hotărâri a Guvernului de către Președintele RM. Totodată, cap. III, *Propuneri de amendare a Hotărârilor Guvernului Republicii Moldova*, expune unele propuneri privind îmbunătățirea cadrului normativ, astfel, menționăm *inter alia*: solicitarea abrogării unei hotărâri ilegale prin care Guvernul și-a dat arama pe față, devenind după alegeri complicele Termocomului și CET-urilor, amendarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice, relevarea corectă într-o HG a actelor autorităților publice locale și atribuțiile/competențele acestora.

Cât privește cap. IV, *Alegerea Președintelui Republicii Moldova*, cercetătorul Mihai Corj dezbate următoarele chestiuni: referendumul constituțional din 5 septembrie 2010, de asemenea, de ce Curtea Constituțională trebuie să rezolve o ecuație, ale cărei necunoscute au caracter politic?, o istorie epocală privind alegerea Președintelui Republicii Moldova și instituirea în suplimentul la Acordul AIE a unei clauze neconstituționale prin care Președintele RM, ales de Parlamentul RM de legislatura a XIX-a, urma să demisioneze la sfârșitul mandatului respectivului legislativ.

Referitor la cap. V, *Propuneri privind îmbunătățirea activității unor autorități*, sunt puse în discuție și tratate propuneri privind: ajustarea unor reglementări din hotărârile CEC la cadrul legal existent, proiectul Hotărârii Plenului CSJ cu privire la aplicarea Legii insolvenței, lichidarea unor erori din actele Inspectoratului Fiscal Principal de Stat, precum și excederea limitelor temporale ale mandatului președintelui Curții Constituționale în raport cu mandatul de judecător constituțional.

În cap. VI, Domnia sa analizează *propunerile privind rectificarea unor acte oficiale*, iar în cap. VII – *unele carențe în actele normative și/sau interpretarea și aplicarea eronată a acestora*.

În cap. VIII, autorul se preocupă de *viciile societății în vizorul autorităților*, în cap. IX scoate în evidență *unele acțiuni iresponsabile din partea reprezentanților unor autorități publice centrale și locale*.

Cap. X, *Apelul unui simplu cetățean către autoritățile*

statului, nu este un strigăt în van al autorului, deoarece acestea, în pofda unor impedimente, totuși au fost nevoite sau, mai bine zis, impuse să reacționeze.

Propunerile privind corectarea erorilor pe site-ul www.justice.md, incluse în cap. XI, reliefează colaborarea reușită a autorului cu Centrul de Informații Juridice, iar *Monitorizarea editării Monitorului Oficial al Republicii Moldova*, cap. XII, – o reușită a curajului, insistenței și consecvenței savantului de a readuce și a menține editorul în cadrul legal, astfel ca Monitorul Oficial al Republicii Moldova să apară periodic, și nu haotic.

În cap. XIII, *Soluții jurisdicționale din jurisprudența Curții Constituționale și a instanțelor de judecată de drept comun*, este relevat faptul că, în cazul în care nu este posibilă soluționarea unor diferenduri pe cale amiabilă sau administrativă, rămâne să apelăm la rezolvarea acestora pe cale judiciară.

În esență, volumul de față este axat pe corelația indisolubilă dintre teorie și practică. Distinsul cărturar Mihai Corj, abordând problema, expune succint materialul doctrinar și cadrul legal în vigoare, precum și modul de interpretare și aplicare a acestora, propunând soluții concrete pentru fiecare speță. Studiul elucidează diverse probleme din domeniul dreptului, soluții practice ale unor probleme sociale, economice și politice prin amendarea unor legi, decrete ale Președintelui RM sau hotărâri ale Guvernului. De asemenea, autorul a analizat cu rigurozitate și calitatea actelor altor autorități publice centrale și a celor locale, precum și a organelor centrale de specialitate. Toate aceste propuneri *de lege ferenda*, în mare parte materializate, constituie rodul muncii asidue a savantului Mihai Corj, depusă pe parcursul mai multor ani, care demonstrează că știința poate și trebuie să fie în serviciul poporului și al țării, pentru a obține rezultate practice palpabile. Ingenios expusă, lucrarea evidențiază raportul dintre autor și autorități, fiind inserate răspunsurile acestora la propunerile sale. Ea prezintă un interes aparte, întrucât conturează diverse metode de interpretare și aplicare a dreptului.

Cartea în discuție este actualmente extrem de necesară, utilă și oportună atât pentru studenți, pentru mediul academic, pentru demnitarii de stat și funcționarii publici, cât și pentru cetățenii simpli, servind drept imbold să persevereze fiecare în profesia sau meseria sa, ca ulterior să devină cetățeni proactivi, capabili să determine mersul spre bine al stării de lucruri în această țară. Ex-Președintele SUA John F. Kennedy îndemna: „Nu te întreba ce poate face țara pentru tine, întreabă-te ce poți face tu pentru țară !”.

În acest context, cartea este o operă fundamentală întru aflarea adevărului, fapt ce ar obliga, fiecare cetățean, cel puțin, să mediteze. Este o călăuză pen-

tru ieșirea dintr-un impas al degradării generale prin găsirea unor soluții de luminare a minții, de trezire a conștiinței cetățenilor acestei țări. Ca să avem un trai decent, trebuie să și muncim cu osârdie fiecare la locul său de muncă și să avem credința că vom reuși să înfruntăm impedimentele, să depășim întunericul, să scoatem la iveală talente de creatori. Să nu ne lăsăm învinși și să depășim criza. Doar prin știință și credință, cetățenii își vor apăra identitatea națională, îmbogățindu-și cultura, mijloacele de existență și de afirmare.

Actualitatea studiului se remarcă nu numai prin constatarea și descrierea unor probleme existente, dar, ceea ce este esențial, și prin punctarea căilor de soluționare a acestora. Mai mult chiar, sunt relevate un șir de exemple de soluționare pe cale administrativă a unor chestiuni, iar atunci când autoritatea publică nu s-a conformat benevol prevederilor legale, autorul Mihai Corj a avut curajul să apeleze și la instanța de judecată pentru a impune autoritatea publică să respecte legea.

În concluzie, prin acest studiu complex, autorul demonstrează concludent un mod inedit de abordare a problemelor sociale, economice și politice prin prisma dreptului, astfel afirmând că știința în domeniul dreptului poate și trebuie să fie aplicată palpabil și pusă în slujba tuturor cetățenilor țării. Prin urmare, știința trebuie să evolueze, iar legislația să fie

perfecționată și cunoscută de către toți, interpretată judicios și aplicată corect.

Elocvent expusă, accesibilă tuturor, cartea este un rezultat cert al efortului intelectual deosebit al autorului Mihai Corj. Relevantă și pentru domeniul dreptului, și pentru alte domenii ale cunoașterii, cartea trebuie studiată de cetățeni, pentru a dinamiza schimbarea mult râvnită din societate, iar pentru știința dreptului constituie un model *sui-generis* marca Mihai Corj de abordare teoretico-practică a stării de lucruri existente la etapa actuală.

În linii mari, rezumând ideile emise și evaluând conținutul acestui studiu fundamental, valoros, afirmăm, cu certitudine, că materialul este expus într-un limbaj științific bine argumentat, ilustrat prin dovezi concludente și probe pertinente. Sperăm că lucrarea *Sunt un simplu cetățean & Prin știință și credință spre adevăr* de Mihai Corj va servi ca material metodic și științifico-didactic atât pentru studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori, demnitari și funcționari publici, cât și pentru cetățenii preocupați de problemele societății noastre.

Recenzenți:

Gheorghe COSTACHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Petru ȚURCANU,

doctor habilitat în economie, profesor universitar